

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Emil Holm

ERINDRINGER

OG TIDSBILLEDER

FRA MIDTEN AF FORRIGE AARHUNDREDE TIL VOR TID

Foto: Hauerstedt

Emil Holm

EMIL HOLM
ERINDRINGER
OG
TIDSBILLEDER

EMIL HOLM

ERINDRINGER
OG
TIDSBILLEDER

*fra Midten af forrige Aarhundrede
til vor Tid*

1STE DEL

KØBENHAVN
BERLINGSKE FORLAG
1938

COPYRIGHT 1938

by

EMIL HOLM

Fotografiet paa Omslaget :

E. H. som Hagen i

»Ragnarok«

PRINTED IN DENMARK

DET BERLINGSKE BOGTRYKKERI A/S

KØBENHAVN

Til Minde om
den Holm'ske Slægt og
mine Forældre

FORORD

Det er først efter ret lang Betænkningstid, jeg har besluttet mig til at skrive mine Memoirer, skønt det sandelig ikke har skortet paa Opfordringer dertil.

Først og fremmest er Grunden den, at selv om jeg har forfattet adskillige Kroniker om faglige Spørgsmaal, som menes at have været tilfredsstillende, saa er jeg dog ikke Skribent i den Forstand, at jeg anser mig for prædestineret til at optræde som Forfatter.

I Vægtskaalen for, at jeg alligevel skal gøre det, maa falde min højst ejendommelige Livsskæbne og derhos, at de mangeartede Forhold, jeg i mit lange Liv er kommen i Berøring med, tillige i Skildringen vil forme sig som en Art Tidsbilleder, ligesom jeg formentlig paa forskellige Punkter kan bringe nye Oplysninger af nogen Interesse.

Endelig vil denne 1ste Del give en Forklaring paa, hvorledes jeg gennem min Udvikling som Forretningsmand, Kunstner og Organisationsmand forberedtes til den Gerning, jeg ved Skæbnens Tilskikkelse skulde komme til at udføre ved Opbygningen af den danske Radiofoni.

Jeg bestræber mig for at bringe Tingene i kronologisk Orden og i saa kortfattet Form som muligt, og man kan være forvisset om, at Fremstillingen ikke skal blive dikteret af Sympatier eller Antipatier, selv om jeg naturligvis hverken har kunnet eller villet undgaa, at den fik et personligt Præg.

Nedskrevne i mit Livs Aften vil disse Erindringer vel uundgaaeligt være betonedede af den Indsigt og Afklaring, som Alderen giver, men paa den anden Side vil en Gaaen paa Akkord ikke finde Sted.

Frederiksberg, October 1938.

E. H.

Slægten *)

LÆSERNE skal ikke lade sig forskrække af, at jeg i dette Første Kapitel gaar saa langt tilbage som til Slutningen af 17' Aarhundrede; det er ikke min Hensigt at fylde mange Sider med Omtale af mine Tip-Oldeforældre eller med en detailleret Redegørelse for den *Holm'ske* Slægts talrige Forgreninger, saameget mere som disse Memoirer jo ikke prætenderer at være et personal-historisk Arbeide.

Omtalen vil derfor nærmest indskrænke sig til de Medlemmer af Slægten, der almindeligvis kaldes *Holms fra Christianshavn*, idet jeg tillige tror, at denne Gren af Slægten fortjener et Eftermæle, der rækker udover de snævre Familiekredse.

Dette Kapitel maa desuden ses i Sammenhæng med de senere, da der efter min Formening gør sig et arve-psykologisk Moment gældende, hvorom nærmere i det følgende.

Det kan med Sandhed siges, at den *Holm'ske Slægt* er runden af den ægte danske Muld. Den rækker, som sagt, saa langt tilbage som til ca. 1690, da *Peder Pedersen Fyen* fødtes, han var Husgeraadskarl ved Vemmetofte Hof.

Som den egentlige Stamfader regnes imidlertid hans Søn *Knud Pedersen Holm* (1735—1774), Student fra Slagelse lærde Skole 1757, Skoleholder i Landsbyen Skafterup under Grevskabet Holsteinborg.

Han døde kun 39 Aar gammel og efterlod sin Enke med 4 Sønner, hvoraf den yngste kun var 4 Aar, i meget trange

*) Stamtavler over *Familien Holm* forfattet af: Oberstlieutenant *Harald Grandjean* og Grosserer *J. E. Georg Holm*.

Kaar; ved Skiftet mellem Enken og Børnene blev der kun 4 Rigsdaler, 5 Mark og $9\frac{3}{8}$ Skilling til hvert af Børnene.

Af de 4 Sønner blev den næstældste — min Bedstefader — *Peter Holm* (1764—1812) en anset og dygtig “Christianshavner”, Sejl-, Flag- og Kompassmager, Oldermænd for Lauget og Lieutenant i Borgervæbningen.

Men den vindskibeligste og den, der gav Slægten det største Ry, var dog den yngste, *Jacob Holm* (1770—1845), som af Intet byggede en Virksomhed op, der omfattede Skibsbyggeri og Rederi tilligemed Fabrikker af saa stort et Omfang, at det næsten er sagnagtigt.

14 Aar gammel kom *Jacob Holm* i Lære hos en Urtekræmmer i Næstved, derefter arbejdede han som Svend hos sin Broder *Henrich*, og saa tog han fat mere paa egen Haand, indtil han 24 Aar gammel etablerede sig som Urtekræmmer i en Ejendom i lille Torvegade, som han købte væsentligt ved Hjælp af et Laan i Brandforsikrings-Cassen.

Denne Forretning gik saa udmærket, at han allerede faa Aar derefter begyndte at købe Parter i Skibe, og nu gik det Slag i Slag, og den ene Udvidelse efter den anden fandt Sted. Et klart Bevis paa hans Foretagsomhed og Fremsyn er det, at da Krigen med England udbrød i 1807 og store Handelshuse brød sammen, lykkedes det ham at bygge den ene Fabrik efter den anden, saaledes at han blev i Stand til selv at fremstille adskillige af de Varer, der under Krigen ikke kunde importeres.

Til Opførelsen af disse Fabrikker købte han en Del Smaalodder beliggende i Sundbyøster ved Landevejen (nuværende Amagerbrogade), løste derefter Privilegium til Oliemølle (“Holms Lyst”) og endvidere til en Sæbefabrik og endelig til en Stivelse-Fabrik.

Sammen med sin Broder, min Bedstefader *Peter Holm*, købte han en Gaard i Dronningensgade, hvor de anlagde en Sejldugsfabrik, og senere kom Reberbanen til.

Og i Aarene omkring Statsbankerotten 1813, da Statens Sedler sank i Værdi til et rent Minimum, hjalp *Jacob Holm* sig igennem dette forfærdelige Tidsrum ved selv at udstede Sedler,

idet han blot skrev sit Navn paa en Lap Papir, f. Eks. "1 Daler", og disse Sedler blev ofte foretrukket for Statens, thi han var jo Mand for at indfri dem med de fleste Varer, der udkrævedes i en Husholdning.

Efter Købet af "Holms Plads" sætter han Skibsværfter i Gang og paabegynder et Skibsbyggeri, der efterhaanden tager saa storslaaet et Omfang, at han i 1834 ejede ikke mindre end 25 Skibe.

Paa disse Værfter byggedes for Regning *L. N. Hvidt det første Dampskib i Danmark* "Frederik den Sjette", der gik i Fart paa Kiel og Lübeck.

Anføres maa ogsaa, at foruden at der aarlig udsendtes Skibe til Island, Norge, England, Frankrig, Middelhavet og Vestindien, havde han stadig et Par Skibe paa Hvalfangst ved Grønland og endog i Sydhavet. Vistnok som det første større, private Foretagende her i Landet byggede *Jacob Holm* Boliger for 103 Arbejderfamilier.

Disse Huse er endnu tildels bevaret i Langebrogade og benævnes almindelig "Holms Huse".

Som Bevis paa, hvilken Anseelse *Jacob Holm's* Foretagender nød ogsaa i Udlandet, kan anføres, at han fik aabnet en betydelig Blanco-Credit hos det store Bankfirma *Mönck & Sohn* i Hamborg, og da han selvfølgelig punktlig opfyldte sine Forpligtelser, vedvarede denne Forbindelse gennem en lang Aarrække til gensidig Tilfredshed.

At *Jacob Holm* samtidig med at bevare et loyalt Forhold til Landets Konge, *Frederik den 6te*, forstod at hævde Købmandstandens Ære og Værdighed, giver følgende Tildragelse et karakteristisk Billede af.

Efter at han af Kongen havde faaet bevilget et Andragende til Anlæg af et Sæbesyderi opført af *Grundmur*, indfandt der sig en Dag en Commission, der paabød ham at nedrive Bygningen, som befandt sig indenfor *Demarkations-Linien*, hvor der ifølge Loven kun maatte opføres Bygninger af Bindingsværk. *Jacob Holm* fremlagde sin kongelige Bevilling for de høje Officerer og nægtede at parere Ordren.

To Dage derefter blev han imidlertid tilsagt til Kongen, der modtog ham med de Ord: "Hør gode Holm, jeg har hverken Rist eller Ro for Generalerne, men jeg vil gøre Dem et Tilbud: at stille Dem 20,000 Rdl. rentefrit til Raadighed i nogle Aar, imod at De nedbryder den omtvistede Grundmursbygning og opfører en af Bindingsværk istedetfor." Hertil svarede *Jacob Holm*: "Naar Majestæten forlanger Bygningen nedrevet, skal det blive efterkommet snarest muligt; jeg takker underdanigst for den tilbudte Assistance, men tør ikke modtage den, jeg haaber at træffe Foranstaltninger, der sikre mig mod for stort Tab," hvortil Kongen svarede: "Naa, naa, min gode Holm, trænger De til Assistance, da kom kun til mig."

I 1836 optog han sine 3 ældste Sønner i Forretningen under Firmaet *Jacob Holm & Sønner*.

Paa dette Tidspunkt ejede *Jacob Holm* saa at sige samtlige Pladser paa begge Sider af Havnen fra Langebro til Toldboden, saaledes Vilders Plads, Appelbyes Plads, Asiatisk Compagnis Plads, Tysk Plads (Holms Plads) og Larsens Plads.

Jacob Holms Liv var uafbrudt Arbeide. Om Sommeren fra Kl. 5 Morgen, om Vinteren fra Kl. 6, til Kl. 9 Aften. Naar en Kontorist ikke mødte til rette Tid, talte han ikke med ham den Dag; det har *Moses Melchior*, der var i Lære hos ham, berettet. Han var en strængt retsindig Mand, der i Stilhed ydede Hjælp til Trængende. I Hjemmet talte han, som Tidens Skik ofte var, sjældent til Børnene. Af Døtrene var det kun den ældste, *Bine*, der i sin Opvækst havde været Faderen en Støtte under de smaa Kaar, som frit kunde tale med ham, af Sønerne vovede kun *Ludvig Holm* af sig selv at tale til Faderen.

Hvad vi i vor Tid forstaar ved et hyggeligt Hjem, var det altsaa ikke.

Da hans Søn *Jacob* havde taget juridisk Eksamen, og Faderen foreslog ham at uddanne sig til Købmand, men Sønnen besværede sig over den lange Kontortid, gav han ham følgende Salut: "Min Søn, jeg har villet lære Dig, hvilken Vel-signelse der ligger i Arbeide, er dette Dig imod, maa Du selv bære Ansvar." "

Jacob Holms stolte Livsværk blev bygget op i en fattig Nedgangstid, saameget mere Grund er der til at rejse ham et værdigt Æresminde.

Min Fader, *Henrik Peter Jacob Holm* (1811—1869), var ogsaa en self-made Mand i Ordets egentlige Forstand, thi han tjente sig op gennem alle Grader: Skibsdreng, Matros, Styrmand til Skibsfører. Han mindes paa Christianshavn mest som Kaptainen paa Barkskibet "Indianeren", der hørte til den Jacob Holm'ske Flaade, hvorved han fik Tilnavnet "Indianerholm". Han var en frisindet og usnobbet Natur. Da min Moder, der fulgte ham paa hans lange Togter, havde født ham en Søn i Singapore, medbragte han ved Hjemkomsten en Kinneser som Barnepige til Drengen. Det siger sig selv, at denne Mand i sin orientalske Dragt med den lange sorte Haarpisk ned ad Ryggen vakte stor Opstandelse i den lille københavnske Bydel Christianshavn. Det er et ganske godt Eksempel paa, at min Fader ikke brød sig det mindste om, "hvad Folk sagde". Han skildres af alle som en Mand, der aldrig skaanede sig selv, men var paafærde tidlig og silde; han forlangte absolut Orden og Disciplin af sine Folk, men han var tillige en god og omsorgsfuld Arbejdsgiver, og han var hverken paaholdende eller faamælt, snarere det modsatte, ofte med en Spøg paa Læben.

Han havde ikke, som man siger, en Skælm bag Øret, nej han havde Skælmen i Øjet, derfor gled Arbejdet under ham lyst og freidigt fra Haanden.

Det fortælles saaledes, at Brovagten ved Knippelsbro, naar Skibene skulde passere, altid var saare fornøjet, naar min Faders Skib gled igennem, det skete nemlig bestandig med en munter Opsang og gemytlig Hilsen fra Mandskabets Side, ganske i Modsætning til, naar det gjaldt en vis anden Skibsførers Skib fra den Tid, han skældte nemlig altid ud ved den allermindste Forseelse fra Folkenes Side, saa disse saa sure og tvære ud.

Men i det Dokument (en Anbefalingskrivelse), der her gives, og som Tilfældet har spillet mig i Hænde, giver han sig selv som Skibschef den mest udtømmende Karakteristik:

Christian Michael Christiansen af 1ste Udskrivningsdistrikt Kjøbenhavn K 4883 Nr. 504 P. AK 217 har med Bark Skibet Indianeren drægtigt 152½ Commercelæster, hjemmehørende i Kjøbenhavn, ført af Under tegnede, faret fra den 15. September 1849 til den 30. Januar 1852.

Imidlertid har han med dette Skib gjort en Rejse, begyndt den 15. September 1849 fra Kjøbenhavn til Batavia, Singapore, Achyap, Singapore, St. Francisco, Hongkong — Singapore, Penang, Achyap, Singapore, Batavia, Cap det gode Haab og til Kjøbenhavn, hvor han afgik fra Skibet den 30. Januar 1852.

Medens han som ovenanført foer med bemeldte Skib, har han forrettet Tjeneste som Matros, i hvilket Fag han er meget duelig, ja, jeg kan med Sandhed bevidne, at han i Eet og Alt er duelig Sømand med alt hvad dertil hører, blot maa jeg bemærke, at han undertiden faaer Nykker, naar han bliver for gammel i Tjenesten, holdes han derimod fra Begyndelsen i Ørene, er han en Mand, som er værd at have ombord, og jeg kan bevidne, at han stedse er villig.

Kjøbenhavn Jan. 30. 52.

H. P. 7. Holm,

Fører af Indianeren, Borger i Kjøbenhavn.

Da min Fader "lagde op", ejede han selv 3 Skibe:

"Dan" ført af Kaptain Strandgaard,

"Proteus" ført af Kaptain Jørgensen, og

"Emma" ført af Kaptain Høffding.

Desværre fik han ikke den Glæde af sit Otium, som han havde fortjent. En Stranding for Aar tilbage, da han maatte svømme i Land, havde i sig baaret Kimen til hans Nyresygdom, og saa stødte Sorgen til over 2 af hans Skibes Forlis; disse Uheld gjorde den før saa glade Mand melankolsk.

Han gav sig dog ikke, men gik tvertimod i Gang med en ny Virksomhed paa Landjorden, idet han grundlagde en Købmandsforretning, Export engros, hovedsagelig Smør til England. Denne Forretning trivedes særdeles godt, saa længe han var i Live, desværre døde han i en forholdsvis tidlig Alder knap 58 Aar gammel.

Det er vel indlysende, at en Søn udgaet af en Slægt, som her er skildret, naturnødvendigt var forudbestemt for ihvertfald et "borgerligt" Erhverv.

Og det kan derfor næppe forundre, at det maatte vække Modstand, ja endog Uvilje, da Skæbnen vilde det anderledes med mig.

Jeg nærer nu ingen Bitterhed mere, har snarere et forstaaende Smil tilovers, naar jeg tænker paa, hvorledes jeg var tilmode den Gang, da jeg maatte opleve og tie stille til, at en Del Familiemedlemmer var tilbøjelige til at dele Overlæge *Fritz Lange's* bekendte Udtalelse, at det første Degenerationstegn i en gammel, anset Købmandsslægt viser sig, naar der i den opstaaer Skuespillere, Forfattere og "den Slags".

Denne "Degeneration" har jo iøvrigt senere forgrenet sig, saaledes blev *Dagmar Holm*, Datter af Etatsraad *Christian Holm*, som dyrkede Musik i sin Ungdom, en begavet Pianistinde og ved hendes Giftermaal med den fremragende Violoncellist og Dirigent, Professor *Franz Neruda*, knyttet til Kunstnerverdenen; jeg nævner endvidere *Missa Hellmers*, der ogsaa havde en alvorlig Kamp med sin Fader, inden hun fik Lov til at frekventere Det kgl. Teaters Elevskole, hvor navnlig *Olaf Poulsen* spaaede hende en Fremtid som Skuespillerinde, hvilken imidlertid ved hendes Giftermaal blev opgivet. Senere har hun jo genoptaget sin Kunst i Form af Oplæsninger, der har gjort hende kendt af Landets Radiolyttere; fremdeles *Tove Grandjean*, som er Skuespillerinde ved *Betty Nansen*-Teatret, og tillige Grosserer *Christian Holm* af Firmaet *Jacob Holm & Sønner*, der som Formand for Københavns Forskønnelsesforening har vist sin store Interesse for kunstneriske Formaal.

Naar jeg fra Fødslen fik den uvurdelige Gave at have Arbeidskraften og Arbeidsenergien i mig som mit egentligste inciterende Livselement, der førte mig frelst over alle de Vanskeligheder, Skæbnen i min omskiftelige Livsbane bragte mig, saa skylder jeg min Slægt Æren, og derfor skal dette første Kapitel slutte med en Lovsang til Arbeidet som Livets sande Bestemmelse og tillige med en Tak for, hvad min fædrene Slægt derved har skænket mig.

Barndomshjemmet

I første Kapitel har jeg omtalt min Fader i hans Egenskab af Skibschef, nu kommer jeg til hans Forhold til Hjemmet.

Det kan karakteriseres med faa Ord, nemlig, at han elskede sit Hjem. Det siger sig selv, at da min Fader, desværre for mig og hele Familien, døde, da jeg var en lille Dreng, maa jeg i mangt og meget holde mig til de Ældres Beretninger.

Han var utrættelig i paa sine Togter at opspore og derpaa hjembringe Skønhedsværdier, navnlig fra Kina. Smukke Malerier af udmærkede danske Kunstnere og fremragende Kobberstik prydede Væggene, saa Hjemmet efterhaanden prægedes af en fin gammel Kultur. I denne Atmosfære voksede vi Børn op, og den undlod da heller ikke at sætte et Præg paa vor Smag, som vi under stadig Udvikling bevarede senere i Livet.

Ogsaa paa andre Omraader tænkte han mere paa Hjemmet end paa sig selv. Han gik saaledes aldrig ud om Aftenen alene, vidste ikke alt det gode, han vilde gøre for Moder og Børnene i alle mulige Retninger. Naar det saaledes paa nogen Maade lod sig gøre, drog han med hele Familien hver Søndag om Sommeren til Charlottenlund, Dyrehaven eller andre Steder langs Øresundskysten i den store Landauer, med Madkurven og de mindste Børn paa Bagsædet. Om Vinteren havde han abonneret i Det kgl. Teater, nærmest naturligvis for Moder, dog fik ogsaa de større Børn Lov til at komme med i Familielogen, hvorved en Gang en større Katastrofe indtraf, da en af mine Brødre havde været uforsigtig nok til, istedetfor de obligate haarde Kager til at gnaske i under Mellemakterne, at med-

Maleren ukendt

*Grosserer Jacob Holm. R. af D. Grundlæggeren af Firmaet
Jacob Holm & Sønner.*

Maleri af J. F. Møller 1834

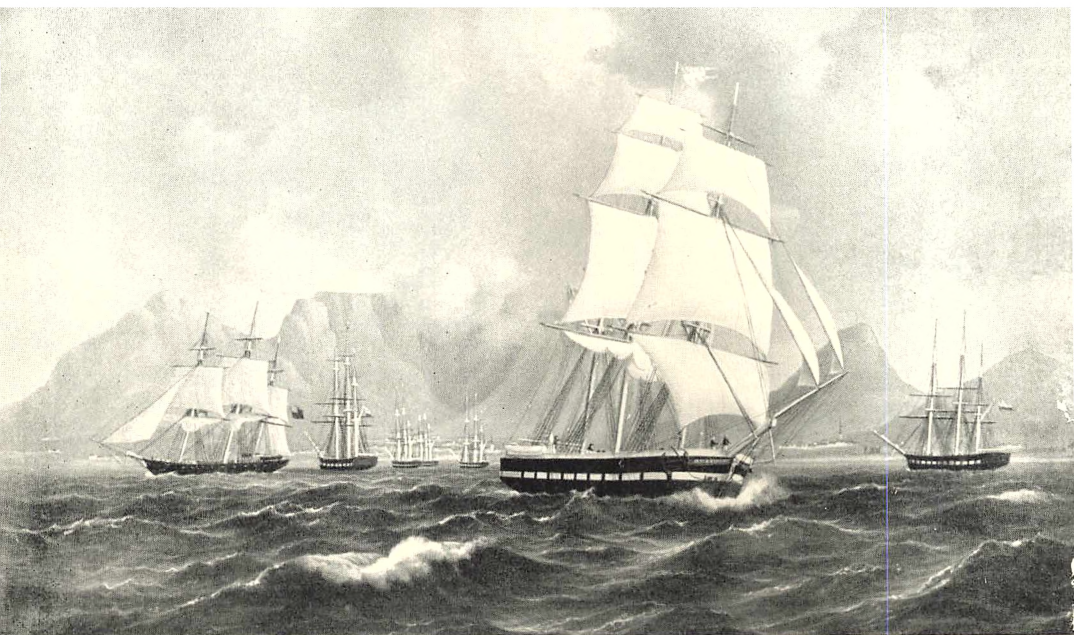
Salen i det Jacob Holmske Hjem, Strandgade 4.

Min Moder. Henriette Holm, født Hansen.

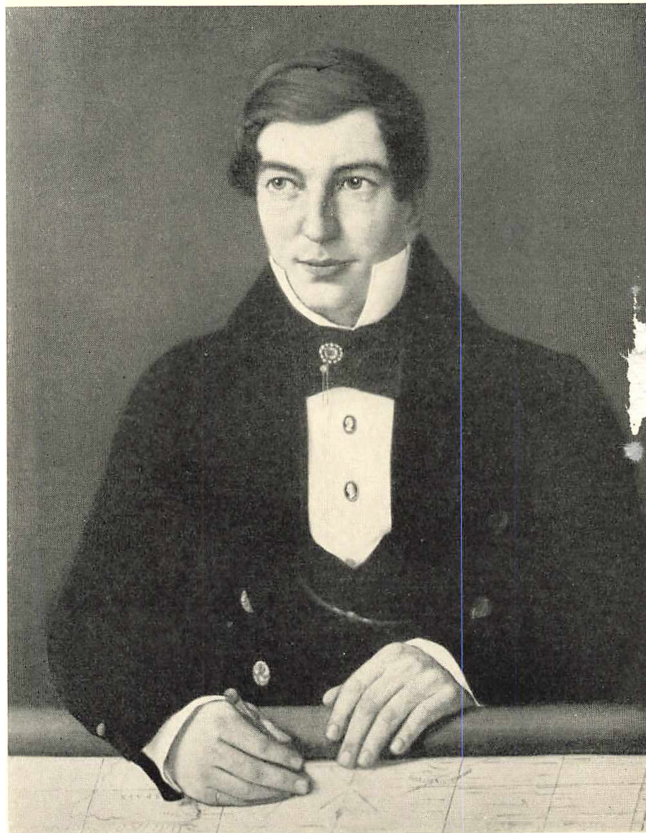

Min Fader. H. P. J. Holm.

Maleri af C. Bille, 1854

*Barkskibet »Indianeren« paa Fart
i Middelhavet. (Den berømte Ma-
rinemaler C. Bille foer som Sejl-
mager en Tidlang med de af min
Fader førte Skibe.)*

Maleren ubekendt

*Min Fader, Koffardikaptajn
H. P. J. Holm, ca. 35 Aar.*

bringe Iskager i sine Bukselommer. Og de mindre Børn fik den Glæde endog et Par Gange ugentlig at komme i "Second-teatrene", som de den Gang kaldtes.

Ligesom Tilfældet var i det *Jacob Holm'ske* Hjem i Strandgade, havde vi i Brogade Nr. 19 ogsaa et stort trefags Værelse, "Salen", der som oftest paa den Tid kaldtes "den kolde Pragt", fordi den ikke til Stadighed var opvarmet; dog gik det efter Faders Natur ikke saa stift til som mange andre Steder, han ønskede at se fornøjede Mennesker omkring sig.

I den anden Del af Lejligheden var Kontorerne. Unge Forretningsfolk nuomstunder kan vanskelig forestille sig disse Kontorers spartanske Udstyr. Belysningen var saaledes de saakaldte Moderatørlamper af Messing paafyldt med Olie. Endvidere Tællelys, der hvert Øjeblik skulde "snydes" med en Lysesaks.

Hvilken teknisk Udvikling siden hine Tider; først derefter kom Petroleumslamperne, — som oftest blev Moderatørlamperne omlavet til den nye Vædske —, derpaa Gaslyset, saa det forbedrede Auer-Gaslys og endelig det stolte elektriske Lys!

At Privatlejligheden laa klos op ad Kontorerne, kunde nok undertiden volde lidt Forstyrrelse. Saaledes hændte det en Gang, at min Broder *Johannes*, der var bundmusikalsk og paa det Tidspunkt maa have været 4 Aar gammel, i Forstuen sang et Musikstykke, han lige havde hørt en Lirekassemand spille i Gaarden, medens han imiterede dennes Drejen paa Kassen; min Fader kom farende ud og vilde give ham en Overhaling, men Drengen sagde med sin søde, musikalske Stemme uforknyt: "Daa du tun ind paa dit Tuntor dit gamle Vraavl" og sang uforstyrret videre, og den "Gamle" nænnede ikke at straffe ham, thi han elskede Drengen.

Man vil efter dette forstaa, i hvilket Sindsoprør min Fader kom, da han fik at vide, at jeg var styrtet ned fra 3die Sal paa Stenbroen i Gaarden.

Det gik saaledes til: vor Pige *Christiane* skulde hænge Vaske-tøj op paa Loftet, under dette Arbeide havde hun hensat mig, der den Gang var 1½ Aar gammel, ved Lugen. Den var for-

synet med Tremmer, en eller to af disse var bleven løse, og jeg kravlede saa ubemærket af hende ganske stille ud — og styrtede ned. Som Tidens Skik var, var jeg iført en lang Kjole, og denne maa antagelig have virket som en Slags Faldskjærm. Det saa imidlertid meget alvorligt ud, Pigen var fortvivlet, og min Fader skal have været ganske ude af sig selv, han gik op og ned ad Gulvet, vred Hænderne og sagde: “den arme Dreng, blot han dog maatte dø, han bliver dog kun en Krøbling!” Kun min Moder bevarede den ydre Ro, sørgede for Læge og alt andet, hvad der var at gøre i en saadan Situation.

Men Krøbling blev jeg altsaa ikke!

Nogle Aar derefter var jeg igen nær kommen galt afsted. Jeg var fra Trappegangen igennem Vinduet paa 1ste Sal traadt ud paa en Afsats for at balancere — Himlen maa vide hvorfor —, gled og faldt atter ned. I Kælderetagen i vor Ejendom havde en Spækhøker (det hed ikke dengang som nu: Victualiehandler) sin Forretning, og han havde sin store Vogn staaende der i Gaarden; den var den Dag fyldt med fede Flæskesider, og i dem havnede jeg blødt og sikkert, men mit Tøj havde imidlertid faaet et saa stærkt Aftryk af Flæsket, at jeg ikke turde vise mig i Hjemmet med den Parfume, før vor gamle Kokkepige havde forbarmet sig over mig og foretaget en grundig Rensning.

Hvad der i mine første Drengaar stærkt interesserede mig var alt, hvad der angik Skibe, og hvad der foregik i Havnen.

En Dag, — jeg var vel en 6—7 Aar gammel —, morede jeg mig saaledes med at staa ud paa en af disse smaa Flaader i Christianshavns Kanal; men atter havde jeg Uheld og faldt i Vandet. Det var nu ikke saa slemt, men hvad værre var, jeg kom ind under Flaaden, og jeg var uvægerlig druknet, om ikke en Sømand, der opholdt sig i Nærheden og observerede Tildragelsen, havde faaet mig trukket frem. Han bragte mig hjem, drivvaad som jeg var, og fik en Douceur. Men nu havde man aabenbart faaet nok af mine “Opdagelsesrejser”, og man mente derfor, at en forsvarlig Dragt Prygl dog muligvis var i Stand til at sætte Bom for mine Udskejelser.

Men Skæbnen vilde altsaa for tredje Gang ikke, at jeg skulde udslettes.

Som min Fader i sin Virksomhed var besjælet af et storliniet Livssyn, var han det ogsaa, naar det gjaldt Slægten. Trods sin egen store Børneflokk tog han efter sin Broder Bogbinder *Jens Severin Holms* Død dennes Datter *Camilla Holm* i Huset til sig og gav hende et Hjem som sine egne Børn.

Ved mine Forældres Bryllup i Aaret 1849 blev der sunget en Sang, i hvilket et Vers lyder saaledes:

*Blomsten Du fandt paa det blomstrende Vænge
Rank som den grønnende Vaand;
Mindes da vel: den i Danmark har hjemme,
Taalder kun Dannemarks Aand.
Skal den da trives i sydlige Egne,
Mindes: den fordrer et Læ,
Blomsten Du skjærme, og trygt Du den hegne,
Skyg den som løvfulde Træ!*

Det var ikke uden Grund, naar det deri hed, at der burde vises min Moder Omsorg, thi det Liv, hun kom til at føre ved at følge sin Mand ombord i hans Skib paa hans lange Togter, var vel højst interessant, men sikkert ingen Dans paa Roser, navnlig fordi hun saa ofte led af Søsyge; ubegribeligt, at hun holdt ikke alene til dette, men ogsaa til det, der senere fulgte. En ualmindelig stærk Natur var hun.

Efter Faders Død overtog hun Forretningen som eneste Indehaver, idet mine Brødre vare for unge dertil, med den tidligere Fuldmægtig som Forretningsfører.

Denne havde desværre ikke min Faders lykkelige Haand; unge og mere smarte Konkurrenter traadte ind paa Markedet, saa efter en Del Aars heftige Kampe maatte min Moder lade Forretningen træde i Likvidation for dog at redde noget for sin og sine to yngste Børns Eksistens.

Selv om dette, som sagt, først skete adskillige Aar derefter, antog Familiens Liv efter min Faders Død alligevel beskednere Former, og jeg mindes endnu min Søster *Henriettes* og mine beskedne Luksus-Ønsker, de gik i Reglen ikke længere end til Kagekonen i Buegangene ved Christiansborg Slot. Der købte

vi de røde glaserede Kager, som den Gang var paa Mode, vi fik for en Skilling (2 Øre) enten en Mand og Kone eller fire Grise. Om Fordelingen af disse Herligheder opstod der til Tider stærke Disputer mellem os, som nær var gaaet over til Haandgribeligheder; som oftest enedes vi dog tilsidst om, at vi hver fik en Mand eller en Kone og 2 Grise.

En lille pudsig Situation fra disse Barndomsaar vil jeg nævne her, fordi Familien senere har anset den for at være det første Tegn, der viste sig, paa mine dramatiske Evner. Min Moder boede den Sommer i en lejet Bolig paa en Sidevej i Charlottenlund. Denne Bolig laa ret langt fra Stationen, og Rejsen derud var dengang ikke som nu med S-Toget en Svipetur. Det var derfor ret naturligt, at min Moder, naar hun modtog Besøg af sine Veninder, straks ved Ankomsten begyndte med at spørge dem, om de ikke vilde benytte Toilettet. Det havde jeg hørt, og da disse Damer en anden Gang kom paa Besøg, og min Moder ikke straks var tilstede for at modtage dem, skal jeg have stillet mig op og med en chevaleresk Gestus tiltalt dem med: "Vil Damerne ikke lade Vandet!"

Inden vi flyttede til Vesterbro, blev jeg sat i en christianshavnsk Skole, jeg kan imidlertid saa godt som intet huske herom. Men en Ting mindes jeg dog ganske tydeligt, nemlig at jeg her for første Gang lærte *Grimms* og *H. C. Andersens* Eventyr at kende. Medens jeg ikke syntes særlig om de første, tog Andersens Digtning mig fangen med uimodstaaelig Magt, den skønne Poesi satte min Fantasi i saa stærk Svingning, at Eventyrene slog Portene til Kunstens Vidunderland op paa vid Gab for mit modtagelige Barnesind, og — omend selvfølgelig ubevidst — vakte de første Spirer til min senere Attraa: at blive en Kunstens Fortolker og Tjener.

Skolegang og sidste Barndomsaar

Fra Christianshavn flyttede vi til Vesterbrogade 123, medens Forretningen fik Lokaler i Snaregade. Fra denne Tid erindrer jeg de fornøjelige Timer, jeg tilbragte som Skøjteløber paa de dejlige Kanaler i Frederiksberg Have. Det varede dog ikke længe, før der atter indtraadte Forandring, og vi flyttede til Peder Skramsgade 24, i hvilken Ejendom ogsaa Forretningen havde Kontor og Lager for sidste Gang inden Likvidationen.

Ligeoverfor os i Nr. 21 boede kgl. Skuespiller *Emil Poulsen*, og til mine kære Barndoms minder hører mine Lege med *Emil Poulsens* Børn, af hvilke Datteren *Karen Margrethe* blev mit Dreng-Sværmeri, hvilket jeg dog bar for mig selv. Det hændte en Dag, at en stor Fiskerdreng havde jaget de smaa Børn en saadan Skræk i Livet, at de næsten ikke turde vove sig ud, og da skal jeg have optraadt som "Redningsmand" ved at give ham en ordentlig Dragt Prygl, saa at han aldrig viste sig mere.

Mange Aar derefter, da Redaktør *Svenn Poulsen* mindede mig derom, var det mig en hel pudsigt Tanke, at jeg virkelig en Gang skulde have optraadt som "Beskytter" ogsaa for ham, hvis Korpus, da vi igen mødtes, var af adskilligt større Omfang end mit.

Medens vi boede paa Gammelholm, indgik min Søster *Anna* Ægteskab med Oberstlieutenant *Harald Grandjean* (1841—1925), Broder til Komponisten, Syngemester *Axel Grandjean*. Min ældste Søster *Johanne* var allerede tidligere blevet gift med sin Halvfætter, den senere Godsforvalter *Jacob Holm* (1848—1921). Vi var nu kun de to yngste Børn tilbage i Hjem-

met, og min Moder flyttede derfor med os to ud til en lille Lejlighed paa Gl. Kongevej overfor Søerne.

Og herfra kom jeg saa i Skole i "Lyceum", Nørre Farimagsgade, den Ejendom, hvori nu Dagbladet "Social-Demokraten" har til Huse.

Mange Erindringer fra denne Skoleundervisning har jeg ikke. Den interesserede mig nemlig ikke stærkt; hvormeget der heri var min Fejl, hvormeget Lærernes, ved jeg ikke. Ikke saaledes at forstaa, at jeg var doven, jeg var for det meste Dux i Klassen, jeg gjorde min Pligt, men det var ikke til nogen Glæde for mig, og jeg havde nærmest Følelsen af at befinde mig i en Tvangsanstalt.

Skolens Motto: "Vi lærer ikke for Skolen, men for Livet", var jo smukt, men jeg syntes ikke, man i Praksis handlede derefter, jeg fandt, vi blev proppede med en Masse Ting og skulde lære saameget udenad, som vi dog alligevel en Gang senere i Livet skulde glemme. Og de fleste Lærere havde ikke megen Sans for Drengenes Individualitet, vi blev for det meste skaarne over en Kam. Disse "revolutionære" Anskuelser beholdt jeg dog for mig selv —, Tiden og Udviklingen har jo imidlertid givet mig Ret.

Nutidens Børn lever baade under bedre hygiejniske Forhold og møder mere Forstaaelse blandt Lærerne end i min Tid.

Ogsaa i Hjemmet maatte jeg opleve, at man ikke levede i "Barnets Aarhundrede". En Dag, da Lægen havde undersøgt mig, ordinerede han, som han udtrykte sig, at det var nødvendigt, "at Drengen kom paa Græs". Jeg hørte da fra et Familie-raad, der fandt Sted i et andet Værelse, at det snart gik for vidt med den Dreng: nu skal han minsandten ogsaa paa Landet. Det blev saamænd ikke sagt i nogen ukærlig Hensigt, men saaledes saa man nu paa det den Gang, og jeg var dog absolut ikke nogen "Tøsedreng". Ved at tænke tilbage herpaa kan jeg kun glæde mig over det Fremskridt, der er sket siden da, hvad der i vor Tid gøres, for at Børnene ogsaa fra de københavnske Baggaarder faar Lejlighed til et aarligt Sommerophold paa Landet.

Jeg blev saa sendt ud til en af Forretningens Leverandører paa en Bondegaard ved Lejre Station. Hvad der straks efter Ankomsten slog mig med Forbauselse, var Middagsmaaltidet, hvor alle Gaardens Folk fra "Manden selv" til yngste Tjenestedreng langede til det samme Grødfad med den store Smørklat i Midten, og jeg ser endnu, som var det i Gaar, at en gammel Husmand efter endt Maaltid strøg Træskeen af under Ærmet og derefter stak den op under en Stang i Loftet. Dette første Indtryk forsvandt dog snart, thi ikke alene fik jeg min egen Ske og Tallerken, men alle viste mig megen Godhed under mit Ophold.

Og hvilken Oplevelse var det ikke for mig, uvidende Københavner-Dreng, istedetfor Billeder i støvede Bøger om Kornsorterne for første Gang at se en levende Rug-, Hvede-, Byg- og Havremark! Men ulige vigtigere var det, at jeg fik revideret mine forkerte Anskuelse om Bønders Liv og Arbejde, deres Virksomhed i det hele taget. Da jeg deltog i Høstarbejdet — d. v. s. jeg stod vel nærmest iver — lærte jeg at forstaa Bondens slidsomme Liv fra tidlig Morgen til sen Aften, der kun kunde forklares ved unges og gamles Kærlighed til deres *Jord, Dyr og Hjem*.

Hvad Smørret angik, saa var det jo før den Tid, da den saa mønstergyldige Andelsbevægelse frembragte de glimrende Resultater med den ensartede fremragende Kvalitet af det danske Smør. Bønderne kærned selv den Gang deres Smør, og var en Kærning mislykket, og Smørret blev harsk, maatte man selv spise det; den gode Kvalitet blev sendt ind til København for at eksporteres til England.

Til Billedet fra den Tid hører ogsaa den Kost, der var gængs i københavnske Hjem. Det kan vistnok siges kort og godt saaledes, at der savnedes 2 Ting, som var af stor Vigtighed for Børnene, nemlig Grøntsager og — navnlig — Frugt. Vi fik en Gang om Vinteren en Tønde Gravenstener — herlig Frugt forresten — sendt fra *Lerchenfeldt*, men hvad forslog det til en hel Familie; jeg er overbevist om, at den voldsomme Hovedpine, der plagede mig saa forfærdelig ikke alene i hin Periode,

men næsten helt op til 20 Aars Alderen, stammede fra en Kost, der var mere end uheldig for mig.

En drastisk Bemærkning som: "Aa, hvad, giv Drengen lidt Glaubersalt" (det er det, man giver Heste!) løste jo ikke Spørgsmaalet, og den Behandling kunde kun gøre Ondt værre! Naar jeg nu passerer københavnske Gader, er det mig en sand Svir snart sagt i hvert 3die, 4de Hus at se en Frugtbutik med herlige Grøntsager!

Men tilbage til Skolen.

Medens selve Skolebestyreren ikke var særlig aktiv, var hans Medbestyrer *Maximilian Bruhn* det saa meget desto mere. Han havde et stort rødt Skæg, som han uafsladelig strøg, vi kaldte ham af den Grund for "*Barbarossa*". Han skal af mig have det Lov paa sig, at han lærte mig Respekt for det danske Sprog, saavel hvad Skriftsproget som hvad Udtalen angik; han lod intet Sprogsjuskeri passere, og hans Undervisning var derfor for mig det bedste, jeg fik ud af min Skoletid.

Jeg maa have haft særlige Anlæg for Mathematik, hvad der bl. a. førte til, at Faderen til to Sønner, der just ikke var særligt begavede for dette Fag, bad mig hjem til sig, for at jeg skulde stive hans Sønner lidt af; for denne Assistance modtog jeg det kongelige Honorar af 2 Kr. pr. Maaned. En nybagt Student, der nogen Tid vikarierede for en sygemeldt Lærer, demonstrerede en Dag en geometrisk Opgave, jeg gik rolig hen til Tavlen, sagde, det var forkert og rettede i Tegningen paa Tavlen. Jeg ser endnu, hvor den unge Student rødmede af Harme, det var jo ogsaa tarvelig gjort af mig, og jeg fortrød bagefter min Adfærd.

Mærkeligt nok var det mig dog efter kun faa Aars Forløb ikke muligt at erindre det allerbitterste af disse matematiske Opgaver. Det er dog muligt, at jeg alligevel har haft nogen Nytte af dette Fag, thi det kan jo være, at det har bidraget til at udvikle mine naturlige Evner i Regning.

Faget Tegning havde jeg megen Interesse for, Undervisningen var imidlertid saa tør og kedsommelig, at jeg nærmest fik

Indtrykket af, at det at tegne ingen Kunst var, det gjaldt blot om "at sætte Stregerne paa de rigtige Steder".

Og Sangundervisningen!

Jeg havde af Naturen allerede den Gang en dyb Stemme, og da der kun blev sunget eenstemmigt, kunde jeg ikke synge Fædrelandsangene, da alle laa i for højt et Leje, og disse Sange udgjorde det meste af "Repertoiret". Jeg blev derfor "sat udenfor" i Sangtimerne. En Skæbne, jeg forøvrigt deler med kgl. Kammersangerinde *Tenna Frederiksen* — det er jo altid en Trøst.

At der paa dette Punkt er sket endog betydelige Fremskridt siden da, er uomtvisteligt, det har jeg senere haft Lejlighed til at overbevise mig om, og det tør forventes, at denne Udvikling vil fortsættes og vil blive almindelig Landet over. — — Naa, hvad Sang angik, holdt Hjemmet mig skadesløs, begge mine ældre Søstre og min Broder *Henry* sang, og tog alle Sangundervisning, og min Broder *Johannes*, der desværre døde som ung, besad en fra Naturens Haand indsmigrende skøn Tenorbaryton, foruden at hans Anslag paa Klaveret var ligesaa smukt.

Tidligt var min Sans vakt for alt, hvad der angik Kunst, og jeg mindes derfor med stor Glæde mine Besøg i min Skolekammerat *Hirschsprungs* Hjem paa Høibroplads, idet jeg der fik Lejlighed til at beundre alle de herlige Malerier, som hans Fader havde samlet blandt de bedste danske Kunstneres Arbejder fra den Tid. Naar jeg senere har været i *Musæet* i *Østre Anlæg*, har jeg da ogsaa sendt denne Skønaand en taknemmelig Tanke!

Som Bevis paa, hvor Skoledrenge kan være ubarmhjertige, erindrer jeg følgende Episode.

I Gymnastiktimen viste jeg særlige Evner for Længdespring; hver Gang Læreren — en Underofficer — satte Kridtstregen længere frem, naaede jeg den alligevel, det vakte en Misundelse, der førte til, at jeg fik Øgenavnet "*Springholm*".

Nu var det saaledes dengang — forøvrigt ogsaa senere i Livet —, at man kan drille, ja endog tirre mig længe, jeg tager

det som oftest meget godmodigt, men ogsaa kun til en Tid; er Fristen overskredet, flyder Bægeret over, og Reaktionen bliver saa meget desto voldsommere.

Min Vej fra Skole til mit Hjem førte mig over Dosseringen, og paa den Trappe ved Gyldenløvesgade, der nu er nedreven, var der et Gelænder, paa hvilket jeg daglig satte mig paa mit Tournyster og rutschede ned paa Dosseringens Gangsti. Ankommen der paa denne Maade mødtes jeg en Dag med fire af mine Klassekammerater, der alle som een raabte mig i Møde "*Springholm*", hvad der nu for mig blev til et Smæderaab. Øjeblikkelig foer jeg ind paa den første den bedste af dem med mine knyttede Næver og tilføjede ham nogle drøje Hug. Det gav Signalet til et regulært Haandgemæng, og nu fik jeg dem alle fire mod mig, hvad der imidlertid ikke fik mig til at holde op, tvertimod, jeg erindrer saaledes, at jeg nær havde faaet den ene Kammerat, der vrælede gudsjammerligt, trængt over Hækken ned i Vandet. Hvorlænge "Kampen" stod paa, husker jeg ikke. Jeg gik saa hjem og tænkte ikke videre over den Bataille, før jeg pludselig vaagnede om Natten i min Tremmeseng og følte, det gjorde ondt baade her og der. Jeg grundede længe og kunde ikke forstaa, hvad der var i Vejen, indtil jeg med eet fandt ud af, at jeg maatte vel have haft "*Bersærkerang*" i Lighed med de gamle nordiske Kæmper, og som disse været følelsesløs for Slag og Smærte, saa længe "Kampen" stod paa. Men "*Springholm*" var fra den Dag totalt forsvunden.

Jeg fortalte dog intet herom i Hjemmet, ikke en Gang til min lille Søster; hun fik det først at vide, da hun en Gang som Voksen førte en Samtale med Forfatteren *Børge Janssen*, der var den ene af de fire Bataille-Kammerater; han bekræftede overfor hende, at jeg faktisk havde haft "*Bersærkerang*"! — Overhovedet gik jeg stadig mere i mine egne Tanker, levede meget for mig selv i en Fantasiverden, hvori jeg oplevede saa meget skønt og herligt, og som jeg skyldte Læsningen af de store Mestres Værker, jeg stjal mig til at faa Fingre i fra Hjemmets Bibliotek.

I nogle af mine Skoleferier mindes jeg med Taknemlighed

mine Sommerophold hos min Svoger *Jacob Holm*, som den Gang var Byfogedfuldmægtig i *Kalundborg*.

Det var ikke nogen ringe Oplevelse for mig at opfriske min Skolelærdom ved at komme Esbern Snare's Kirke paa nært Hold, hvis Historie altid havde haft min Barneinteresse, men ellers var selve Byen jo som de fleste Provinsbyer paa den Tid temmelig kedelig; den forfærdelige Brolægning i Hovedgaden, der næsten udgjorde hele Byen, skulde just ikke udvikle Lysten til at færdes længere paa "Strøget" end højst nødvendigt, derimod var Landskabet om Byen saa meget mere tillokkende: "Møllebakken", Refsnæs og fremfor alt Fjorden. Min Søster og Svoger havde en lille Have, der mundedede ud nede ved Fjorden, og her fandt jeg sammen med en jævnaldrende *Kalundborgenser*, jeg lærte at kende, en Lege- og Tumbleplads og derved et Friluftsliv, der satte Kulør paa mit blege Københavneransigt.

Hvilket Fremtidsperspektiv! — at denne lille By og denne Strimmel Jord ude i Fjorden en Gang skulde fange hele Verdens Opmærksomhed og blive af saa stor Betydning for hele Nationen og tillige for den lille Dreng, der uden Anelser herom gik her og vekslede Barne-Tanker med sin lille Kalundborg Ven.

Under mit Ophold i Fjordbyen fik jeg Lov til at komme nogen Tid ud til Godsejer *Emil Holm's* (1819—1917) Herresæde *Lerchenfeldt*. Det var første Gang, jeg saa en stor Herregaard, og jeg var meget interesseret i Driften af et saadant Gods. Ejeren var min Svogers Fader, den senere saa ansete Etatsraad *Emil Holm*, yngste Søn af Skibsrederen *Jacob Holm*.

Han havde, før han blev Landmand, været Apoteker i Nyborg, formodentlig skriver hans Interesse for Kemi sig fra denne Periode; han var i det hele en Foregangsmand, han hørte saaledes til de første Landmænd, der indførte rationel Drift i Landbruget med kunstig Gødning, endvidere var han vistnok den første, der traf Anordninger til Mælkens Afsvaling, og *Lerchenfeldt* blev da ogsaa betegnet som et Mønsterbrug.

Hans Søn *Peter Holm*, f. 1852, der lever endnu og trods sine 86 Aar er rask og aandelig frisk, førte som Forpagter disse gode Traditioner videre gennem en Aarrække.

Han har erindret mig fra den Gang som en lille og lidt indsluttet Dreng, der ikke sagde ret meget, og som man derfor ikke vilde have tiltroet den Energi, han senere i Livet viste sig at være i Besiddelse af.

Saa oprandt den Dag, da man sagde til mig, at der ikke længere var Raad til at lade mig studere, og "jeg maatte ud at tjene". Det gjorde mig ikke konfus, jeg tog det som noget uundgaaeligt. Men ved den Lejlighed foregik der noget alvorligt i mit Indre, nemlig at jeg paa en Gang kom i Tanker om, at jeg vist ikke havde været rigtig taknemlig imod min Moder, for hvem alt dette jo maatte være ganske anderledes alvorligt. Min Moder havde i mange Aar lidt af Sygdom, men istedetfor at være forstaaende havde jeg mere tænkt paa mig selv og været ked af, at Hjemmet hverken var saa rigt eller fuldt af Glæde, som det havde været for mine ældre Sødskende. I mit stille Sind lovede jeg da, at jeg skulde gøre mig Umage for at gøre hende Glæde, naar jeg nu skulde til at arbeide mig frem gennem Livet.

Det blev nu bestemt, at jeg snarest skulde konfirmeres, og jeg gik saa "til Præsten" hos Holmens Provst, den senere sjællandske Biskop *B. 7. Fog.*

Og dermed sluttede min Barndomstid, den der for saa mange Mennesker lykkeligvis staar i et rosenrødt Skær; mig blev dette nu ikke beskaaret, thi det økonomiske Tryk og de stadige Trusler om Forretningens og dermed Hjemmets Opløsning laa som mørke Uvejrsskyer over min Barndoms Himmel, men maaske var det saaledes bestemt i Stjernerne for mig til Gavn for min senere Livsskæbne.

*Første Ungdoms- og Købmandstid –
Teaterinteressen*

Saa kom jeg altsaa “ud at tjene”. Det foregik paa den Maa-
de, at jeg søgte og fik en Plads som Kontorlærling, det skete
endnu inden jeg var fyldt 14 Aar.

Dette Kontor laa i Amaliegade ligeoverfor Toldbodbygning-
en, det var altsaa en ret lang Spadseretur fra Gl. Kongevej,
Cycler kendtes jo ikke, og til Sporvognspenge rakte “Gagen”
ikke; saavidt jeg husker, udgjorde den 10 Kr. om Maaneden.

Det var en nystartet Agentur- og en gros Forretning, og de
to Chefer og Kontorlærlingen udgjorde hele Personalet.

Og nu foregik der en fuldstændig Forvandling med den hid-
til saa stille og indesluttede Dreng, saa hans sande Natur plud-
selig brød igennem. Stillet ligeoverfor Livets praktiske Forhold
blev han livlig, videbegærlig og virksom.

Ikke fordi Arbeidet, navnlig i Begyndelsen just var særlig in-
teressant, det bestod nærmest i det traditionelle at besørge Bre-
vene copierede paa den gammeldags Manér med Copipresse,
skrive Adresser paa Konvolutter, paaklæbe Frimærker, gaa By-
ærinder osv., men man udrettede dog noget, syntes det mig.

Da det gjaldt om at indarbejde en ny Forretning, førtes der
en stor Korrespondance for at vinde Terræn, og jeg blev derfor
sat til at afskrive en Masse Breve. Derved fik jeg Lejlighed til
at udvide mine Kundskaber i fremmede Sprog, thi med min
Skolelærdom heri var det ikke meget beventd, navnlig ligeover-
for Forretningslivets Krav. Endvidere lærte jeg Toldklarering,
der den Gang gik for sig paa den mest indviklede Maade gen-
nem et Utal af Kontorer og derfor var meget tidsspildende; jeg

lærte mig af den Grund nogle Fiduser, idet jeg f. Eks. saa mit Snit til at faa Papirerne hurtigere expederede, naar de Foregaaende af en eller anden Grund havde forspildt Chancen, det var mig en kostelig Spas! Jeg fik ogsaa Færdighed i at expedere Postpakker til Udlandet med alle de nødvendige Deklarationer, og endvidere lærte jeg Bogholderi, ganske vist kun enkelt, hvilket altsammen kom mig til Nytte senere hen.

Imidlertid blev jeg efter henvend et Aars Tids Forløb klar over, at dette ikke førte til noget virkeligt for mig, til Trods for, at Gagen, saavidt jeg erindrer, var steget til 15 eller var det 20 Kr. maanedlig; og jeg var derfor dristig nok til at ansøge om en Plads i et større Handelshus, som annoncerede efter "en ung Mand, der var i Besiddelse af en smuk Haandskrift og var kendt med almindelig Kontorarbejde".

Og jeg fik virkelig Svar fra Handelshuset *A. T. Møller & Co.* i Dronningens Tvergade Nr. 5, hvor Firmaet endnu har til Huse.

Dette ansete Handelshus var grundlagt 1821 af *Andreas Thomas Møller* (1792—1861). Paa det Tidspunkt, da jeg søgte Pladsen, var der 3 Chefer: *Jacob Aug. Wulff* (1806—1884), som var Stifterens Svoger; han var den sidste Oberst, der stod i Spidsen for den gamle Borgervæbning, hvorfor han da ogsaa tituleredes Obersten. Han var altid iført fornem Diplomatfrakke og fineste Kalvekrøs. De to andre Chefer var Stifterens Sønner *Richard Møller* (1824—1907) og *Harald Møller* (1829—1907).

Af disse var Grosserer *Richard Møller* den aktiveste, og det var ogsaa ham, der straks tog mig "i Forhør".

Jeg havde i min Ansøgning skrevet, hvem jeg var Søn af, og den første Forespørgsel lød paa, om jeg var af den *Holmske* Familie paa Christianshavn, hvortil jeg jo kunde svare ja.

Det var en overordentlig alsidig Forretning, og bl. A. drev man en stor Incasso- og Discontoafdeling. Jeg fik derfor først den Opgave at omregne et Beløb i Sterling til danske Kroner, det gik glat, men saa forelagde Chefen mig et noget større Beløb

til Omregning fra tyske Reichsmark til Kroner, noget lignende som:

Rmk: 26,975.84 til Kurs 88.75.

Jeg studsede først, men gik dog trøstigt i Gang med Opgaven, en ældre Købmand havde nemlig lært mig et Trick, hvorved man var i Stand til at kontrollere Rigtigheden af Resultatet: *Kr. 23,941.06.*

Jeg skal demonstrere dette:

26975.84	Encifret Tværsom 5
8875	- - 1
<hr/>	
23941058000	Encifret Tværsom 5

Altsaa, man finder den encifrede Tværsom af Reichsmarkbeløbet og multiplicerer denne med den encifrede Tværsom af Kursen, og den encifrede Tværsom af dette Produkt skal være lig med den encifrede Tværsom af Kronebeløbet.

Dette Trick var saa at sige ukendt den Gang, men da jeg en Gang talte med Adjunkt *Frederiksen* ved *Købmandskolen* her om, sagde han mig, at man nu paa Købmandskolen lærte Eleverne denne Multiplicationsprøve. Man vil forstaa, at jeg blev ret konsterneret, da Chefen sagde, at mit Resultat var forkert, og det fløj mig noget uoverlagt ud af Munden: "Nej, mit er rigtigt." Men nu svarede Chefen med et temmelig vredt Ansigtsudtryk: "Hvor i Alverden kan De sige, at Deres er rigtigt, naar jeg siger, det er forkert." Jeg var nu lige ved at blive bange for, at jeg ved mit for dristige Svar havde forspildt min saa attraaede Chance, løb dog med Lynets Hastighed mit Regnskab igennem og sagde saa stilfærdigt: "Jeg kan ikke gøre for det, men mit er rigtigt."

"Ah, hvad, naa lad mig se," hørte jeg Chefen sige, idet han regnede om, og saa fortsatte han: "Ja min Sandten, det er rigtigt." Næsten uden Overgang sagde han saa: "Hvornaar kan De begynde hos os?" "Ja, lige paa en Studs kan jeg ikke saa godt, men jeg skal gøre alt, hvad jeg kan, for jeg vil meget gerne være her." — "Naa, ja, ja, lad os det saa vide, Farvel."

Men saadan helt tabt Besindelsen havde jeg dog ikke, thi nu kom jeg pludselig i Tanker om, at der slet ikke var truffen nogen Aftale om mit Lønforhold. Da jeg ytrede dette, blev jeg spurgt om mine nuværende "Gageforhold", og jeg maatte jo herom holde mig til Sandheden.

"Naa, ja det skal vi nok ordne."

Det var jo egentlig ikke noget Svar, men jeg stolede trygt paa, at dette fine Handelshus ikke vilde misbruge en fattig, ung Mand, og jeg fik da heller ikke Grund til at fortryde denne min Tillid.

Ved Foraarstide begyndte jeg saa min nye Virksomhed. Et Moment, der straks berørte mig sympatisk, var, at jeg, trods jeg var yngste Kontorist, fik Frokosten serveret i et Sideværelse, og det endog fra "Obersten"s gode Køkken, det mindede mig om Traditionerne fra vore egne Christianshavnske Kontorer; jeg slap altsaa for at medbringe Lommemad fra Hjemmet, hvad der ogsaa var mig kært at kunne fritage dette for. I Tidsrummet indtil Nytaar blev jeg saa beskæftiget med alt løbende Kontorarbejde. Det har sikkert været et kosteligt Syn at se mig haandtere de store Protokoller ved de høje Kontorpulte, jeg maatte nemlig have høje Skamler at staa paa for at naa op og skrive i Bøgerne, lille som jeg var.

Naar der var for meget Arbejde paa Kontoret til, at jeg kunde naa hjem til Middag, tog Grosserer *Richard Møller* mig med hjem til sit smukke Hjem i Amaliegade, og ved en saadan Middag erindrer jeg, at hans Frue sagde til mig, da jeg paa Forespørgsel ikke fandt Vejret særlig stormfuldt: "Ja, Holm er nu saa lille, at Vinden blæser ovenover ham, saa han ikke mærker noget videre til det."

Det lyder unægtelig, for hvem der kender min høje Skikkelse af i Dag, noget mærkeligt, men saaledes var det nu den Gang.

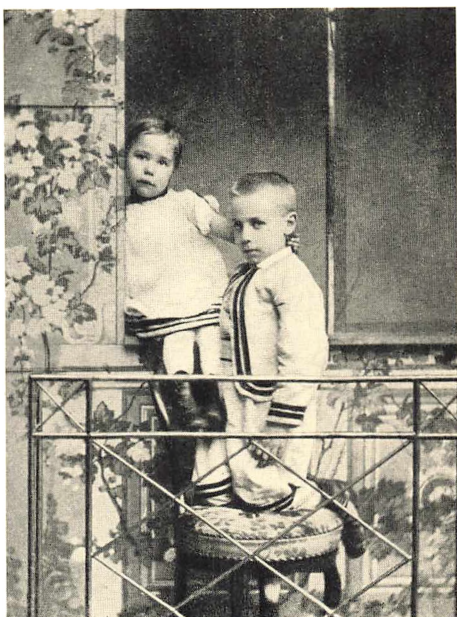
Da vi intet Kontorbud havde, blev jeg ogsaa brugt til at besørge Kontanter, Veksler og andre Værdipapirer i Bankerne, og det var sandelig ikke Smaabeløb, det drejede sig om. Det kan nok være, jeg passede paa som en Smed, baade paa Portefeullen og Tasken, og den Gang havde man dog aldrig hørt

E. H. 2½ Aar.

Mine Sødskende: Anna, Henry, Johannes, Johanne. Af disse lever kun Anna — Oberstinde Grandjean, 80 Aar.

Min yngste Søster, Henriette, og E. H., ca. 7 Aar.

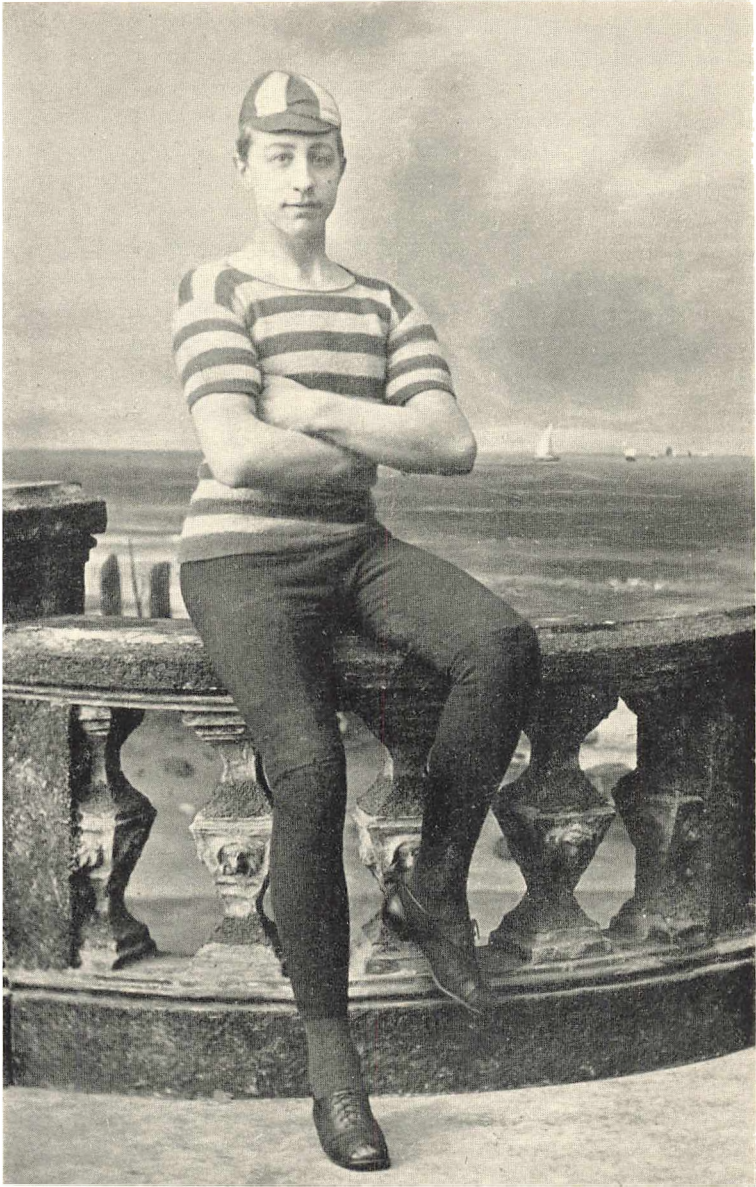
Grosserer Richard Møller.

Etatsraad, Godsejer Emil Holm. R. af D.

E. H. som Kontorlærling.

E. H. som single-sculler-Roer. Medlem af Københavns Roklub.

Tale om Taskerøverier som nu. Og naar jeg lukkede op for Tasken ved Disken, kunde intet faa mine Øjne vristet fra de medbragte Værdier.

Aaret var nu ved at løbe ud, og der var hidtil intet udbetalt mig som Løn for mit Arbeide; ikke at jeg nærede nogen Ængstelse i saa Henseende, men da jeg til Bestridelse af mine smaa Fornødenheder havde gjort Laan hos mine Brødre, tog jeg Mod til mig og nævnte dette for Cheferne, der straks udtalte, at man havde tænkt at ordne det til Nytaar. Og jeg fik saa overgivet 500 Kr. Da jeg stod med de 5 Et Hundrede Kroner Sedler i Haanden, blev jeg saa perpleks, at jeg nær havde glemt at sige Tak. Og ikke nok hermed, jeg fik Tilsagn om, at jeg fra 1. Januar skulde oppebære 1000 Kr. i aarlig Gage.

Naar man tænker paa Pengenes Værdi den Gang, vil man forstaa min Henrykkelse; nu var jeg altsaa naaet saa vidt, at jeg kunde ernære mig selv, naar jeg da var sparsommelig.

Men jeg var straks klar over, at disse forbedrede Forhold paalagde mig Forpligtelser til at søge videre merkantil Uddannelse, og jeg søgte da ogsaa Optagelse paa et Handelsinstitut. Her lærte jeg saaledes dobbelt Bogholderi og tysk Korrespondance, og da min Skrift vel var køn, men ikke flydende nok, gik jeg til en Specialist, der forskaffede mig gode Resultater, ogsaa i *gotisk* Skrift, idet Korrespondancen til Tyskland skulde foregaa med disse Typer, — ja, endog i *Rundskrift!*

Alt hvad der skulde fremhæves, skulde skrives med latinske Bogstaver, saa jeg tør nok antyde, at adskillige af de tyske Fakturaer, jeg blev sat til at udfærdige, nærmede sig kalligrafiske Arbeider!

Ak, de skønne spildte Kræfter, kan man udbryde for en Nutidsbetragtning! Man tænke blot paa, hvorledes de unge Maskinskriversker nuomstunder er naaet til at kunne skrive 90 Ord i Minuttet!

Men at jeg nu var kommen ind paa den rigtige Vej, var jeg ikke i Tvivl om, og det har jeg da ogsaa for ikke ret lang Tid siden faaet Bekræftelse paa.

Ved de *Brockske Handelskolers* 50 Aars Jubilæum skitserede

nemlig Direktør *Aage Rasmussen* Karriøren for en ung Forretningsmand, der vil lære saa meget som muligt, saaledes: "Barne-skolen — Praxis — Handelskole — Udlandet".

*

Da jeg nu havde faaet mere Luft under Vingerne, vaagnede min slumrende Teaterinteresse til nyt Liv. Jeg havde jo af og til været i "Secondteatrene", hvor jeg en Gang imellem kunde slumpe mig til en Billet paa Galleriet til 50 Øre, men til Billetter til Det kgl. Teater havde min slunkne Pung ikke rakt. Da jeg ingen andre Passioner havde, jeg var f. Eks. "Ikke Ryger", drev ikke Kortspil etc., besluttede jeg at ofre alle mine Spareskillinger paa Kunstens Alter.

Det var imidlertid lettere sagt end gjort, thi Billetterne til "Olympen", Det kgl. Teaters Galleri, kostede i Pladslogen 1 Krone, til forhøjet Salg endnu mere, og det var mig for dyrt, naar jeg virkelig skulde "følge med" i Teaterbegivenhedernes Gang. Jeg søgte derfor en anden Udvej.

Der eksisterede paa det Tidspunkt Billethandlere, eller som de kaldtes "Billetsjovere". Det var Folk, der i Spekulationsøjemed opkøbte adskillige af Logerne. Var der run til en bestemt Forestilling, kunde de ofte indkassere en ret smuk Avance. Men i Lighed med enhver Sepulationsforretning maatte ogsaa de regne med Gevinst og Tab.

Hovedmanden for denne Branche havde sit Kontor i en Kælder i Lille Kongensgade ligeoverfor à Porta's Café, og de til Salg værende Billetter laa til Beskuelse for Lysthavende paa en Glasbakke i Vinduet. Det kgl. Teaters Forestillinger begyndte Kl. 7, og ved den Tid vandrede jeg forbi "Billetbørsen". Værdimaaleren svingede op og ned.

Dristede jeg mig saaledes til 5 Minutter før Kl. 7 til at forhøre om Prisen, fik jeg som oftest et Svar, der virkede nedslaaende paa min Købelyst. Var nu Billetterne under min Vandring frem og tilbage ikke bleven solgt til Klokken var 10-15 Minutter over 7, vovede jeg igen en Attake og da som Regel med Held, og jeg fik en Billet for 35—50 eller 60 Øre. Nu gik

det i strakt Karrière over Kongens Nytorv og i ligesaa ilsom Fart op ad de mange Trapper til "Olympen". Naar jeg nu besøger Det kgl. Teater, kan jeg ofte ikke lade være med at kaste et Blik op til Galleriet, men nu fik ingen for alt i Verden mig til atter at bestige disse Højder.

Hvilke kunstneriske Glæder blev mig ikke beskaaret i disse Aar, jeg tænker endnu tilbage derpaa med dyb Taknemmelighed. Det var ogsaa en Skare Skuespillere, hvis Ydelser maatte vække Beundring i ethvert modtageligt Sind, thi det var Kunstnere, der kunde deres Metier til Bunds, og ført, navnlig for det nyere Repertoires Vedkommende, af en saa fremragende Instruktør som *William Bloch*, frembragte de mest glimrende Resultater af kunstnerisk Sømmenspil!

Ikke een, men mange Gange havde jeg Lejlighed til at beundre *Betty Hennings'* skønne, sjælfulte Skuespilkunst, den lidt kølige, men fine, karakterfulde Skuespiller *Emil Poulsen*, *Louise Phister* som glimrende Holberg-Fremstillerinde, *Josephine Eckardt*, den ogsaa noget kølige, men fødte grande dame, *Peter Schram* ubetalelig som f. Eks. "*Radelzier*" i "*Pernilles korte Frøkenstand*", den lidt blege, men altid kultiverede *Peter Jerndorff*.

Det største Skuespiller-Geni var dog ubetinget *Olaf Poulsen*; det er ikke nok at kalde ham en Komikens Mester, aldrig har jeg paa nogen Scene i Verden set eller hørt en saa overvældende scenisk Begavelse, han var maaske endda allerstørst i Roller, hvor Komiken stod i Forbindelse med det tragiske, f. Eks. som *Falsmaal* i "*Gulddaasen*" og *Gamle Ekdahl* i "*Vildanden*".

Og hvilke Kunstnere besad Teatret ikke i det saakaldte, men for Ensemblespillet saa betydningsfulde, 2det Plan: den kønne og friske *Elga Sinding*, Billedhugger *Sindings* Hustru, den statelige Skønhed *Emma Nielsen*, den jyske Begavelse *Grete Antonsen*, Akademikeren *Axel Madsen*, den temperamentsfulde *Agnes Nyrop*, og i denne Periode kom endnu et purungt Talent frem i Lyset, den senere saa udmærkede Skuespillerinde *Anna Bloch*.

At man fra "Olympen" ikke havde nogen Vanskelighed ved at følge med, havde sin ganske naturlige Grund i den fortrinlige

Diktion, der var fremherskende, og jeg forstod derfor ej heller den Gang *Adolph Rosenkilde's* Udtalelse ved hans Overgang fra det gamle kgl. Teater til det nye: "Og saa sætter de en til at tale paa et Torv og forlanger ovenikøbet, at man skal tale naturligt"!

Men man tro blot ikke, at jeg derfor blev en "kongelig Teater" Snob, der saa ned paa "Secondteatrene's" Præstationer, tværtimod! Og det havde ogsaa sin naturlige Grund deri, at mange af Folketeatret's og Casino's Forestillinger var saa fortræffelige.

Næppe nogensinde før eller senere er der f. Eks. paa "*Casino*" præsteret saa ypperlige Operetteforestillinger, intet Under med en første Rangs Kraft som *Sophus Neumann* i Spidsen, og *Helsingreen* — gamle "Green" — ikke at forglemme. Her tjente ogsaa *Christian Zangenberg* sine Sporer, hvor var han indtagende elskværdig f. Eks. i "*Tamburmajorens Datter*"; den talentfulde, dristige *Tora Schwarz, Aagaard* med den flotte Figur o. fl.

Det var Tiden med de "syngende Skuespillere". Kunstnere med naturlige Anlæg for Sang, og hvilken tydelig Tekstudtale besad de ikke tilligemed en Noblesse i Udtryk og Gestus. Og hvilke Skuespillere i den gode Folkekomediestil: f. Eks. *Stigaard* og *William Pio*.

Senere kom saa den franske Periode, hvori *Sardou's* Skuespil blev opført med den begavede *Oda Petersen*, senere *Oda Nielsen* som førende Kraft, og her lærte man den unge *Martinius Nielsen* at kende som en talentfuld og charmerende Skuespiller og — saa mærkelig det lyder — med en elskværdig, naturlig Replik; det vil forbause dem, der kun har kendt ham fra den senere Periode med hans skruede Sprog, gale Betoninger, kort sagt megen Unatur.

Og nu Folketeatret.

Hovedkræfterne i dette i Ordets egentlige og gode Forstand folkelige Teater var *Harald Kolling* og *Otto Zinck*, hver paa sin Vis lige udmærkede; men der var mange andre fortræffelige Kræfter, saaledes den uforlignelige *Julie Lange-Hansen*, født

Lumbye, ogsaa kaldet "Tante Julie", den fortrinlige Komiker *Carl Wulff*, den billedskønne *Louise Holst*, den fine, noble *Johannes Ring*, den sympatiske *Hallander Hellemann*, for ikke at tale om den altfor tidlig bortgangne *Betty Borchsenius*, født *Guldbrandsen*. Og her havde *Elith Reumert* sit Gennembrud i et glimrende Sammenspil med *Maria Müller* (Betty Nansens Moder); endvidere de senere Direktører *Dorph-Petersen* og *Severin Abrahams*, den sidste f. Eks. i den store Succes "*Lad os skilles*" sammen med den underskønne *Julie Lund*, senere *Fru Secher*.

Det havde vel ikke været saa forunderligt, om et ungt Menneske, hvem det forundtes at opleve Firsernes kunstnerisk saa højstaaende og blomstrende Teatertid, var bleven greben af den Idé selv at blive Skuespiller; det faldt mig imidlertid intet Øjeblik ind.

Tanken om at forlade min nu afstukne Livsbane som Købmand og gaa Teatervejen kom først til mig paa et senere Tidspunkt og paa en helt anden og uventet Maade.

Det er dog givet, at min store og varme Interesse for Skuespillets Kunst meget væsentligt bidrog sit til den Beslutning, der senere blev taget.

Imidlertid indtraf der nu Noget, som for en Tid fuldstændig afledede min Interesse for Teaterverdenen. Der blev nemlig i Firmaet foretaget nogle Omlægninger af Personaleforholdene, der greb ind i min Stilling og foranledigede, at en meget stor Interesse for min Købmandsvirksomhed greb mig, saa alt andet traadte i Baggrunden.

*Forvalter-Stillingen — Nye Teater-
Interesser — Revyerne — Sporten*

Den i forrige Kapitel omtalte Ændring gik ud paa, at man i Firmaet mente, jeg havde vist Evner for Forvalter-Stillingen.

Men til straks at overtage den var der dog et langt Spring; der var meget, som skulde læres, skaffes Indsigt i og Erfaring for, før en definitiv Bestemmelse kunde tages, — men man vilde altsaa prøve mig. Og alene det var jeg naturligvis meget glad og stolt over. Man vil forstaa, hvilken Varekundskab der skulde erhverves, før et virkeligt Resultat kunde siges at foreligge, naar man hører, at Firmaets Import- og Eksport-Afdeling omfattede følgende Brancher:

Svensk og finsk Trælast — Tjære.

Russisk Hamp — Tysk Humle.

Norske Sild — Norsk Levertran.

Grønlandske Produkter: Tran, Bjørneskind, Blaaræve, Hvidræve, Sælkind, Edderdun.

Islandske Produkter: Alle Sorter Tran, Talg, Klipfisk og Uld.

Færøiske Produkter: Tran, Klipfisk og Uldgods.

Huder, specielt Kalveskind.

Jeg havde ganske vist i nogen Tid lejlighedsvis beskæftiget mig dermed, men nu kastede jeg mig med al min Energi over Arbejdet, der interesserede mig voldsomt. Naar det forholdsvis hurtigt lykkedes mig at erhverve mig gode Varekundskaber, saa har jeg ikke mindst den ene af de daværende Chefer i Firmaet

Simmelhag & Holm, den fremragende Ekspert, Varemægler *Ferdinand Holm* (1836—1893) at takke derfor. Han, — der ikke tilhørte min Slægt — tog sig af min Udvikling med en saadan Interesse, at jeg i Løbet af faa Aar blev i Stand til endog at afslutte Handler paa Børsen, og han havde dog ingen anden Grund dertil end ren Velvilje overfor et ham fremmed ungt Menneske.

Jeg kom nu i nærmere Forbindelse med Arbeidere, en større eller mindre Styrke, alt eftersom det var paakrævet. Ret hurtigt fik jeg god Forstaaelse med Arbeiderne, og jeg var aldrig bange for selv “at tage en Haand med”, hvad der avlede gensidig Forstaaelse og Tillid.

Efterhaanden som jeg kom til at lede de større Foretagender med 50-60 Mand, var Arbeidstiden fra Kl. 6 Morgen til 6 Aften med en halv Time Frokost og Vesperkost, samt 1 Time Middag fra Kl. 12—1.

Arbeidet med Traneksporten var rent ud sagt noget værre Svineri, den Lugt hang ikke alene i Hænderne, men ogsaa i Klæderne, og til Trods for, at jeg havde Arbeidstøj hængende, som jeg skiftede Morgen og Aften, var der paa saadanne Dage just ikke den allerfineste Duft over min Person, naar jeg atter blev “Privatmand”.

Efterhaanden som Arbeidet blev større og større, fik jeg en Arbeidsformand til min Hjælp, jeg havde ogsaa desuden Regnskabet at føre.

*

Efter en lang Arbejdsdag trængte jeg nu atter til at søge aandelig Paavirkning gennem Teaterbesøg. I Mellemtiden havde Det kgl. Teater faaet kunstnerisk nyt Blod, idet *Oda Nielsen* og *Christian Zangenberg* havde forladt “Casino” for at knyttes til den kgl. Scene. *Oda Nielsen* bragte et freidigt Plus til det iforvejen fremragende Ensemble, hvor var hun saaledes fortræffelig i Pailleron’s “Hvor man keder sig”, hvad var det i det hele taget ikke for en glimrende Forestilling! Og *Chr. Zangenberg* var som skabt for den livslystne, unge Student Herløv i

“Eventyr paa Fodrejsen”, en mere fortrinlig Modsætning til *Axel Madsens* fine, noble *Eibæk* kunde ikke tænkes, næppe nogensinde senere er dette Studenterpar spillet bedre paa noget Teater.

Og nu opstod der en hel ny Genre paa Kunstens Himmel: *Revyerne*.

Det faldt mig intet Øjeblik ind at rynke paa Næsen, — hvad en Del af Publikum gjorde — ad denne Kunstgenre. Saaledes hørte jeg paa *Folketeatret* for første Gang *Elisabeth Jørgensen*, senere gift med *Frederik Christensen*, i “*Vedbæk—Skodsborg—København*”. Selve Stykket var jo ikke i den Forstand en Revy, men hendes Vise “*Fra jeg i Vuggen laa*” var det, og hun sang den med et saa straalende Humør, at hun formelig forgyldte den, og hvilken forbilledlig Tekstudsale!

Ved en rigtig Revy i Tivoli skete der noget, der satte mig i største Forbauselse, jeg hørte her for første Gang, at der i en Vise blev gjort Grin med en Mand af det fine københavnske Selskab: *Etatsraad Augustin Gamél*.

Senere er man unægtelig bleven vænnet dertil, selv skulde jeg jo bl. a. adskillige Gange faa en ganske anderledes haard Medfart, uden at det dog i mindste Maade gjorde mig melankolsk.

Selve Anledningen husker jeg ikke med Sikkerhed, men kort og godt, en Student *Raahauge* havde midt paa Østergade givet *Etatsraaden* et Par knaldende Lussinger.

Fra mit Hjem var jeg som Dreng ofte bleven sendt hen for at købe Kaffe i den herligt duftende *Gamélske* Boutik paa Østergade, hvor man af og til stak mig et *Alteabolche* i Munden. Selve *Etatsraadens* overordentlige Elegance, navnlig det Særsyn med en høj graa Hat og den fine Terose i Knaphullet, havde vakt min maabende Beundring!

Og nu dette!

Men jeg fandt *Verset* ustyrlig morsomt, og *Elisabeth Jørgensen* sang det med en *Aplomb* af den anden Verden, jeg lærte det udenad og kan det saamæn endnu:

*Den fjerde jeg har kendt
 var medicinsk Student
 ej ung og ej gammel,
 men der var i ham Smeld.
 Forleden mødte han
 en Zulukaffer Mand
 og da han straks blev bøs,
 saa slog han løs.
 Og mens han stod og gav den anden Klin,
 saa sa'e han: "Ach du lieber Augustin,"
 ej dine brændte Bønner hjælpe ka'
 for nu ska du s'gu ha' Dada!*

For Det kgl. Teater oplevede vi en stor Tid, der henledte ikke alene Nordens men hele Evropa's Opmærksomhed paa vor første Scene, idet alle *Henrik Ibsens* nye Samfundsskuespil dør fik deres Uropførelser. Jeg saa saa godt som alle disse Værker.

Fra *Dagmartheatrets* Forestillinger er der to, der har sat sig fast i min Erindring: "*Landsoldaten*", til hvis formidable Succes *Viggo Lindstrøm* i Titelrollen bidrog saa ganske væsentlig, og Offenbach's "*Den skønne Helene*" med den meget stemmebegavede og smukke *Hagmann* som "*Prins Paris*", men fremfor alle den statelige *Anna Petterson* i Titelrollen, hvor hendes Sangkunst og dramatiske Begavelse fejrede Triumfer. Å propos *Anna Petterson*: jeg husker endnu, hvorledes Publikum, naar hun med Grandezza løftede sit græske Gevandt, saa man skimtede det ene trikotbeklædte Ben til Knæet, fandt det højst pikant! Og ligeledes, at naar Fremstillerinden af "*Niniche*" paa *Folketeatret* aabnede Badekaaben, og man saa hende i Badedragt, gik der formelig et Gys gennem Publikum. Og saa var Sandheden dog den, at hun i dette Kostyme var adskilligt mere "paaklædt" end vor Tids Damer i Aftentoilette.

For os, der har bevaret vort Sind ungdommeligt, er der nu ikke noget særlig forunderligt ved Tidens Mode, ja jeg mener endog, at vore Damedragter ikke alene er mere praktiske, men ogsaa smukkere end min Ungdoms, navnlig naar jeg tænker paa Tiden med de skrækkelige Tournyrer; men paa den anden Side kan man ikke lade være at tænke paa, at saafremt de Mennesker, der ikke har gjort denne Udvikling med, pludselig op-

stod mellem os og saa den "Paaklædning", der nu er gængs paa Teatrene, navnlig for "the dancing girls", vilde de vistnok forfærdes.

Fra *Folketeater*-Perioden var der en Forestilling, der gjorde Indtryk paa mit unge Sind paa en hidtil ukendt Maade.

Det var Shakespeare's "Othello" med den italienske Skuespiller *Ernesto Rossi* i Titelrollen. Skøndt jeg næsten ikke forstod et Ord italiensk, har jeg aldrig før eller siden været betagen af en seriøs Skuespilkunst som af denne. Aften paa Aften kunde jeg næsten ikke løsrive mig, og det skøndt hverken hans Medspillende, endsig det ydre Apparat som Dekorationer etc., paa nogen Maade stod Maal med hans Kunst, men alt det ænsede man slet ikke. Havde der i mit Sind slumret et Ønske om at blive seriøs Skuespiller, skulde denne Præstations kunstneriske Højde og Uopnaaelighed nok have betaget mig Lysten. Men hvad jeg oplevede, bundfældede noget andet i mit Sind, nemlig Respekten for Scenekunstens høje Maal som *Kald*, og den Overbevisning har fulgt mig paa min senere Teater-Livsbane, at det ikke var et Levebrød, men et *Kald*, som ikke kunde tages alvorligt nok.

*

Ved Sommertid følte jeg Trang til i min Fritid at drive en eller anden Sport. Og det faldt da ganske naturligt, at jeg som Søn af en Sømandsfamilie valgte Ro-Sporten. Sport som Begreb i vor Tids Betydning var kun i sin første Begyndelse den Gang, den blev næsten udelukkende drevet af Amatører, Professionals gaves ihvertfald i Rosporten slet ikke, naar lige undertages de engelske Trænere, som Roklubberne engagerede.

Cyclerne var de høje "Væltepetere", nogen større Hastighed var det ikke muligt at opnaa med disse temlig uhandelige Maskiner, jeg erindrer dog, der fandt Væddekørsel Sted i Tivoli omkring Plænen (!), og at den senere Højesteretssagfører *Ulf Hansen* blev en flot Nr. 1.

Naar man nu ser de mer eller mindre luftige Kostymer, Røerne, ja selv Damerne er iførte, maa man uvilkaarlig smile ved

Tanken om vor reglementerede Roklub-Paaklædning fra de Tider.

At den tillige var uhyre upraktisk, fik jeg en Gang at føle.

Jeg havde valgt at blive *single-sculler-Roer* — og fik da ogsaa et saadant “Skib” overladt. Det kunde selvfølgelig hverken, hvad Materiale eller teknisk Indretning angik, staa Maal med Nutids Racerne af denne Type.

Med dette skrøbelige og ikke helt ufarlige Fartøj foretog jeg ret lange Toure. Klubhuset var beliggende paa den anden Side af Langebro; der var altsaa en lang Vej at ro, inden man naaede ud af Havnen mod Nord.

En Søndag med ret stille Vejr besluttede jeg noget ikke mindre end at ro til Klampenborg. Jeg naaede ogsaa velbeholden dertil og fortøjede Baaden ved Landgangsbroen.

Da jeg efter en Spaseretour i Dyrehaven atter kom tilbage for at “sejle” hjem, sad der et ungt Menneske paa Trappen og betragtede denne for ham sikkert mærkværdige Tingest. Nu er en *single-sculler* saaledes indrettet, at selve Balancen i dette yderst smalle Fartøj beroer paa, at Aarerne *samtidig* afgiver denne. Derfor maa Roeren være meget forsigtig, naar han skal starte. Det havde jeg ret megen Færdighed i, saa det var kun af Bekvemmelighed, at jeg bad det unge Menneske om at holde fast ved den ene Side, medens jeg satte mig til Rette og holdt Balancen med den anden Aare.

Imidlertid maa han vel have misforstaaet mig, for han slap Taget, forinden jeg havde faaet den anden Aare sat i Stilling, hvad der havde til Følge, at jeg kørte rundt med Baaden og faldt i Vandet. Nogen Livsfare var der jo ikke forbunden dermed, men ellers var Situationen ubehagelig nok. Jeg blev da først lynende gal i Hovedet, skjældte ham læsterlig ud, jeg troer nok, det mest parlamentariske Udtryk var “store Fjols”, min Stemme gjaldede ind mod Kysten, saa Fyren rædselsslagen tog Flugten.

Jeg var koldblodig nok til først at faa Fartøjet vendt og tømt for Vand, men hvad i al Verden skulde jeg nu hitte paa? Jeg kunde jo ikke saa godt gaa i Land og spankulere rundt i Adams

Kostyme, medens min Rodragt blev tør, Kabiner fandtes ikke, altsaa var der intet andet at gøre end at gaa "ombord" i det vaade Tøj og ro hjem til Baadehuset.

Ja, man var ung den Gang, senere hen i Livet havde man vel nok hentet sig en forsvarlig Lungebetændelse af en saadan Ekspedition.

Det var helt underligt for mig at opleve, da Roklubberne mange Aar derefter holdt en Fest i Lorry Landsbyen, hvorfra den blev transmitteret, at høre den ene af de 4 berømte *Brødre Müller*, der i sin Tid hentede saa mange Ro-Sejre hjem fra de skandinaviske Sportstævner, selveste *I. P. Müller*, sige i Mikrofonen:

"Det er helt mærkværdigt for mig at staa her i Aften og tale om Rosport, nu da *Emil Holm* er bleven Chef for den danske Radiofoni, ham vi i de unge Dage kaldte for den danske "*Hanlan*", — han roede godt, men han havde et daarligt Skib".

"*Hanlan*" var den berømte engelske Champion i "*single-sculler*" Roning, som jeg dog utvivlsomt ikke har kunnet staa Maal med.

Den sunde Sport bidrog sikkert ogsaa til, at jeg strakte mit Legeme i Længden, thi fra den Tid af begyndte min Vækst at tage Fart.

Værnepligt — Musikinteressen
Sidste Købmandstid — Sangerstudierne

Da jeg som ganske ung, yngre end de fleste, gav Møde paa Sessionen, var jeg nærmest tilbøjelig til at tro, at jeg paa Grund af min Højde vilde blive udtaget til Garder, men da jeg meget gerne vilde til Søværnet, ansøgte jeg derom, og fik dette mit Ønske opfyldt; hvorvidt mine "Fortjenester" som *single-sculler* Roer bidrog dertil, skal jeg dog lade være usagt.

Rekruttiden tilbragtes paa det gamle Kaserneskip "Dannebrog", og her undervistes vi, foruden i alle de Ting, som en dansk Orlogsgast skal vide Besked om, ogsaa i Kanoneksercits for *Forladekanoner*, hvad der unægtelig maatte forekomme noget besynderligt, eftersom de ikke mere anvendtes paa vore Krigsskibe.

Bortset fra det Tab, man led ved at tages ud af sin borgerlige Virksomhed, har jeg ingen Grund til at være ked af denne min Soldatertid.

Det var sikkert kun godt for eens Sundhed daglig at beskæftiges med Legemsøvelser, ligesom det Friluftsliv, som Tjenesten førte med sig, var gavnligt for Sjæl og Legeme. Man lærte en Mængde Mennesker fra de mest forskellige Samfundslag at kende, hvad der bidrog til at vække de første Spirer til Menneskekundskab, hvilket Problem de fleste af os næppe hidtil havde skænket mange Tanker.

Man sluttede ogsaa et virkeligt Kammeratskab med adskillige af Gutterne, og flere af disse Venskaber holdt længe efter Soldatertidens Ophør, ja enkelte endog for Resten af Livet.

Selve Livet ombord paa et Orlogsskib var vidt forskjelligt fra Soldatertjenesten paa Landjorden.

Det siger sig selv, at naar de Menige travede rundt paa Dækket den hele Dag og ofte ogsaa om Natten sammen med Officerer og Underofficerer, kunde det ikke lade sig gøre, at man hvert Øjeblik stod ret og gjorde Honnør; alene af den Grund kom der, navnlig efterhaanden, et andet Forhold mellem Overordnede og Menige. Det blev derfor nærmest en Art Taktspørgsmaal, navnlig fra de Overordnedes Side, alligevel at faa Respekten og Disciplinen overholdt.

Søofficererne var gennemgaaende højt dannede Mænd, som trods en fornøjelig og human Behandlingsmaade alligevel forstod at sætte sig i Respekt.

Et Mønster i saa Henseende var min Premierlieutenant, den nuværende Admiral *C. V. E. Carstensen*, der har bevaret sin venlige Interesse for mig fra Soldatertiden til nu.

Kun overfor to Ting blev der ikke givet Pardon, men Overtrædelse havde tvertimod strænge Straffe til Følge: at sove paa sin Post og ikke at give Møde efter endt Landlov. Angaaende det sidste erindrer jeg en munter Episode. Nattevagterne var ordnet efter et gammelt og upraktisk System paa de Dage, hvor en Del af Mandskabet havde været i Land. Denne Landlov fandt oftest Sted om Søndagen, og naar det nu drejede sig om Besøg i en dansk Provinsby, hvad i al Verden skulde man saa hitte paa, hvor alt var lukket undtagen Beværtingerne, andet end at ture rundt paa disse og nyde forskjelligartede Drikkevarer. Som Følge deraf var der en Del af Gutterne, der kom ret beduggede ombord.

Naar vi imidlertid blot kom og i rette Tid, lukkede Officererne ikke alene det ene, men ogsaa det andet Øje til, og da en særlig anløben Gut en Aften slog en Officer paa Skulderen og sagde: "Naa, gamle Svend, hvodden skær'en", lod Officeren derfor, som han intet havde hørt, og drejede sig blot omkring.

Men at "Mænnen" havde en Skræk i Livet for at komme forsent viser følgende iøvrigt ogsaa ret muntre Episode. I Tidens Malstrøm havde jeg glemmt den, min "Krigskammerat" 167, nu

velmeriteret Grosserer *Eduard Hartfelt*, har opfrisket den for mig.

Efter en endt Landlov kom vi af en Fejltagelse ud paa en forkert Mole i *Aarhus* Havn, medens Baaden, der skulde hente os, laa ved den yderste Mole; ved Raab og Gestikulationer søgte vi at gøre Baadføreren begribeligt, at vi ikke kunde naa derud, inden Baaden sejlede, men Underofficeren lod ikke desto mindre kaste los. Da ingen af os var straffede før og ej heller ønskede at blive det, var Sagen alvorlig. Da fik 167 en lys Idé: Han sagde til os, at vi skulde raabe: "*Mand overbord*", og kastede sig paa Hovedet i "Ballen". Nu blev endelig Baadføreren opmærksom, Baaden kom roende til, 167, som laa og rodede ved Trappen, hvor vi andre stod, blev selvfølgelig "reddet", og vi kom alle rettidig ombord; men 167 var ikke lidt stolt af sin Bedrift.

Ved Nitiden blev vi saa kommanderet til Køjs for at blive vækket Kl. 10 $\frac{3}{4}$ til "Hundevagten", der varede fra Kl. 11 til Kl. 2. Nu kan man tænke sig den Ravage, dette foranledigede.

Baadsmændene satte sig ned paa Banjerne og begyndte med deres Baadsmandspiber en Koncert, først halvsørgmodige Toner, saa fulgte muntre "Kompositioner" og derpaa hørte vi, efter at den ene af Baadsmændene havde udstødt et Suk: "Puh, sikken et Klima!" Kommandoen: "Tredje Ankervagtskifte rejs ud til Vagt".

Det var en besynderlig Skare Fædrelandsforsvarere, man nu fik at se paa Dækket; de 1 $\frac{1}{2}$ Time's Søvn havde snarere gjort ondt værre, jeg tror aldrig før eller siden at have set en saadan Samling pluskævede Ansigter som de, der skulde stille til disse "Hundevagter", som virkelig ikke bar deres Navn forgæves.

Naar vi til disse Nattevagter stillede til Mønstring paa Dækket, havde vi Ordre til at medbringe vor Køje med tilhørende Sengetøj, efter Reglementet sammenrullet og snøret til en næsten kunstfærdig Bylt. Jeg lærte aldrig at gøre det godt, og jeg fik da ogsaa følgende Salut af Baadsmændene: "Næh — vil man bare se "Kommandøren", han ligner min Salighed en Gold-

amme, der ikke har lært at ordne Svøbelsbarnet paa reglementeret Vis!”

Men tilbage til Kanonerne!

Vi “halvbefarne” var nemlig ikke indkaldt som egentlige Sømænd, vi var jo Sø-Artillerister.

Efter at vi i nogen Tid havde foretaget Skydeøvelser paa en mindre bekostelig Maade med smaa Projektiler, fandt der en Udtagelse Sted til “Kanonkommandører”, d. v. s. de, der skulde indstille Kanonen, sigte og fyre Skuddet af, medens de øvrige 4—5 Kammerater besørgede det videre fornødne, og jeg fik dette Hverv overdraget, for hvilket jeg oppebar et maanedlig Honorar af 2 Kr. (Det lod til, at denne Honoraransættelse stadig skulde forfølge mig).

Henad Efteraaret fandt der saa en Slags “Kanoneksamen” Sted, vi kom til at skyde efter Maal; et gammelt Vrag blev udlagt dertil.

Da jeg havde sigtet omhyggeligt, brændte jeg af, og virkelig: Skuddet ramte, og der opstod en Vandsøjle som en stor Sky. Jeg blev derfor lidt deprimeret, da vor Kaptajn spurgte mig, om det var et Vaadeskud, jeg svarede noget mut: “Jeg ved det ikke, Herr Kaptajn, jeg holdt paa Maalet.”

Som et synligt Bevis erholdt jeg udleveret en Præmie, et Mæsingskrivetøj i Tidens overbroderede Stil, som jeg af den Grund ikke kunde begeistre mig særlig for.

*

Da jeg efter endt Tjenestetid atter havde taget fat paa mit Arbejde i Forretningen, skete der pludselig noget vigtigt for mit fremtidige Liv, som jeg følte saaledes, at Skæbnen rørte ved mig med sin mægtige Haand.

Medens min hittidige Eksistenskamp stod paa, var min Stemme passeret Overgangen, og udover at synge lidt i Ny og Næ havde jeg i de derpaa følgende Aar ikke beskæftiget mine Tanker synderlig dermed.

En skønne Dag tog jeg tilfældigt et af min Broders Nodehæfter: “Bas-Sångerens Album” og sang “Sjöröfvaren”; det

Kgl. Kammersanger Peter Schram.

E. H. som »Mefistofeles« i »Faust«. 1896.

Kammersangerinde Katarina Holm, født Rösing.

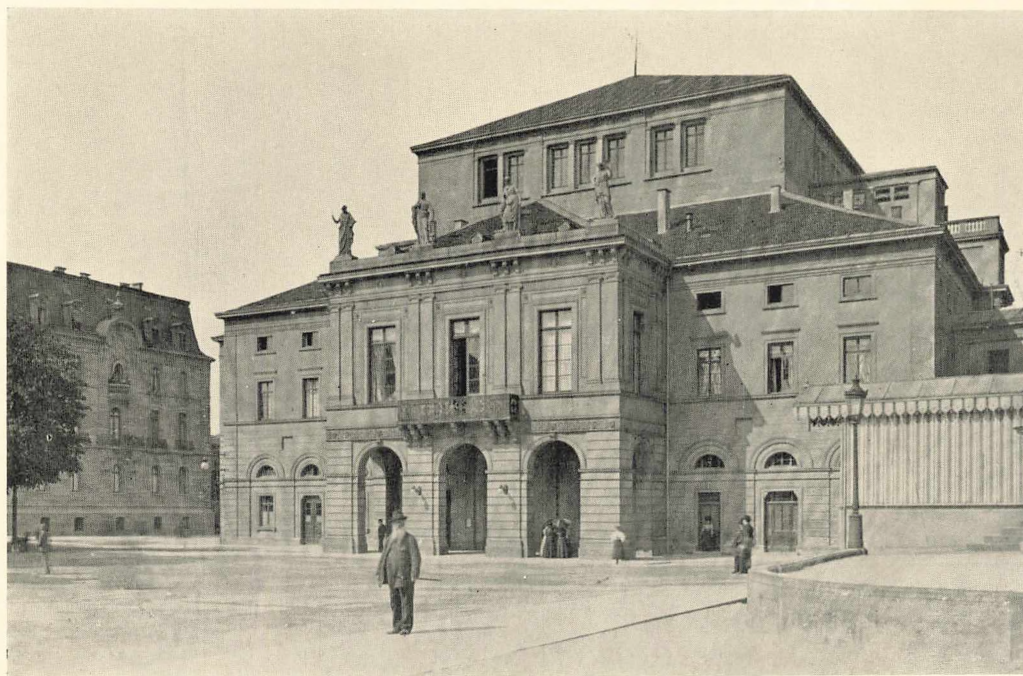
Baroniet »Løvenborg«. Slottet og Godsforvalterboligen.

Johanne Holm.

*Godsforvalter Jacob Holm.
R. af D.*

Det kgl. Hofteater, Stuttgart, før Branden.

Stuttgart. Det kgl. Hofteaters Brand Natten mellem 19. og 20. Januar 1902.

var just ikke nogen "klassisk" Komposition, men jeg blev forbauset over min Stemmes Kraft og Omfang. Jeg var imidlertid selvkritisk nok til at indse, at hvad kunde det hjælpe, naar jeg ikke kunde faa Stemmen uddannet, og det var der jo ingen Udsigt til. Jeg slog det derfor nærmest hen, gik blot og traliede lidt for mig selv, indtil jeg en Aften hørte den udmærkede svenske Bassanger *Salomon Smith* synge i *Klampenborg Koncertsal*. Jeg boede nemlig den Sommer til Leje hos en Fiskerfamilie i Taarbæk.

Og nu nævner jeg noget ret pudsigt, naar det tages i Betragtning, at jeg senere hen i Livet kom til at beskæftige mig saameget med akustiske Spørgsmaal, nemlig at jeg den Gang var saa naiv at sige til mig selv: ja i en Stue lyder jo din Stemme stor, men hvad kan det nytte, naar det gælder om at fylde i en Koncertsal.

Nogen Tid derefter opstod dog den Tanke i mig at gøre Forsøget for at skaffe mig Vished. Og en Morgenstund, da jeg saa, at Rengøringskonerne havde endt deres Arbeide i Koncertsalen, og jeg havde overbevist mig om, at "Opvarterne", som de den Gang benævntes, ikke endnu var arriveret, sneg jeg mig ind i Salen, steg op paa Tribunen og sang løs af fuld Hals; men hvad var dog det, nu lød Stemmen jo meget større, det formelig gjaldede, — hvad der jo ikke var noget Kunststykke i den tomme Sal! — nej, men nu havde jeg sandelig faaet Troen paa, at Formatet af min Stemme var stort nok.

Fra det Øjeblik lod min Stemme mig ingen Ro, jeg følte absolut, at der ingen Vej var udenom, men hvorledes komme til et Resultat, ja det Spørgsmaals Besvarelse syntes unægtelig at fortone sig i en taaget Fremtid.

I den derpaa følgende Tid optoges min Fritid af en altopslugende Interesse for Musikens Kunst.

Fra Koncertsalen var jeg navnlig indtaget i den unge *Beatrice Didrichsen*, som var begavet med en ganske dejlig og naturlig klingende Stemme, (desværre omkom hun i sin unge Alder ved en Ulykke med løbske Heste) endvidere af den smagfulde Romance-Fortolker *Viggo Bielefeldt*.

Den kgl. Opera's Forestillinger besøgte jeg nu langt oftere end hidtil, saa jeg var lige ved at forsømme Skuespillet.

De to Kammersangere *Niels Juel Simonsen* og *Peter Schram* var jeg mest optaget af. *Simonsens* malmlfulde og dog saa charmerende Røst virkede betagende paa mig, selv om jeg ikke kunde frigøre mig for, at hans staccato Foredrag og til Tider mærkelige Vokaldannelser ofte rev mig ud af Illusionen; men han skabte sceniske Skikkelser, som fastholdt Interessen, thi han havde *det sceniske Instinkt*, der gjorde, at han, naar han stod paa Scenen, var den Skikkelse, han skulde fremstille. *Peter Schram's* Stemmemidler var jo egentlig passé, hvad Klang og Omfang angik, men hvor glemte man ikke dette for den Fantasi, ja Genialitet, han besad, og som i Foredragsudtryk, Gestus og Mimik stod for mig som noget ganske enestaaende.

Af Tenorerne var *Jastrau* trods sin nasale Stemmeføring alligevel udrustet med en Italiener-Stil, der absolut maatte anerkendes, og *Christophersens* høje Tenorstemme var ganske vist ikke særlig smuk, men han var alligevel en dygtig Sanger, der endog i sin høje Alder formaaede at gøre sig gældende f. Eks. i "Postillon i Longjumeau". *Franz Hartmann* besad en ægte, dyb Basstemme, desværre uden egentlig Højde, saa han nødtes til at hjælpe herpaa med den just ikke charmerende Næsetone.

Blandt Damerne bar *Augusta Schou*, senere *Fru Lütken* Prisen. Folkevittigheden kaldte hende "Overschou" i Modsætning til en anden Sangerinde af mindre Format, der ogsaa hed *Schou*. *Fru Lütkens* Stemme staar for mig som en af de skønneste, jeg nogensinde har hørt, den fabelagtige Lethed, der prægede hendes Sang, lod formode, at hun hørte til de sjældne Naturbegavelser, der havde faaet det Hele skænket af Naturrens Haand.

Saa var der *Fru Erhardt-Hansen*, en virkelig Sangbegavelse i det dramatiske Fag, og *Fru Keller* var en særdeles dygtig Sangerinde, omend af et noget køligt Temperament.

En Stemme af fænomenalt Omfang ejede Altistinden *Clara Skytt*; desværre naaede hun ikke til fuld kunstnerisk Udvikling, inden Døden indhentede hende.

De to Brødre *Frederik* og *Nordahl Brun* havde lige paabegyndt deres Teaterbane.

Over det Hele stod den Mand, der kort forinden havde tiltraadt sin Stilling som Operaens første Kapelmester, den fremragende Komponist og Dirigent *Johan Svendsen*.

Her var altsaa ikke alene noget at glæde sig over, men ogsaa at lære for en kunstbegeistret Yngling.

Og saa havde jeg til og med den Lykke, at den kgl. svenske Opera's Gæstespil faldt i det Tidsrum. Medens jeg var mindre begeistret for Tenoristen *Ödmann* var jeg det saa meget mere for den tykke Barytonist *Lundqvist*, begavet med den herligste nordiske Røst, — hvilket sjælfuldt Foredrag og mønstergyldig Tekstudsale, — og i lige saa høj Grad for den fortryllende *Anna Klemming*, som Døden altfor tidlig bortrev fra den skønne Sangs Himmel.

Der var endnu flere fortræffelige Kræfter, bl. a. Basbarytonisten *Algot Lange*, der senere blev engageret til den danske Opera, i hvilken Periode han sang sine Partier paa det danske Sprog, hvilket det dog ikke lykkedes ham at tilegne sig.

Jeg erindrer imidlertid ogsaa to Operaforestillinger fra den Tid, som ikke staar for mig i noget straalende Lys. Den første var, da den evropæisk anerkendte Wagnersanger *Anton Schott* sang et Wagnerparti paa det engelske Sprog, hverken hans Figur eller hans Sang ihvertfald i dette Sprog kunde jeg afvinde Interesse; Kammerherre Fallesen ønskede nemlig ikke, at der blev sunget Tysk paa den danske Scene.

Derfor var man ogsaa tvunget til at lade den tyske Tenorist *Erdmann* indstudere *Masaniello's* Parti i "Den stumme i Portici" paa Dansk. Jeg har aldrig før eller siden hørt noget Lignende af Sprog-Korrumpering. Meget overdrevent er det ikke, naar jeg siger, at det lød omtrent saaledes: "En nyfodt Søl i Osten gleder, fersammler Ier i Fischermän."

Den Aften lærte jeg, at man aldrig kan arbeide nok for at bevare sit Sprog rent og uplettet.

Uvilkaarlig førte disse mange Operabesøg til, at jeg sang Brudstykker af Sangernes Repertoire hjemme for mig selv, og

ganske naturligt føjede det sig, at jeg en Gang imellem under Arbeidets Hvilepauser sang i et af de store Lokaler i Pakhuset.

Arbejderne, for hvem det Repertoire vel var af noget fremmed Natur i Begyndelsen, lod til efterhaanden dog at finde Behag deri, og paa den Maade fik jeg mit første taknemlige Publikum.

Det var nu kommen saavidt med mig, at jeg følte mig dragen til Operakunsten med uimodstaaelig Magt. *Jeg maatte blive scenisk Sanger*, koste hvad det vilde, men altsaa ikke, fordi jeg var utilfreds med min Købmandsvirksomhed. Jeg følte det som et *Kald*, jeg ikke var i Stand til at unddrage mig.

I de Dage annonceredes en Friplads for en Sanger i *Hornemans Musikkonservatorium*, og jeg gik den næste Dag derhen, aflagde Prøve og fik straks Tilsagn om Fripladsen.

Nu lagde jeg Kortene paa Bordet for Cheferne i Firmaet, sagde, at det gjorde mig overordentlig ondt, men det var mig umuligt at staa imod længere, jeg havde ærligt og længe kæmpet imod. Jeg bad nu, om man vilde hjælpe mig, saaledes at jeg beholdt min Plads, men med Tilladelse til at gaa Kl. 4 Eftermiddag.

Efter nogle Dages Forløb fik jeg virkelig Tilsagn om, at man vilde yde mig denne Haandsrækning, hvorfor jeg den Dag i Dag er Firmaet taknemlig.

*

I Komponisten, Professor *C. E. F. Hornemans* Musikkonservatorium fik jeg *Bielefeldt* til Lærer i Sang og dygtige Lærere i de øvrige Fag.

Jeg meldte mig desuden til Korene i *Musikforeningen* og *Cæcilieforeningen*, hvor man straks optog mig, saa jeg tør nok sige, at det just ikke var noget Driverliv, jeg kom til at føre.

Imidlertid var det at forudse, at altfor længe kunde denne Tilstand ikke vedvare, dels blev det for mig selv en altfor anstrængende Arbejdsdag, baade legemligt og sjæleligt, og dels var det Hensyn, der vistes mig fra Firmaets Side, til Tider uheldigt for Arbejdsgangen i Forretningen. Og da det var mit Øn-

ske at skilles fra dem i største Venskabelighed, vilde jeg ikke spænde Buen for stærkt, hvorfor jeg valgte at gaa i Tide.

Hvad der bidrog til at fremskynde en Afgørelse, var ogsaa, at jeg var bleven over 20 Aar, og jeg følte, at det nu gjaldt om at tage fat med alle de Kræfter, min Ungdom besad, og som ikke maatte forspildes ved at udskyde Tidspunktet.

At det, jeg nu gik ind til, vilde blive haarde Vilkaar for mig, var jeg ikke i Tvivl om, da jeg saa godt som ingen Resserourcer besad, men Terningerne var nu kastede, Broen var brudt af. De haarde Vilkaar kom ogsaa, men hvorfor dvæle derved, jeg *skulde* igennem det, og jeg *kom* igennem.

— — — Og dermed endte min Købmandstid; den havde lært mig, at Orden og Punktighed er Sjælen i alle Foretagender, dette glemte jeg ikke i min Kunstnertid, og da jeg indtraadte i mit Livs tredje Stadium, havde jeg derfor Evnen i mig til at forene det forretningsmæssige med det kunstneriske.

*Sangstudiet — Den kgl. Operas Kor —
Det kgl. Teaters Elevskole —
3 Debuter*

Mine Sanger-Studier gik nu deres Gang, og da jeg var kommen saavidt dermed, at jeg med min Lærers Sanktion mente mig i Stand til at aflægge Prøve som Operasanger, meldte jeg mig til en saadan paa Det kgl. Teater. Denne Prøve blev vel lettet noget derved, at Teaterchefen, Kammerherre *Morten Fallesen*, og Kapelmester *Johan Svendsen* allerede havde hørt mig ved en Eksamen i *Hornemans Konservatorium*. Prøven faldt saa heldigt ud, at der blev stillet mig en Debut i Udsigt. Med den kom det dog til at trække længere ud, end jeg i min ungdommelige Længsel ventede.

Kammerherre Fallesen var en lille — lidt skæv — sirlig Herre, Hofmand til Fingerspidserne og talte gennem Næsen.

Han var en Dygtighed paa det administrative Omraade, jeg kunde imidlertid ikke afvinde ham nogen Sympati, skønt han, som knap naaede mig til Skuldrene, titulerede mig faderligt med "lille Holm". Da han, som sagt, talte gennem Næsen, forbavsede han mig unægtelig en Dag ved at sige til mig: "Hør, lille Holm, Deres Næse ser saa stor ud nedefra, kan De ikke gøre noget ved det?"

Min Aversion imod ham skrev sig fra, at han en Gang til mig, unge Menneske, ytrede sig meget nedsættende om *Johan Svendsen*, som jeg højagtede, ja forguede, og dette Indtryk blev jeg aldrig kvit.

Og endvidere noget andet. Medens han, naar han selv var Genstand for Angreb i Pressen, førte en baade fiks og virkningsfuld journalistisk Parade, lod han derimod, naar en af

Teatrets Kunstnere, hvis Position ikke var absolut grundfæstet, havde en Periode med en mindre velvillig Presse, straks Vedkommende falde. Det havde vel nok til Dels sin Grund i hans svigtende Bedømmelsesevne i kunstneriske Spørgsmaal; men efter mine Slægtstraditioner mente jeg, at det maatte være en Chef's første Pligt at værne, ja beskærme sine Folk.

*

Da jeg mente det alvorligt med min nye Livsbane, vilde jeg intet lade uforsøgt, der kunde virke befrugtende paa min Udvikling. For at vænne mig til Scenen søgte jeg saaledes Optagelse i *Den kgl. Opera's Kor*; nogen Ansættelse opnaaede jeg dog ikke, men jeg fik Tilladelse til at medvirke i Koret i enkelte Forestillinger mod Honorar hver Gang, jeg tror, dette udgjorde 2 Kr. (Der er 2 Kroners Honoraret igen!)

*

Endvidere søgte jeg Optagelse i Teatrets dramatiske Elevskole. Da jeg ikke skulde uddannes til Skuespiller, kom jeg kun til at deltage i enkelte af Skolens Timer, saaledes hos *Jerndorff* og *Emil Poulsen*, ligesom jeg deltog i *Valdemar Price's* Plastik-Undervisning. Jeg var en stor Beundrer af den danske Ballet, er det iøvrigt den Dag i Dag. Den Gang ejede Balletten foruden *Hans Beck*, den fremstormende, glimrende Solodanser og senere saa udmærkede Balletmester, 2 Kunstnere, der var særlig fremragende hvad Mimik og Plastik angik, nemlig *Ludvig Gade*, monumental f. Eks. som *Kong Svend* i Ballt. "*Valdemar*", og Lyrikeren *Valdemar Price*, uforglemmelig som Ridderen i Balletten "*Et Folkesagn*". Jeg fik af disse Kunstneres Ydelser et saare vigtigt Indblik i, hvad der var nødvendigt for mig at tilegne mig, hvad scenisk Fremtræden angik, og at det altsaa ikke var gjort med eensidigt at dyrke Sangstudiet.

Hvad *Eleuskolens* Timer angaar, tænker jeg endnu tilbage derpaa med Glæde, det var ogsaa et usædvanligt Hold Elever, jeg kom til at dele Timer med; de har alle, hver paa sin Vis, naaet at gøre en smuk Indsats i Scenekunstens Tjeneste.

Jeg nævner saaledes: *Jonna Collin*, senere *Jonna Neiiendam*, *Augusta Blad*, *Gerda Christophersen*, *Albrecht Schmidt*, *Sigrid Andersen*, senere *Sigrid Neiiendam*, *Robert Schyberg*, *Lars Knudsen* og *Johannes Nielsen*.

Jeg besøgte naturligvis Operaens Forestillinger saa ofte som muligt, og nu ikke mere fra "Olympen", men fra 2det Parket.

Et stærkt Indtryk paa mig gjorde *Pietro Krohn's* Iscenesættelse af Operaen "Aïda"; jeg har jo gennem Aarene i Udlandet under store Forhold haft Lejlighed til at overvære andre Opførelser af denne Opera under Opbud af et langt større og mere omfangsrigt Sceneri, men intet Steds af saa fin, fornem og skønhedsbetonet Karakter som denne danske Iscenesættelse af det herlige Værk, i hvilket *Elisabeth Dons'* sjælfulde Kunst som "Amneris" var af betagende Virkning.

Fra denne Opera erindrer jeg iøvrigt et Par muntre Oplevelser; Aïda's Rolle blev sunget af en Gæst, en meget dygtig Sangerinde, men just ikke nogen skøn Fremtoning.

I 3die Akt begynder hendes Recitativ med følgende Tekst: "Radamés har mig stævnet hid, hvad kan han ville," og man hørte nu i den Pause, inden Radamés kom til Syne, en gemtlig Stemme fra Parterret sige: "Han kommer s'gu ikke, han maa jo osse være tosset."

Den anden Episode kan tjene som Eksempel paa, hvorledes Smaating, der hænder paa et Teater, kan virke fuldstændig ødelæggende for Illusionen, og tillige i høj Grad deprimerende paa de optrædende Kunstnere.

Under den gribende, tragiske Afslutnings-Scene, da de Elskende bliver levende begravet, kommer Teaterkatten ind fra Siden, løber frem og sætter sig ganske roligt ned og giver sig til at pudse sine Poter. Lille Aarsag, stor Virkning! Aftenen fik en Afslutning stik imod Værkets Aand og Mening!

*

Paa dette Tidspunkt skulde Oehlenschläger's "Aladdin" opføres i ny Indstudering ved *William Bloch* og under Medvirk-

ning af Operainstruktøren *Pietro Krohn*, som skabte en fantasifuld, malerisk Ramme om Værket.

Da man ikke blandt Teatrets Personale havde en Skuespiller, der var i Besiddelse af en saa vældig "Aanderøst", som man mente var nødvendig for Fremstillingen af "Lampens Aand", blev jeg spurgt, om jeg vilde overtage denne Rolle. Jeg var ret betænkelig ved Sagen, dels var det absolut ikke min Mening at blive Skuespiller, men Sanger, dels fandt jeg mig ikke særlig egnet til at deklamere Oehlschlæggerske Vers, da mit Taleorgan, selv om det var stort og fyldigt fra Naturens Haand, ikke havde faaet nogen kunstnerisk Uddannelse. Paa den anden Side var det klart for mig, at en Vægning vilde blive taget mig unaadigt op, og jeg gik altsaa ind derpaa.

Nu blev jeg sendt til *Jerndorff* for at modtage Instruktion. Han hersede godt med mig, men da *Emil Poulsen*, som ved Premièren skulde spille Nureddins Rolle, en Dag tog mig ind paa sit Værelse, gav han mig en ændret Instruktion, og det gjorde mig selvfølgelig forvirret. Hertil kom saa, at man havde store Vanskeligheder med at faa mit Kostyme givet en virkningsfuld Form med skiftende Belysninger, saa der maatte holdes adskillige Natprøver; at jeg under alt dette tilsidst var kørt mør og tillige ør i Hovedet inden Premièren (13. December 1890), er vel ikke til at undres over.

Hvis jeg nu paastod, at min Præstation fik en velvillig Pressemodtagelse, vilde jeg ikke være paa den rigtige Side af Sandheden, men jeg fik en lille Trøst, nemlig at jeg modtog 2 Kr. i Honorar pr. Optræden. (Det var vistnok sidste Gang, at de famøse 2 Kr. viste sig).

Endnu en Trøst fik jeg, skjønt rigtignok først mange Aar derefter, nemlig at der ved Genoptagelsen af Værket skulde ikke mindre end 12 "Aander" til at erstatte mig. "*Lampens Aand*" blev nemlig fremstillet ved en Art Kinobillede, og et Talekor paa — jo det var vistnok 12 Mand — skulde fremføre Versene — dog uden Held, thi de mange Aander havde vanskeligt ved at følges ad.

Ved Prøverne og Forestillingerne lærte jeg personlig flere

af de Kunstnere at kende, jeg hidtil kun havde kendt fra "Olympen"; fremfor alle interesserede *Olaf Poulsen* og *Peter Schram* mig overordentlig. Jeg erindrer endnu *Olaf Poulsens* geniale Udførelse af Mustapha's Rolle, hvorledes han, da han ser den kostbare Kaftan brænde, i sin Rædsel herover frembringer nogle Lyde: Kaf- Kaf-, hvorefter han med et Rejespjæt strakte Benene fra sig ud paa Skræderbordet, — og forlod Jordelivet. Da han blev spurgt, hvorfra han havde faaet dette Indfald, svarede han. "Ganske simpelt og ligetil, saaledes dør en Skræder!"

Morgiane's Rolle blev udført skiftevis af Frøken *Bentine Nielsen* og Fru *Phister*, og der var 2 Generalprøver. Paa den ene af disse med Frøken *Nielsen*, med hvem *Schram* ikke stod paa saa venskabelig Fod som med Fru *Phister*, kom hans Replik istedetfor "Min gode *Morgiane*" til at lyde: "Naa, er det Dem, min gode Madam Mortensen!", hvorover Frøken *Nielsen* blev fuldstændig konsterneret.

Peter Schram var en stor Original med flere mærkelige Ejendommeligheder, saaledes f. Eks. hans Paaholdenhed, der tit fik et næsten barnligt Udslag, og som derfor ikke kunde undgaa at blive mødt med et stort Smil.

Saaledes skete en Gang følgende i "Teatercafeen", der paa det Tidspunkt havde til Huse i Det kgl. Teaters Administrationsbygning. *Schram* havde for Vane for at spare Udgiften at stikke Aviser ned i sin store Sidelomme, der havde faaet Tilnavnet "Skuffen". Og en skønne Dag skete det med "*Aftenbladet*", der kostede 2 Øre. Betjeningen var imidlertid kendt med disse Manøvrer, og da "*Aftenbladet*" den Gang var det eneste eksisterende Eftermiddagsblad, og Restauranterne ikke havde for Skik, som nu, at holde flere Eksemplarer, maatte Bladet af Hensyn til de øvrige Gæster fremskaffes. "Over-Opvarteren" vovede derfor en Attake: om Kammersangeren ikke havde set Bladet. Efter først at have svaret: "Aftenbladet, nej sandelig ikke, kære Ven," blev Situationen dog efterhaanden ham for broget, idet han saa, at Betjeningen stak Hovederne

sammen i Diskurs om Sagen, hvorfor han listede Bladet ud af "Skuffen" og lod det falde ned under Bordet.

Da "Over-Opvarteren", som diskret havde observeret Episoden, atter som tilfældigt kom hen til *Schram's* Bord og sagde: "Jamen der ligger jo "Aftenbladet", Herr Kammersanger," sagde Schram med sin allerdybeste Tone: "Det gør det Gud straffe mig ogsaa, kære Ven."

Men hvad havde al den Slags at betyde ligeoverfor den store Kunst, han skænkede os Alle; ikke mindst min Ringhed bærer endnu paa en stærk taknemlig Følelse for, hvad han lærte mig.

Schram's Frue, "Hanne", kunde ikke komme ind under Begrebet kvindelig Skønhed, en pudsig Anekdote om hende og *Phister*, der jo havde Ord for at kunne være ret maliciøs, fortaltes saaledes. *Phister* sagde til *Schram* en Dag: "Hør, *Peter*, din *Hanne* er min Sandten inte bedaarende." "Jamen, hun har et herligt Indre," svarede *Schram*, hvorefter *Phister* riposterede: "Saa skulde Du s'gu tae og vende hende."

*

Min anden Debut fandt Sted 19. Novbr. 1891 som Koncertsanger ved en af *Musikforeningens* Orkesterkoncerter i Palæets store Sal, hvor jeg sang *Taarnvægterens* Parti i *Tinels* Oratorium "*Franciskus*". Nu maa man ikke tænke sig dette som en Debut i moderne Forstand med Interviews af Debutanten med Billede etc., nej jeg var ikke en Gang nævnt paa Programmet, jeg traadte frem fra Koret, sang det ret vanskelige Parti og gik saa tilbage til min Plads i Koret. Men denne vel nok noget overdrevne Tilbageholdenhed havde den modsatte Virkning. Publikum vilde nu netop vide, hvem jeg var, og havde tillige vanskeligt ved at forstaa, at dette Tonevæld virkelig kom fra den lange, tynde Yngling, og et Forbauselsens Bifald lød mig vel af den Grund i Møde.

Dette første Skridt paa min offentlige Sangerbane havde til Følge, at jeg allerede i Januar 1892 sang 3 Gange ved *Musikforeningens* Koncerter, ret store Opgaver, og nu med Navns Nævnelser.

*

Og endelig oprandt saa min 3die Debut som Operasanger paa *Det kgl. Teater* 11. Marts 1892, hvor jeg sang Landgrevens Parti i Op. "*Tannhäuser*". En Tilhører den Aften skal have udtrykt sig som følger: "Den gode Konge indbyder vist altfor mange Gæster, saa der intet bliver tilovers til ham selv at spise."

Medvirkende i denne Forestilling var den unge Tenorist *Edvard Agerholm* og en svensk Bassanger *Gustav Holm*, hvem Skønheden just ikke trykkede. Et Medlem af Kapellet kom i den Anledning med denne Ytring: "Vi kan snart ikke hitte Rede i alle disse Holmer, *Agerholm*, naa, lad gaa med ham; den "skønne" Svensker, lad os kalde ham "*Fagerholm*", og ham den lange tynde Rad, han maa da selvfølgelig hedde *Magerholm!*" Og det Navn beholdt jeg, til jeg drog bort fra de danske Strande.

Endnu i samme Sæson sang jeg 4 Gange ved *Musikforeningens* Orkesterkoncerter.

Jeg kunde altsaa ikke klage over manglende Anerkendelse af mine vokale Evner, selv om det selvfølgelig udtaltes, at jeg endnu havde meget at lære.

Heldigvis var jeg selvkritisk nok til selv at indse dette, ja jeg havde egentlig i længere Tid grundet paa, hvorledes dette skulde gaa for sig.

Jeg anerkendte uden Forbehold, hvad *Bielefeldt* havde lært mig, som den fortræffelige Smagskonsulent han var, men selve Tonedannelsesstudiet var absolut ikke hans stærke Side, og det var her, det i Særdeleshed skortede paa systematisk Arbejde for min Udvikling. Men overalt hvor jeg søgte hen, gav man mig Stene for Brød, og det ikke alene her hjemme, men ogsaa i Udlandet, hvortil jeg foretog Rejser til "berømte Mestre".

Man talte til mig om alt andet end det ene, jeg tørstede efter: hvorledes faar jeg min Stemme i dens naturlige Fylde og Kraft til at tone fri for alle Hemninger og uden stor Anstrængelse gennem hele Registret, — med Velklang saavel i Forte som Piano, og inderlig forbunden med Teksten. Jeg var ikke saa ufornuftig at forlange, at dette skulde kunne ske hur-

tigt, tvertimod jeg var indforstaaet med et stort og langvarigt Arbeide, blot man formaaede at give mig Troen paa, at der fandtes en Vej, som kunde føre til Maalet ad Aare.

Paa dette Tidspunkt faldt mig *Fritz Arlbergs Bog: "Försök till en naturlig och förnuftig Grundläggning av Tonbildningsläran"* i Hænderne, hvilken jeg formelig slugte, og som gav mig den sikre Tro, at her var der givet Anvisning paa en Vej til at vinde frem for en ærlig stræbende Sangersjæl.

Jeg besluttede derfor at blive Arlbergs Elev, og da jeg nu havde bevist mine kunstneriske Evner, og at det ikke var et Lune, der drev mig, men en alvorlig Trang til at vie mit fremtidige Liv til Sangerkaldet, opstod der ikke mere Vanskeligheder for mig, hverken hos min Familie ("Drengen har jo sunget i Musikforeningen, Niels W. Gade's Højborg") eller andre Velyndere, saa det forholdsvis hurtigt lykkedes at samle en tilstrækkelig Sum til at bestride Udgifterne til et Studieophold i Udlandet.

For selv at yde mit pecuniære Bidrag hertil gav jeg, foruden en Koncert i København, adskillige Koncerter i danske Provinsbyer, og drog saa om Efteraaret til Stockholm.

*Sangstudiet hos Fritz Arlberg,
Stockholm*

Vinteren 1892—93.

Ankommen til den skønne Mälarens Stad blev jeg hurtigt paa det rene med, hvilken fremragende Personlighed *Fritz Arlberg* var; han modtog mig med megen Sympati og Velvilje efter at have hørt min Stemme.

Hans Bog, hvori han drager haardt til Felts mod den "gamla Sångskolens" Forsyndelser mod Naturen*), havde jeg indgaaende studeret, og jeg mødte til Timerne med stor Tillid og lykkelig over at have givet mig en nordisk Sanglærer ivold, da jeg var fuldkommen overbevist om Rigtigheden af hans Paastand om, at romanske Sanglærere — især franske — ikke havde den rette Forstaelse af nordiske Stemmers Egenart, og de deraf følgende Skuffelser for de Sangstuderende.

Derfor blev jeg ej heller forskrækket over, at *Arlberg* efter et Par Ugers Forløb sagde til mig, at han kunde ønske, jeg havde været doven, for saa havde vi nu ikke haft saa meget Arbeide med at udrydde det forkerte, jeg havde lært! Thi dels gav hans Bog mig den bedste Beroligelse, og dels havde *Arlberg* jo tillige selv været en begavet og anset Operasanger og havde saaledes selv Erfaring for, hvor Skoen trykkede.

I sin Bog herom siger han nemlig:

»Jeg mener, jeg med nogle Ord bør klarlægge min egen Stilling — som Sanger — til Spørgsmaalet. Jeg var i min Ungdom helt og holdent Elev

*) Blandt den Tids store Navne, *Arlberg* i sin Bog advarer imod, var ogsaa *Garcia*; jeg kan tilføje, at Kammersanger *Peter Schram*, der i Praxis havde lært denne »berømte« Sangskole at kende, udtalte sig med Forfærdelse derom.

af *Günther*, til hvem jeg saa op som til en Gud, og hvis dubiøse Læresætninger jeg begærligt indsugede.

De første Ord jeg sang offentlig i *Stockholm* (1853) blev forvansket gennem korrumperede Vokaler.

Det varede længe, inden jeg formaaede at arbeide mig ud af denne Skole's Ban, og den første Rolle, som det lykkedes mig konsekvent at tillempe efter mine egne Principper, hvad Tonedannelse og Tekstudsale angik, var »Agamemnon« 1871, altsaa efter 18 Aars Vildfarelse!«

Saa var jeg dog forsaavidt bedre faren.

Efter circa 6 Ugers Forløb kom imidlertid Arlberg med en Udtalelse, der øvede en anden Virkning paa mit unge Sind. Han sagde, at det var Skade, jeg ikke var født i Sverige, thi saa havde jeg haft de svenske Vokaler.

Jeg blev ret deprimeret derover, først og fremmest paa mit Modersmaals Vegne, men tillige indsaa jeg nu, at Vejen fremefter blev lang og trang. Men Arlberg havde jo Ret, og da jeg gik hjem, sagde jeg uafbrudt til mig selv: "*Jeg skal lære det, jeg skal naa det.*"

For at undgaa Misforstaaelse maa jeg præcisere, at hvad det her drejer sig om, er *Idealtonen i det højsvenske Rigssprog*, den der betinger den høje Føring og giver Tonen *Glans, Blødhed* og *Fylde*. Thi selv i Sverige kan man jo høre "*Smørtenerer*", og paa Verdens allerførste Sangsprog, *Italiensk*, kan man høre Sangere, navnlig Barytonister og Bassister, der "*knødder*", omend paa en anden Maade end tyske Sangere. Jeg brugte mine Øren godt, hvor jeg den Vinter hørte det svenske Sprog, men størst Udbytte havde jeg dog af at lytte til den herlige *Lundquist's* Sang paa Operaen, han var i Sandhed et Forbillede af Rang; denne ædle Stemme var for mig Idealet af Mandssang.

Arlbergs Hovedprincip var, at man, i Modsætning til de gamle Sangskolers Anordninger, ikke skulde gribe ind i selve Stemmebaandenes og Strubehovedets Funktioner, idet disse var *automatiske*. Altsaa, selve *Stemmebaandstonen* faar Sangeren skænket af Naturens Haand, men *notabene* ikke *færdig dannet*, det bliver den først, naar den ledes *rigtigt* til *Resonanskilderne*.

En af den berømte *Stockhausens* største Feiltagelser var, at man under Sangen skulde *nedtrykke* Strubehovedet.

At denne fundamentale Feiltagelse af denne Lærer, der den Gang ansaas for den største Autoritet, har været skæbnsvanger for mange Sangkunstnere, er uden for al Tvivl, jeg har fra adskillige Hold hørt og læst om, hvilke Sangertragedier den har affødt. Nu er Sagen imidlertid den, at Strubehovedet *skal sænke sig* ved Sang for derved at kunne indtage sin Arbejdsstilling, men Arlberg betonedede stærkt, at det skulde ske ved formaals-tjenlige Øvelser og ikke ved Tvang.

Det samme gjaldt Tungens Bevægelser, saaledes ivrede Arlberg især imod, at Tungeroden skulde nedpresses, ligeledes mod at Mundstillingen gjordes stereotyp, navnlig i den leende Form. Han anfører herom et ganske morsomt Eksempel:

»En Sangerinde sang i Schumann's »Frauenliebe und Leben« Ordene »Nun hast Du mir den ersten Schmerz gethan« med et Ansigt straalende af usigelig Lykke. En Tilhører udtrykte sin Forbauselse herover paa følgende mere realistiske end artige Maade: »Det var min Sandten en glad Enke, hun ser jo ud, som det var hende selv, og ikke Manden, der er kommen i Himmerige.«

Hvad der under Arbejdet vakte den største Interesse hos mig var, at jeg for første Gang kom til at beskæftige mig med *akustiske Forhold*. Det skete derved, at Arlberg arbejdede med mig angaaende *Resonans-Fænomenerne*. Og det var *Tonens Føring til Mundens Resonans*, vi særlig beskæftigede os med i Forbindelse med de ideelle svenske Vokaler, og samtidig Læbernes Hjælp til en naturlig Tonedannelse. Derimod havde vi intet Besvær med min Brystresonans.

Jeg skal nu ikke komme videre ind paa disse Spørgsmaal, thi for det første kan Lyd og Toner ikke beskrives, de maa høres, og for det andet er dette Kapitel ikke nogen Sangskole. Hvad jeg her har skrevet, skal kun tjene til at klarlægge, at mit Studium i Stockholm var af en anden og værdifuldere Art end blot at indstudere Arier og Sange; dog være dermed ingenlunde sagt, at Arlberg, som den højtdannede og intel-

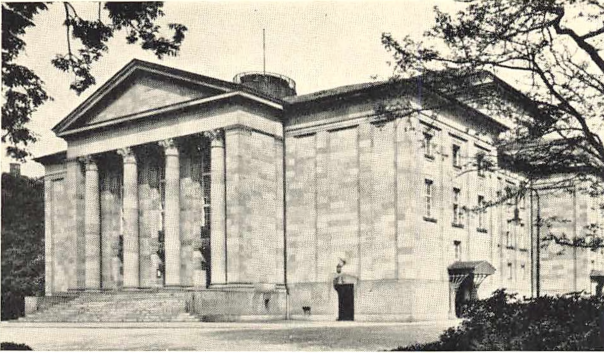
Kong Henrik. »Lohengrin«.

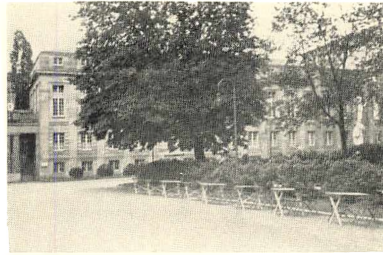
Sarastro. »Tryllesøjten«.

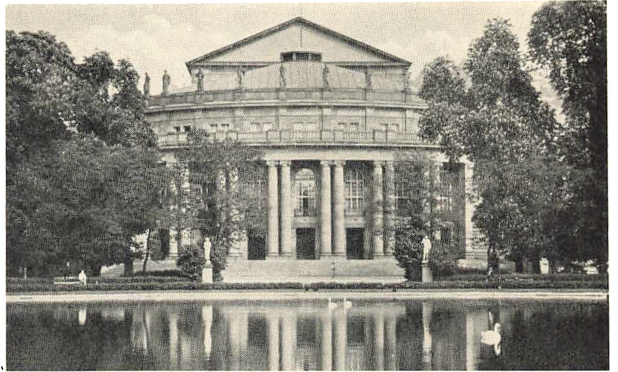
E. H. Stuttgarter-Tiden.

Stuttgart. Statsteatret. Lille Hus og Forbindelsesbygning.

*Stuttgart
Forbindelsesbygning.*

*Stuttgart Statsteatret.
Store Hus.*

Kgl. Wilhelma Teater.

Baptista. »Trolde kan tæmmes«.

ligente Mand han var, ikke gav mig Vejledning i sangdramatisk og æstetisk Henseende, tvertimod!

Efterhaanden lærte jeg Stockholms Skønhed at kende og tilige at skatte det herlige Klima. Til Trods for, at der ofte i Løbet af Vinteren var en Kuldegrad af 30—35 Grader Celsius, var jeg ikke en eneste Gang forkølet.

Trafikken blev paa flere Strækninger besørget af Omnibusser, og det var for en dansk et ejendommeligt Syn, naar Sneen laa højt i Gaderne og ikke blev skuffet væk, at Busserne fik skruet Hjulene af og blev ændret saaledes, at de blev til Slæder!

Jeg fik ogsaa hurtigt Forbindelse med den danske Koloni, og baade der og privat i danske Familier tilbragte jeg mange fornøjelige Timer. Det fulgte vel af sig selv, at jeg lod min Røst høre ved de danske Aftenselskaber, hvortil der ogsaa var svenske indbudt, og det førte til, at jeg ogsaa modtog Invitationer i svenske Familier.

Her oplevede jeg noget mig hidtil ukendt, nemlig Forskjellen mellem Svenske og Danske, hvad den selskabelige Atmosfære angik. Det svenske Selskabsliv var præget af Stilfuldhed, men var tillige ret stift, for ikke at sige lidt kedeligt, i Modsætning til dansk Humør og Lune. Jeg havde lidt vanskeligt ved at finde mig tilrette hermed, og jeg tror nok, der faldt nogle Ytringer som: "Herr Holm är inte stilig alls", hvorfor jeg efterhaanden paalagde mig en vis Tilbageholdenhed.

Mange Aar derefter, da jeg gjorde et Arbejde for nordisk Samarbejde, kunde jeg ved mine Besøg i Stockholm konstatere en Forandring og et glædeligt Fremskridt til en bedre Forstaaelse hos vort Broderfolk, saaledes at vi formaaede hver paa sin Side at respektere hinandens forskjelligartede Mentalitet.

Af den danske Gesandt Kammerherre *Hegermann-Lindencrone* og hans amerikansk fødte Hustru blev jeg modtaget med megen Venlighed. Fruen var meget musikalsk, spillede fortrinligt Klaver og akkompagnerede mig ved flere Lejligheder; jeg mindes endnu med stor Taknemlighed den Elsk-

værdighed, der blev mig til Del i dette overordentlig smukke og gæstfri Hjem.

Mine Studier hos *Arlberg* gik deres støtte Gang, og som Afslutning paa disse gav jeg ved Foraarstide en Koncert i Vetenskapsakademiens Sal.

Baade Publikum og Presse ydede mig megen Anerkendelse. Man vil have bemærket, at jeg ikke hidtil har aftrykt Bladkritiker om mig selv, naar jeg nu gør en enkelt Undtagelse, er det, fordi jeg formener, at et Uddrag af "Stockholms-Tidningens" Kritik vil være i Stand til at fremkalde et Smil hos Læserne:

Veckans konserter.

Hur är det Björn sjunger

Verlden gudnås är af qvinnor full,
mister du en, stå dig tusende åter.

Det ser ut, som man skulle kunna säga det samma om basar.

Den gångna veckan har bragt oss icke mindre än två utomordentliga, herr *Elmblad* och herr *Holm*, till alla dem, som icke äro utomordentliga, jag menar dem, vi hat förut, herr *Sellergren*, herr *Strömberg*, herr *Söderman*, herr *Nygren*, herr, ja Gud vete, hvad de heta, ty namn ha de väl alla, äfven de, som inte ha gjort sig något namn alls, hvad herr *Elmblad* gjort och herr *Holm* tydligen aspirerar att göra.

När man ser den »pæne mand«, fin och prydlig som en kammarjunkare, så att man tänker på hofvat i Biberack eller någonting annat riktigt fint och subtilt, trippa fram på estraden, väntar man sig snarast att få höra en fin liten stämma läspa:

Ack detta är en engels bild!

Och så får man i stället höra:

In diesen heil'gen Hallen

dåna fram med en röst, åt hvilken man skulle vilja ha herrar *Lundqvist* och *Strömberg* förenade som ett par siamesiska tvillingar till resonansbotten.

Effekten är öfverraskande.

Det är så, att man till en början sitter och tänkar: hvar är buktalaren? Men så hör man och förstår, att dessa malmrika och fulla toner skulle ingen buktalare i verlden kunna frambringa, och till slut låter man af verkligheten öfvertyga sig om möjligheten af att det är den siratliga herrn med kammarjunkarlaterna der framme, som åstadkommer dem.«

Selvølgelig var jeg paa det rene med, at jeg ikke var færdig med min sanglige Uddannelse — færdig i egentlig Forstand

bliver en Kunstner vel aldrig — men jeg forment, at jeg nu var kommen saavidt, at jeg turde vove Forsøget med at opnaa et Engagement paa en Operascene for saa stadig at arbeide videre paa min Udvikling.

Efter at have taget en hjertelig Afsked med *Fritz Arlberg* og de Venner, jeg havde erhvervet mig i den svenske Hovedstad, satte jeg atter Kursen mod den danske.

Kort efter min Hjemkomst henvendte jeg mig til Det kgl. Teaters Direktion og anmodede om en Prøve. Den tilstodes mig, men den forløb, hvad Resultatet angik, ret negativt for mig.

Ihvorvel *Algot Lange* var i kendelig Tilbagegang og *Peter Schram* nu var bleven 74 Aar gammel, havde Kammerherre *Fallesen* intet andet Svar til mig end, at jeg maatte vente og se Tiden an.

Det havde jeg imidlertid absolut ingen Tid til; baade kunstnerisk og økonomisk var det paatrængende nødvendigt for mig at søge at gøre mine Evner frugtbringende.

Jeg sagde derfor Teaterchefen, at jeg saa blev nødt til at søge andetsteds hen, hvortil han ikke havde andet at sige end: "Rejs De kun, lille Holm, De kommer saamæn nok igjen."

Det gjorde jeg forsaavidt ogsaa, men rigtignok ikke i Rollen som ydmyg Ansøger, den Kammerherren havde tiltænkt mig.

Leipzig-Dresden

Den Plan, jeg havde lagt, gik ud paa at bane mig en Vej som Operasanger i Udlandet. Senere har flere danske Vokalkunstnere gjort det efter, men for 45 Aar siden blev det dog almindeligvis betragtet som meget dristigt, og saavidt jeg ved, var jeg den første, der uden "Driftskapital" foretog det vovelige Skridt.

For nu ikke ligefrem at falde med Døren ind i Huset rejste jeg først til *Leipzig* for at træffe to Landsmænd, der var bosat der, for at raadføre mig med dem; den ene var den fremragende Violoncellist *Robert Hansen*, Solospiller i Gewandhaus-orkestret, Broder til den udmærkede Pianistinde *Agnes Adler*, med hvem jeg ofte havde medvirket i *Musikforeningen*, den anden var Sangeren *Tørsleff*, der havde nedsat sig som Sanglærer i Musikbyen med de store Traditioner fra *Mendelssohn-Bartholdy's* og *Niels W. Gade's* Tid. De modtog mig begge med megen Venlighed og Hjælpsomhed. Med *Robert Hansen* musicerede jeg en Del, ja vi gav senere hen sammen en Koncert, der forløb til gensidig Tilfredshed.

Jeg nød ogsaa i anden Retning godt af hans Velvilje, saaledes at jeg blev i Stand til at overvære de store *Gewandhaus-Orkesterkoncerter*, hvilket betød saa overordentlig meget for min musikalske Udvikling.

Tørsleff gav mig Anvisning paa *Müller-Brunows* Skrift: "Tonbildung oder Gesangunterricht?" Denne Bog havde vakt stor Opsigt, og jeg kan sige, at den straks interesserede mig overordentligt. Ogsaa af den Grund, at den i Hovedsagen

stemte overens med de af *Arlberg* forfægtede Principper, ikke mindst fordi der ogsaa her udtaltes en Fordømmelse af de "gamle" Sangskolers stemmeødelæggende Methoder.

Det var altsaa ikke en speciel *tyisk Sangskole* her var Tale om, men om en Vej til at lede en Sangstuderende, uanset hvor hans Vugge havde staaet, til at danne den for hans Individualitet rigtige Sangtone.

En Passus i Bogen lyder saaledes:

"Jeg lærte Vejen til den ægte Tonedannelse at kende, som Louise Röss har kultiveret den, og som kun hun eller hendes Elever lærer!"

Det er værd at lægge Mærke til, at *Louise Röss* skyldte to *ungarske* Damer sine eminente Kundskaber paa dette saa vanskelige Omraade, hvilket jeg dog først langt senere fik at vide, medens det derimod paa det Tidspunkt var mig bekendt, at *Arlberg's* Specialviden skrev sig fra, at han tilligemed Tenoristen *Arnoldson*, Sverige's navnkundigste Operasanger paa den Tid, var Elev af Ungareren *Wieser*.

Ligesom iøvrigt nutildags levede mange den Gang paa den Vildfarelse, at *kun i Italien* fandtes de eneste virkelige Sanglærere.

Ogsaa i *Müller-Brunow's* System var Hovedprincippet, at Vejen gik gennem de mørke Vokaler, at det saaledes f. Eks. kunde tage 4—5 Aar, før man kunde opnaa den brede glansfulde Vokal *a*, medens det flade *a*, — det jeg i min københavnske Studietid havde anvendt mest til Øvelserne — angreb Stemmebaandene.

Den første Del af denne Bog kunde jeg give min fulde Tilslutning, den anden Del derimod ikke; *Müller-Brunow* siger selv, at det er en vanskelig Sag at ville lære at synge af en Bog, og jeg tror desværre, at mange har opfattet disse Øvelser urigtigt.

Men jeg skylder *Tørsleff* en Tak for, at han udvidede min Horisont hvad den vokale Akustik angik; jeg fik Sans for, at den høje Resonans ogsaa kunde udvides til Næsesvælgrummet,

uden at man derfor behøvede at forledes til den grimme Fejl at synge "gennem Næsen", — ja endog til Pandehulens Resonans. Det gav mig Overbevisningen om, at Sangeren selv er et *akustisk Phænomen*, og at ved en rigtig og uhindret Føring af Tonen gennem Luftvejene *hele Mennesket bliver en klingende Tonesøjle*. Og det gav mig endnu en Overbevisning: naar dette en Gang ad Aare var lykkedes til Bunds, blev eens *Høreevne* ikke indskrænket til det *rent musikalske*, men vilde ogsaa omfatte det *pneumatiske*, idet Arbeidet paa denne Maade med det *levende menneskelige Sanginstrument* — maaske Naturens største Vidunder — i Modsætning til Arbeidet med de *mekaniske Instrumenter* fremkalder en Viden, som selv fremragende Musikere ofte ikke ejer.

Og de, som arbejder efter disse Principper, skænkes tillige derved en *Klangsans*, der ikke er indskrænket til de *vokale*, men ogsaa omfatter *alle instrumentale Klange*.

I denne Forbindelse vil det være rigtigst ved Omtalen af Forskjellen mellem den *positive* Musikalitet, der ofte kun formaar at gengive Værkets *Nodeværdier*, medens den *æstetiske* Musikalitet bærer dets *aandelige Indhold* frem, at præcisere, at selv om man er i Besiddelse af begge disse Musikaliteter, er det ikke dermed givet, at man ogsaa ejer *den altomfattende Klangsans*, hvorom der her er Tale.

At man derimod kan have denne Sans medfødt skal jeg dog ingenlunde bestride; den geniale *Johan Svendsen* var et straalende Eksempel herpaa, thi han var sandelig i Besiddelse af en saadan *universel Klangsans*, som han selv gav Udtryk for i den Vending, han som bekendt plejede at bruge:

Det klinger!

Alt dette kan jo imidlertid ikke nærmere beskrives, det maa *høres*, og en yderligere Betingelse er, at man er i Stand til *at høre rigtigt*.

Skæbnen vilde det atter, at denne Viden skulde komme mig til Gode efter mange Aars Forløb i en Virksomhed, som intet Menneske den Gang anede det mindste om (Radiofonien).

— Ved det foranførte Plus fik jeg min Tones Føring endnu

et Trin højere op, og dette skænkede mig endelig den længe efterstræbte *frie Tone*, rigtignok først langt senere hen efter mange Aars taalmodige og udholdende Arbeide, da det lykkedes mig at smelte det Hele sammen til mine egne Principper gennem stadige Kampe, — men til Gengæld ejer jeg denne *frie Tone* den Dag i Dag i mit 72de Aar.

— — Imidlertid gjaldt det jo den Gang i første Linie for mig at vinde Fodfæste et eller andet Sted for at opnaa en Udvikling som *scenisk Sanger*.

*

Jeg foretog derfor Rejser til forskjellige Byer for at prøvesynge. Og virkelig, jeg opnaaede forholdsvis hurtigt et positivt Resultat, idet jeg blev engageret til Operaen i *Dresden*, hvilket Engagement skulde tiltrædes ved Sæsonens Begyndelse.

Her fik jeg en meget venlig og anerkendende Modtagelse baade fra Publikums og Pressens Side. Længe var jeg dog ikke om at opdage, at det ikke gik saa let med at erhverve sig en Position i et fremmed Land. Direktionen havde vel haft sine gode Hensigter med mig, siden jeg straks blev antaget, men den evnede ikke at føre disse Hensigter ud i Praksis.

Indehaveren af de første Partier viste sig ikke til Sinds at afgive disse til en yngre Sanger —, naa, det Forhold var mig ikke saa fremmed, det kendte jeg godt nok fra vor hjemlige kgl. Opera, saa efter nogen Tids Forløb søgte jeg andre Udveje.

Jeg brugte dog Tiden godt, indstuderede nye Operapartier, sang ved forskjellige Koncerter, optraadte som Gæst ved andre Scener, bl. A. i *Chemnitz*. Jeg gik flittigt i Operaen med særdeles godt Udbytte.

Første Dirigent var den geniale *von Schuch*, en Pultvirtuos af Rang, og Orkestret var jo fortrinligt.

Blandt de vokale Kunstnere var der adskillige udmærkede, jeg skal dog blot nævne en enkelt, fordi netop han gav mig Anledning til nærmere Eftertænken over en scenisk Sangers Virke. — Han var Tenorist og hed *Riese*, altsaa *Kæmpe* paa Dansk. Naar jeg nu bruger den danske Vending, "at han ikke

var større end Tobak for en Skilling”, saa er det selvfølgelig en Overdrivelse. Men en Sanger, der hed *Riese* og var ikke saa lidt under Middelhøjde, men begavet med en udmærket Stemme for *Heltetenor-Roller*, betød for mig et Misforhold, der næsten grænsede til det tragiske.

Og dette gav, som sagt, Anledning til megen Eftertanke hos mig. Mon mange Mennesker egentlig tænker over, hvormange Faktorer der skal til for at skabe en ideel scenisk Sanger. Man har et gammelt Ord, der siger: “Til en Operasanger hører 3 Ting: for det første *Stemme*, for det andet *Stemme* og for det tredje *Stemme*”. Ja, selvfølgelig skal man ikke forsøge at gaa Sangervejen, hvis man ikke er i Besiddelse af en *ualmindelig* Stemme, men det er tillige tvingende nødvendigt, *at denne Stemme harmonerer med Sangerens Skikkelse*. Dernæst skal denne Stemme i Forbindelse med Teksten være perfektioneret, hvorom der er talt tilstrækkelig i denne Bog; saa skal man endvidere have specielle Evner, hvad de dramatiske Udtryksmidler angaar, der *ikke* er de samme som *Skuespillerens*, som mange tror, ligesaa lidt som Mimikens, Plastikens og Maskeringens Kunst.

Det fik man herhjemme et uimodsigeligt Bevis for med *Nyrop*, der var fremragende, ja næsten genial i dramatisk Henseende som *Masaniello* i Operaen “Den Stumme i Portici”, men som, da han mistede Sangstemmen, viste sig at være fuldkommen umulig som Skuespiller, da man gjorde Forsøget med ham.

Naar hertil kommer Nødvendigheden af en stadig udholdende Flid, er det da saa underligt, at Operaverdenen ikke er overbefolket med fremragende vokale Kunstnere. — —

Selvfølgelig var jeg ofte en interesseret Besøger af de herlige *Musæer* i *Dresden*, ligesom jeg naturligvis ej heller forsømte at gøre Udflugter i det skønne *Sachsiske Schweiz*; men naar jeg skal være ærlig, kredsede mine Tanker næsten udelukkende om det, jeg syntes var det ene fornødne: at opnaa en Virksomhed til Udvikling af mine Evner som scenisk Sanger.

Det var nu en meget vanskelig Sag, thi vi var jo endnu i Sæsonen, og det vilde vel nærmest være et Tilfælde, om det

skulde lykkes mig at opnaa et andet Engagement paa saa vanskeligt et Tidspunkt.

Men atter greb Skæbnen ind. Man søgte pludselig en Bassist ved Operaen i *Nürnberg*, og jeg fik Opfordring til at komme dertil for at synge paa Prøve, hvad jeg straks sagde ja til, og mit Haab stod nu til, at Luften i *Bayern* vilde bekomme min *sceniske Stræben og Udvikling* bedre, end den i *Sachsen* havde gjort.

Nürnberg — København

Denne By's Arkitektur, hele dens middelalderlige Præg gjorde et dybt Indtryk paa mig: her var virkelig en By, hvis Ydre var saa absolut forskjelligt fra alle andre Byer, jeg hidtil havde besøgt, og som jeg derfor glædede mig til indgaaende at studere.

Og desuden — "*Mestersangerne i Nürnberg*" havde længe hørt til mine kæreste Operaer, det var vel derfor ikke saa forunderligt, at jeg følte det som et godt Tegn, at jeg nu skulde faa en Virkekreds i selve *Hans Sachs'* By.

Men det glædeligste for mig var dog, at jeg straks blev antaget paa Operaen. Mine to første Gæstespil som "Sarastro" i "Tryllefløjten" og "Kong Henrik" i "Lohengrin" forløb saaledes, at jeg blev engageret ikke alene for Resten af den Sæson, men for hele den næste ogsaa. Nu havde jeg altsaa vundet det, jeg søgte, nemlig en Virksomhed, hvor jeg kunde udvikle mine sceniske Evner og indarbejde et større Repertoire.

Og de specielle Forhold ved denne Operascene var et yderligere Plus for en ung Sanger.

Nürnbergscenen var nemlig forbunden med Teatrene i de nærliggende Byer: *Fürth*, *Erlangen* og *Bamberg*; derved blev det muligt for Direktionen at gentage Opførelsen af Operaerne 4 Gange, hvad der foruden den dermed forbundne sceniske Øvelse gav mig en Sikkerhed, jeg ellers næppe havde opnaaet, idet jeg jo sang de fleste af mine Partier for første Gang.

En Episode, der nær kunde have faaet katastrofale Følger, indtraf under Opførelsen af Operaen "*Norma*". Titelpartiet

blev sunget af den berømte Sangerinde *Moran-Olden*, der var bekendt for sit voldsomme Temperament. Jeg sang Ypperstepræsten *Orovist*, og jeg saa vistnok ret imponerende ud. Det var imidlertid kun opnaaet ved rigelig Anvendelse af "Teaterkød", de saakaldte "Wattons"; inden i dette Hylster var der vel nærmest en lang tynd Bønnestage.

I den tragiske Slutningsscene skal hun styrte imod mig og i Fortvivelse klamre sig til mig; da jeg ser hende tage Tilløb, siger en indre Stemme, "saa, nu vælter hun dig," instinktivt telegraferer min Hjerne: "sæt højre Fod frem," og i denne Forsvarstilling modtog jeg saa den imponante Primadonna og undgik derved den Skandale, som det sikkert ellers var blevet ikke alene for mig, men ogsaa for Teatret.

I det Tidsrum, jeg var engageret ved dette Teater, blev endnu et Forhold af stor Værdi for min Udvikling og for min musikalske Horisont; jeg kom nemlig efterhaanden til at synge flere Partier i samme Opera, saaledes f. Eks. i "*Jægerbruden*": *Kuno*, *Eremiten* og endelig *Kaspar*.

Efter at min Udvikling saaledes havde gennemgaaet sine første Stadier, begyndte man saa smaat at faa Øje, eller vel snarere Øre, for mig i andre tyske Byer. Saaledes fik jeg en Dag Opfordring til at medvirke ved en af de højt ansete *Kaim-Koncerter* i *München*, hvis Leder var *Hermann Zumpe*, *Stuttgarter Hofoperaens* geniale første Dirigent. Det var naturligvis en stor Ære for saa ung en Sanger, og jeg forberedte mig godt for at bestaa denne Ildprøve. Det var øjensynligt, at *Hermann Zumpe* betragtede mig ved min Tilsynekomst paa Orkesterprøven, om ikke med Mistro, saa dog med noget Forbehold. Jeg tror nok, det skyldtes, at ogsaa han var hildet i den gængse Tro, at en Bassist maatte være af et ganske anderledes "Huld", end min overslanke Skikkelse kunde opvise, for at være i Stand til at præstere et virkeligt Basregister. Men da jeg havde sunget det dybe *d* i Recitativet til Haydns "zoologiske" Arie af Oratoriet "Skabelsen", kikkede han fra Siden paa mig med en forbauset, fornøjet Mine, der senere gik over til virkelig Velvilje.

Og et Par Maaneder senere fik jeg Tilbud om at synge "*Landgreven*" i "*Tannhäuser*" paa den *kgl. Opera* i München, da en af Operaens første Bassister havde sendt Sygemelding.

Ved den Lejlighed lærte jeg Generalintendanten *Ernst von Possart* at kende. Han havde været en af Tysklands mest fremragende Skuespillere, men optraadte nu kun ved særlige Lejligheder. Han talte selv som Privatmand et højst sirligt Sprog, og da jeg herom spurgte mig for hos mine Kolleger, fik jeg at vide, at han var en af de sidste Repræsentanter for den gamle stiliserede Talekunst, der nu, selv paa Hofteatrene, var ved at afløses af en mere naturalistisk Taleform, altsaa vel omtrent det samme Forhold som paa et noget tidligere Tidspunkt gjorde sig gældende i Danmark paa det gamle kongelige Teater, da den *Høedtske Reform* var ved at vinde Indpas.

Da jeg en Gang senere medvirkede sammen med ham, hvor han deklamerede *Byron's "Manfred"*, fik jeg Syn for Sagn, men Ret skal være Ret: ikke et Ord, nej, ikke en Stavelse gik tabt i den store Sal ved denne Fortolkning af Værket. At *Possart* ogsaa, som sagt, anvendte samme Taleform privat, fik jeg Bevis for, idet han — i Erindring om min Optræden paa Münchner Operaen — modtog mig saaledes: "A-ber da h-aben wir ja den K-König"!

Et andet Hofteater-Gæstespil var af en noget anden Art. Det fandt Sted paa det hertugelige Hoftheater i *Coburg-Gotha*, der var et af de mindre Hertugdømmer, som eksisterede paa den Tid; men Fiktionen *Hoftheater* skulde alligevel opretholdes; jeg blev saaledes modtaget i højtidelig *Audiens* hos den daværende Intendant, og maatte hos Tjeneren i et lillebitte Forværelse vente, før jeg fik Foretræde.

Under Forestillingen om Aftenen, hvor jeg sang "*Kaspar*" i "*Jægerbruden*", blev jeg efter den store Arie i 1ste Akt fremkaldt og bukkede pligtskyldigst for Publikum, men saa hører jeg fra Kulissen en snerrende Stemme irriteret raabe: "tilvenstre imod Hertugen," hvilket ikke var fri for at forvirre mig, saa

jeg i Efterfølgelsen af denne Ordre nær var rutschet ned i Orkestret.

Min Stjerne befandt sig altsaa i opadstigende Linie, og da jeg fik Tilbud om Engagement ved Operaen i Köln, naar mit Engagement i Nürnberg var til Ende, var jeg ikke sen til at slaa til.

Jeg læste en Gang i en større dansk Provinsavis, at jeg ikke hørte til dem, der hvert Øjeblik sendte Sejrsbulletiner hjem, og det var rigtigt nok, men der var dog eet Menneske, jeg altid sendte *alle* mine udenlandske Kritiker hjem til, og det Menneske var min Moder.

Og jeg fik at vide, at hun gik med dem i sin Taske, og naar hun var paa Besøg, trak hun dem frem og viste med Moderstolthed disse Beviser for hendes "kære Dreng"s Fremgang i Udlandet. At jeg altsaa naaede at holde mit Løfte til hende at gøre hende denne Glæde inden hendes Død, faldt som Balsam paa mit Sind i denne Del af mit Livs Kampe.

*

Al min Tid optoges nu af mit Arbeide, saa at jeg saa at sige ikke sansede andet; selv i mine Ferier, som jeg tilbragte i Danmark, havde jeg mine Roller med mig og drev ikke Tiden bort i nogen Art Sommersløseri. Jeg havde saaledes kun Tanke for mit Virke i det Fremmede, da Skæbnen atter greb ind paa en for mig uventet Maade.

I en af disse Somre fik jeg fra en Impressario Tilbud om et Engagement til *Tivoli's Koncertsal*, Optræden 3 Gange sammen med den unge Sangerinde *Olga Polna* fra Hofoperaen i *Hannover*. Forhandlingerne om dette Engagement staar for mig som en af mine muntreste Oplevelser. Direktøren for Etablissementet, Herr Grosserer *Thrane*, var just ikke bekendt for at være en Grandseigneur, saa da jeg nævnte mit Honorar for Medvirken ved 3 Koncerter: 500 Kr., var Impressarioen nærmest en Besvimelse nær. Jeg sagde ham imidlertid, at jeg var ikke hjemme for at feriere, men for at arbeide, og disse Kon-

certer vilde blot sinke mig heri; hvis man derfor ikke vilde give mig mit Honorar, saa vilde jeg slet ikke.

Da der nu gik nogle Dage, og jeg intet hørte om Sagen, gik jeg ud fra, at den var skrinlagt. Stor var derfor min Forbauselse, da jeg atter fik Besøg af Impressarioen, som sagde mig, at han dog alligevel havde faaet sat igjennem, at jeg fik de 500. "Naa, det er storartet, ja saa er Sagen jo i Orden," svarede jeg. "Ja det vil sige, de 500 er Reichsmark," kom det lidt lavmælt fra Impressarioen.

Aldrig har jeg vist før eller siden slaaet en saa hjærtelig Lat-ter op ved nogen Forhandling om Engagement, og jeg udbød: "Ja kan jeg virkelig hjælpe et Verdensetablissement som *Tivoli* ved at afkorte min Honorarfordring med Værdiforskjellen mellem Reichsmark og danske Kroner, saa skal det sandelig være mig en stor Fornøjelse." (En Reichsmark havde jo den Gang kun en Værdi af 89 Øre).

Min Ironi gjorde dog intet større Indtryk paa Impressarioen, Hovedsagen var jo ogsaa for ham, at Sagen gik i Orden; 10 % skulde jeg ogsaa betale ham for hans Assistance.

Ved den første Koncert var *Olga Polna* noget indisponeret og sendte Sygemelding til de to sidste Koncerter, hvorfor Direktionen var generøs nok til at lade mig være ene Solist ved disse.

Det vilde være at omgaa Sandheden, hvis jeg nægtede, at det blev en Succes, der forslog noget; jeg rødmer næsten ved Tanken om, hvorvidt en saa ung Sanger som jeg virkelig fortjente al den Virak; mon Publikum ikke blev smittet af min Sangglæde, thi den var nu ægte nok! Tilsidst raabte man Hurra for mig, det fik nu endda være, men at et Blad skrev: "at den hjemlige *Bassist* vakte en saa overvældende Begejstring, som var han en *svensk Tenorist*", kunde næsten bevirke Storhedsvanvid, hvad dog lykkeligvis ikke indtraf, fordi jeg var altfor indviet i Kunstens Mysterier til ikke at vide, hvormeget jeg endnu havde at lære.

Men Resultatet af denne Optræden i *Tivoli* var, at jeg fik en Anmodning fra Det kgl. Teaters Direktion om at komme

til Forhandling angaaende et eventuelt Engagement ved den hjemlige Opera. Forinden jeg begav mig til denne Forhandling, overvejede jeg denne for mig alvorlige Sag meget nøje. Jeg var klar over, at det vilde betyde et stort Afbræk i min udenlandske Løbebane, der nu var ved at tage Fart, saafremt det hjemlige Engagement skulde blive en Skuffelse for mig; det vilde isaa-fald maaske endog blive *skæbnesvangert* for mig, hvis jeg atter blev tvunget til at drage bort og næsten begynde forfra igjen. Denne Risiko maatte jeg altsaa løbe, hvis jeg nu gav efter for mine Følelser. Men disse havde altid gaaet ud paa, at hvad jeg havde lært og opnaaet i det Fremmede, skulde komme mit Hjemland til Gode, og de sejrede da ogsaa over mine Betænkeligheder. Teaterchefen var *Grev Danneskjold-Samsøe*, medens *Professor P. Hansen*, som jeg kendte fra hans teaterhistoriske Skrifter, var Kommitteret, og det var nærmest ham, jeg kom til at forhandle med.

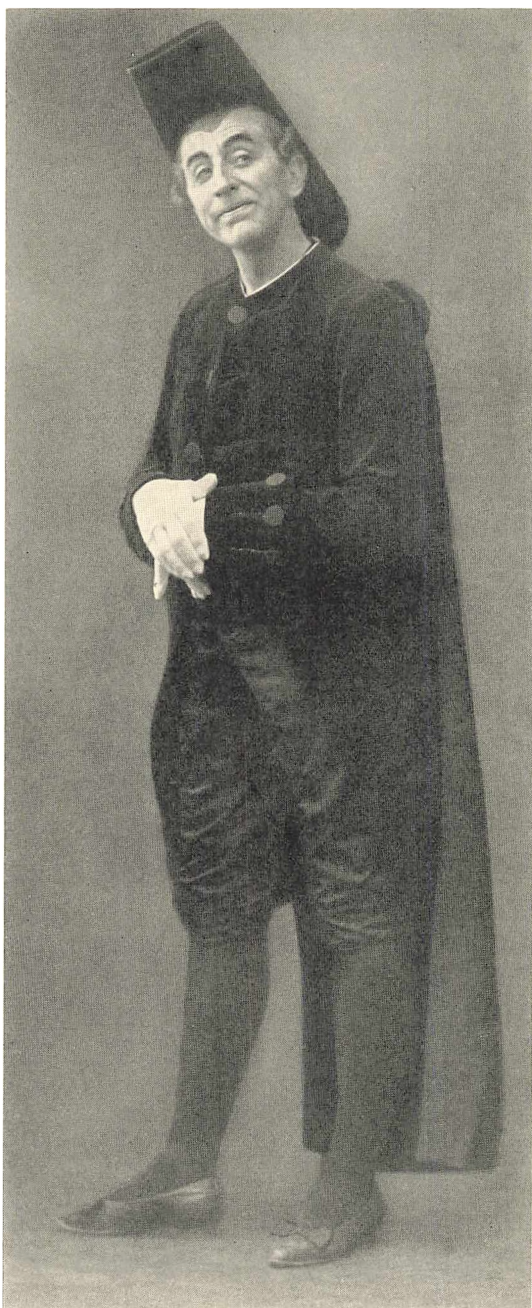
Jeg undlod ikke at meddele ham mine foranførte Betænkeligheder, men han beroligede mig med at sige, at der nu, da *Schram* var død og *Algot Lange* var afgaaet, maatte siges, ikke alene for Teatret at være Brug for en kunstnerisk Kraft som mig, men tillige ogsaa Sikkerhed for mig for et tilfredsstillende Arbeidsfelt.

Da jeg efter megen Tale frem og tilbage, ogsaa efter Oplysninger om, at jeg vilde gaa ned i Indtægter, besluttede mig til at vie mine kunstneriske Kræfter til den hjemlige Operascene, kom der et Efterspil, nemlig hvorledes jeg skulde blive løst fra mine kontraktlige Forpligtelser til Operaen i Köln, thi det holdt jeg selvfølgelig fast paa, at dette Forhold skulde ordnes fuldtud paa en fair Maade. Og det viste sig ikke at være saa helt let, saa endog vore diplomatiske Forbindelser maatte sættes i Bevægelse, før det endelige Resultat opnaaedes.

*Engagementet ved Det kongelige Teater
i København – Sæsonerne 1896-98*

Da Tiden nærmede sig, hvor jeg skulde tiltræde mit Engagement ved den hjemlige Opera, anmodede jeg om at faa mine Roller tilsendt, saa jeg i god Tid kunde arbeide med Omlægningen af Teksten til disse fra det tyske Sprog, og perfektionere mig i Modersmaalet. Det er nemlig et langt større Arbeide, end mange har Anelse om. Naar man nemlig skal arbeide med det Maal for Øje at opnaa en varig Position i et fremmed Land, maa dette Arbeide gaa ud paa, at man efterhaanden optages i Kunstnerverdenen som en af deres egne, d. v. s., at der i Gengivelsen af det fremmede Sprog ikke er dialektiske eller andre Mangler, kort sagt, at Udlændingen ikke stikker igennem. Dette mit intime Arbeide med den *tyske Tekst's* Forbindelse og Samklang med Kompositionen maatte ganske naturligt bringe ikke ringe Vanskeligheder, naar Gengivelsen af *de samme Roller* skulde finde Sted paa det *danske Sprog*. Men jeg var fast besluttet paa at yde mit Bedste i den Retning, og selv om det i Begyndelsen ikke kunde undgaas, at nogle sproglige Divergenser opstod, lykkedes det mig dog forholdsvis hurtigt at overvinde de mest hørlige af disse. Til disse Vanskeligheder kom ogsaa, at de danske Operatekster ikke udmærkede sig hverken ved fremragende Underlægning af de musikalske Episoder eller ved at være særlig sangbare. De tidligere Indehavere af Partiernes havde da ogsaa ved Rettelser søgt at raade Bod herpaa, ikke altid med lige heldig Haand.

Jeg erindrer saaledes et særlig uheldigt oversat Sted i Kvartetten i 3die Akt af "Faust". Her kom Tilfældet mig til Hjælp.

Basilio. »Barberen i Sevilla«.

Leporello. »Don Juan«.

Falstaff. »De lystige Koner i Windsor«.

Abul Hassan. »Barberen fra Bagdad«.

Mefistofeles. »Faust«.

Jeg boede som Ungkarl hos en ældre Dame, der ikke vidste alt det gode, hun vilde gøre mig. Til stor Moro for hende kom Replikken til at lyde saaledes: "Denne søde, gamle Dame, denne søde, rare Dame vil forføre selve *Satan*". Ved Premièren vakte den Jubel, og saavidt jeg ved er den ogsaa bleven staaende ved senere Fremførelser af Værket.

Saa tiltraadte jeg altsaa mit Engagement ved den danske Opera, idet jeg den 2. Septbr. 1896 sang "*Sarastro's* Parti i *Mozarts* skjønnne Opera "Tryllefløjten". Baade den franske mise-en-scène, der benyttedes, og Oversættelsen var mig en Torn i Øjet, vant som jeg var til de stilrene tyske Opførelser. Jeg tror ogsaa, at disse Omstændigheder har bidraget til, at Publikum herhjemme har fundet denne Opera-Tekst altfor vrøvlet. Thi selv om denne Tekst just ikke kan betegnes som et Mesterværk, gav den dog *Mozart's Geni* Anledning til netop i dette Værk at fejre en stor Triumf derved, at han fik Lejlighed til paa lige storliniet Maade at skildre Frimureriets høje Idealer og Naturbørnenes barnlig skønne, rene Verden, og endelig Ærlighedens og Troskabens Sejr over den rænkefulde Verdens Ondskab.

Min første Genoptræden paa den hjemlige Scene fandt megen Paaskjønnelse hos Publikum og Presse, men man afventede dog min Optræden som "Mefistofeles" i "Faust", før man vilde give mig Prædiketet helt værdig til at indtage den ledige Bastol. Og saaledes som det stedse var Skik i Danmark, førte man *Schram* og *Algot Lange* frem som Skræmmebillede imod mig. Men jeg har nu aldrig været slem til at lade mig skræmme.

Og saa kom Aftenen den 17. September 1896.

Vilh. Herold havde for et Par Aar tilbage debuteret som "Faust", men, ligesom jeg, lidt under en mangelfuld Udvikling, hvad Tonedannelsen angik, og havde derfor brudt af og foretaget Studier i Udlandet. Aftenen var hans første Genoptræden efter Hjemkomsten. Det drejede sig altsaa for ham om at tilbageerobre sin Position, og for mig om at vinde Hovedslaget paa dansk Grund. Inden Tæppet gik op for første Akt, lovede vi hinanden at anspænde alle vore Kræfter, thi Forventningerne paa Teatrets Tilskuerplads var saa højt spændte, at man ven-

tede intet mindre end, at vi to skulde være i Stand til at bringe den danske Operascene til ny Blomstring!

Og virkelig, det gik!

Og Begejstringen over Forestillingen var ikke et Øjebliksfænomen, men viste sig at være ægte og bar de bedste Løfter for Fremtiden. Intet Under, at jeg troede paa en stor og god Arbeidsmark for mig i Hjemlandet.

Der skulde imidlertid ikke forløbe ret lang Tid, før jeg blev sørgelig skuffet. *Professor P. Hansen* var jo en højt dannet Personlighed, havde ogsaa indlagt sig litterære Fortjenester, men som praktisk Teatermand savnede han virkelig Kyndighed og Erfaring, og da han til og med var noget lad, er det ikke til at undre sig over, at der ingen Fart kom i Udviklingen, men den glimrende Start til en Fornyelse af den danske Operascene totalt forsømt. Operaen "Faust" gik ikke mindre end 25 Gange i den Sæson for udsolgte Huse, og dermed lod Direktionen, inclusive Teaterchefen, sig nøje, men det var jo ikke derfor, jeg havde afbrudt min udenlandske Karrière, men for at blive en virksom Kraft for vor hjemlige Scene.

I Forhold til det Arbeidstempo, jeg var vænnet til fra min Virksomhed i Udlandet, fik jeg altfor megen Tid tilovers. Jeg har aldrig kunnet forstaa, at der skulde være noget særlig tiltrækkende ved at færdes i Teatrets Kulisseverden, ja at blot *det* at være *dér*, at indaande *den Luft* skulde være saa vidunderligt, hvilket man saa ofte har hørt sige, ja endog set paa Tryk. Det var mig ganske ufatteligt, et *Theatermenneske i den Forstand* var jeg ikke og blev iøvrigt aldrig. Derfor var det ikke muligt for mig at sløse eller *snakke* min Tid bort ved at hænge over Prøverne i Timevis. Min store Interesse for Scenekunsten gjaldt *Værkernes indre Værdi* og at opnaa den kunstneriske Glæde *ved Arbeidet med Opgaverne*; jeg var derfor vant til at forlade Teatret, naar jeg ikke havde noget *dér* at gøre. Selvfølgelig arbejdede jeg med min Stemme i mit Hjem, men det var langt fra tilstrækkeligt, thi det for mig meget vigtige: de sceniske Opgaver, manglede.

Selskabslivet havde ej heller nogen Tiltrækning for mig udover mine kunstnerisk interesserede Venner, fremfor alle min Læge *Dr. Vilh. Ryder* og hans Familie. Dette Hjem kunde tages som et Eksempel paa, hvorledes man den Gang i kultiverede Hjem dyrkede kunstneriske Interesser med virkelig dybtgaaende Forstaaelse; *Dr. Ryder*, en gennemmusikalsk Natur, akkompagnerede mig ofte aldeles fortræffeligt bl. A. til den tyske Liederkomponist's Sange, jeg satte højst: *Franz Schubert*.

De store Middagsselskaber, der florerede i hine Tider med 8-9-10 Retter og ligesaa mange Vine, desuden Likører og Cognac, disse Komsammener forekom mig derimod ikke alene tids-spildende, men ogsaa asociale.

Jeg søgte derfor nye Teaterinteresser, og til min Glæde oplevede jeg nye Tider og nye Kræfter for dansk Skuespilkunst paa *Dagmartheatret* og *Folketeatret*. Saaledes mindes jeg med stor Glæde *Nicolai Neiiendam* som *Heinrich* i *Hauptmann's* "Klokken der sank" og ikke mindst mine "Skolekammerater's" kunstneriske Fremgang. Endvidere de to opadgaaende sceniske Begavelser: *Anna Larssen* og *Peter Fjelstrup*,

For Operaen's Vedkommende mindes jeg med stor Anerkendelse *Elisabeth Dons* som "Orpheus", hvilken Opera *Frederik Rung* ledede med megen Stilsans i en smuk Ramme ved *Julius Lehmann*.

Cornelius Petersen virkede i disse Aar som Barytonist; det var dog først, da hans Stemme var undergaaet Forvandlingen til Tenor, at han fik virkelig Betydning for den danske Operascene under Navn af *Peter Cornelius*; det fandt jo imidlertid Sted under min Udlændighed.

Medens *Olaf Poulsen's* Kunst stadig stod i sit fulde Flor, var *Emil Poulsen* desværre stærkt nedbrudt af Sygdom i saa høj en Grad, at det næsten var symbolsk, at en af hans sidste Roller blev den værkbrudne "Vølund Smed". Det var i dette skønne Drama af *Holger Drachmann* med *Fini Henriques'* udmærkede Musik, at *Betty Nansen* som "Bødvild" havde sit første sceniske Gennembrud.

Kammersanger *Simonsen* var desværre paa det Tidspunkt ikke længere helt paa Højde med sin kunstneriske Kunnen; hertil kom, at han af økonomiske Hensyn paa Grund af Feusystemet var nødt til at overtage Roller, som var i høj Grad uheldige for hele hans sceniske Apparition; det var en Uretfærdighed mod en Kunstner, hvis Fortjeneste overfor den danske Nationalscene var uomtvistelig.

Afskaffelsen af det ulyksalige Feusystem, der har forvoldt den danske Scenekunst saa megen Skade, tjener en senere Tid til Ære. —

Lad mig ikke glemme den straalende Tid i Halvfemserne for *Revyerne* og deres Forfattere *Anton Melbye* og *Axel Henriques*, tilligemed Komponisten *Olfert Jespersen*, med de glimrende Hovedkræfter: *Frederik Jensen*, *William Gerner* og *Kirstine Friis-Hjorth*.

Disse Forestillinger var mig til stor Moro og Glæde, men intet kunde i Virkeligheden hjælpe mig over, at jeg følte min egen Udvikling standset, ja at jeg var i kunstnerisk Tilbagegang.

— — Efter Sæsonen drog jeg paa Fart til Tyskland for at opfriske mine Operaindtryk. Jeg kom paa denne Fart ogsaa til *Karlsruhe* i *Baden*, hvor jeg havde Lejlighed til at synge for den berømte Dirigent *Felix Mottl*, som blev meget indtaget i min Stemme, selv om han ikke var blind for, at jeg var lidt ude af Form med min tyske Deklamation; jeg efterlod dog min Adresse, for hvis der eventuelt blev en Stilling ledig, og virkelig nogen Tid derefter kom der et telegrafisk Tilbud stort 10,000 Reichsmark. Jeg havde i den forløbne Del af Sæsonen udover mine to første Roller og et Par Smaaroller kun optraadt et Par Gange som »Pogner« i »*Mestersangerne i Nürnberg*«; intet Under, at jeg derfor nærrede Bekymring for min Fremtid, hvorfor jeg gjorde Skridt til at blive løst fra mit Engagement, idet jeg præciserede, at det udelukkende var disse kunstneriske Grunde, og ikke at Engagementstilbudet økonomisk laa langt over mine Indtægter ved Det kgl. Teater, der tiltrak mig. Jeg modtog imidlertid det Svar fra Teaterbestyrelsen, at man var forstaaende overfor, hvad jeg havde fremført, men at der i det

planlagte Repertoire for Sæsonen 1897—98 var lagt Vægt paa mine Evner i saa stort et Omfang, at det væsentlig var bygget paa mig. Dermed lod jeg Sagen falde og stolede paa, at man vilde opfylde den moralske Forpligtelse, man havde paataget sig. Imidlertid viste det sig snart, at de givne Løfter saa langt fra blev holdte, at min Virksomhed snarere forringedes end forøgedes. At det her ikke drejede sig om et Lune eller Egensind fra min Side, skal jeg bevise ved at citere en Presseudtalelse fra den Tid:

“Man skulde tro, at de yngre Sangere og Sangerinder enten havde et højere Maal end stedse at synge det samme Parti eller — naar de tilfældig ikke er med i Repertoiret — vilde sætte alt ind paa at redde deres kunstneriske Eksistens. Man skulde tro, at de Herrer og Damer vilde gøre Oprør mod den Sløvhedens, Dovenskabens og Tidsspildens Aand, der hersker fra oven af”.

Jeg ønskede nu for Alvor at blive løst fra min Kontrakt; men da der fra Teaterledelsen beredtes mig Vanskeligheder hermed, maatte jeg gaa til højeste Instans, Kultusministeriet, hvis Chef den Gang var *Biskop Sthyr*.

At den Mand ikke havde særlig Forstaaelse for en Kunstners Tankegang, mener jeg, at man ikke med Rette kan bebrejde ham; han havde imidlertid ret megen menneskelig Forstaaelse, saa jeg altsaa fik mit Ønske opfyldt, thi jeg vilde afgjort ikke forlade mit Hjemlands Scene ved Kontraktbrud. Ved den Lejlighed erindrer jeg bestemt, at jeg foreslog Ministeren, at man skulde købe de Ejendomme i Tordenskjoldsgade 10, hvor de romerske Bade havde til Huse, og der opføre en Anneksscene for det intime Skuespil, hvorved der blev Mulighed for Udviklinger ikke alene for Operaen, men ogsaa for de store Skuespilopførelser paa den store Scene paa Kongens Nytorv, og jeg husker ogsaa, at Ministeren sagde, at det var værd at overveje.

Om man dog blot havde taget fat med Udformningen af denne Idé paa et Tidspunkt, hvor alt Byggeri var saa fantastisk meget billigere end i vor Tid, vilde meget have været vundet for den dramatiske Kunst i Danmark, og mange senere Skuffelser være sparet.

Fra disse Sæsoner mindes jeg mit Venskab med Tenoristen *Edvard Agerholm*, hvilket har holdt sig til vor Tid.

Forfatteren, Skuespiller *Elith Reumert* har om vort Samvær i disse Aar i sine Erindringer skrevet følgende, der kan anføres her, idet denne Udtalelse i det væsentlige falder sammen med Indholdet af dette Kapitel:

“En anden Sanger med hvem jeg en Tidlang delte Værelse var Radiofoniens nuværende Programchef, Kammersanger *Emil Holm*. Han var — og er — et af de rankeste Mandfolk, jeg i Theatrets brogede Verden lærte at kende, — af Karakter strengt retlinet, af Vilje klippefast.

Hans Stemme havde i fuldt Maal det Volumen, som *Brandt's* manglede, og han gjorde ogsaa dramatisk Fyldest i store Partier.

Men hans fremstormende Energi passede kun slet med det seige Lunte-trav, hvori dansk Theater traadte omkring. Og derfor sagde han det en smuk Dag resolut Farvel og erhvervede sig hurtigt paa tyske Scener en fremskudt Plads, paa hvilken han som god Patriot ogsaa søgte at fremme Interessen for dansk Tonekunst”.

*Breslau — Düsseldorf — Ferier
paa Løvenborg*

Det viste sig at være rigtigt, hvad jeg havde tænkt mig, at det ikke skulde blive let for mig at generobre min udenlandske Position. Stillingerne i *Köln* og *Karlsruhe* var begge forlængst besatte, og før længere ud i Fremtiden var det ikke til at tænke paa at komme til disse Scener.

Men det kom jo i anden Række; i første Linie gjaldt det for mig om at erholde et kunstnerisk Virkefelt, hvor jeg kunde arbejde og vinde det tabte Terrain tilbage. Og jeg havde da Held til at opnaa et Engagement ved Operaen i *Breslau*. Det var et dygtigt ledet Teater og ret store Forhold, der var saaledes ansat ikke mindre end 5 Kapelmestre, hvad der ogsaa var paakrævet, da Arbeidstempoet til Tider var ret voldsomt, altsaa vel nok den stærkeste Modsætning til *København*.

At jeg var gaaet tilbage, navnlig hvad Vivacitet og Slagkraft i Beherskelsen af mine Roller angik, og tillige i Sprogbehandlingen, blev jeg snart paa det rene med, hvilket jeg jo iøvrigt havde forudset, og jeg fik det da ogsaa at føle.

Min Energi var imidlertid ikke afslappet paa noget Punkt, og det er næppe nogen Overdrivelse, at jeg nærmest arbejdede som en rasende.

Som allerede tidligere maatte jeg ogsaa nu beundre tyske Dirigenters overordentlige Dygtighed; navnlig Førstekapelmesteren *Weintraub* præsterede et saadant Mesterskab i Retning af Beherskelse af et Orkesterpartitur, at han efter de forholdsvis faa Prøver, der stod til hans Raadighed, f. Eks. formaaede at dirigere ved Generalprøven til en *fuldstændig ny* Opera næsten

udenad, og dog givende alle Indsatser til Solister og Kor. Det pacede min Energi endnu nogle Grader op. Atter gik jeg til en tysk Sprogmeister, satte mig igen paa Skolebænken for at opnaa den intime Forbindelse mellem Musik og Sprog.

Hvad mener man f. Eks. om en saadan Sats hentet fra Rich. Wagner's "Rhinguldet":

"Sanft schloss Schlaf dein Aug';
wir Beide bauten Schlummers baar die Burg.
Mächt'ger Müh müde nie,
stauten starke Stein' wir auf;
steiler Thurm, Thür und Thor,
deckt und schliesst im schlanken Schloss den Saal".

Jeg arbeidede med saadanne Satser i Timevis, til Bogstavrim og Rytme stod, som var de mejslet i Sten.

I Løbet af 6 Maaneder var jeg da kommen saavidt, at Pressen skrev, "at Direktionen skulde bevæge Herr *Holm* til at blive".

Men dels var det kunstneriske Arbejdssystem ved denne Operascene mig dog for forretningspræget, og dels længtes jeg efter at komme til at virke ved en Scene i lysere Omgivelser end denne Industristad kunde opvise. Og jeg kunde ikke ønske mig bedre end det, der nu skete, nemlig at jeg opnaaede Engagement ved Teatret i Düsseldorf, den skønne rhinske Kunst- og Haveby, som den endnu benævnes.

*

At Byen svarede til sit Omdømme, mærkede jeg snart, da jeg tiltraadte mit Engagement, og jeg fik tillige hurtigt Indpas i Kunstnerkredse bl. a. i den i hele Tyskland saa ansete Forening "Malkasten". Ganske vist kunde jeg ikke undgaa at bemærke, at Foreningens Medlemmers Kunst var vel rigeligt akademisk præget, og at Malerne ikke drev Friluftstudier i den Udstrækning som danske Malere, men jeg traf dog adskillige fine Kunstnere i denne deres smukke Bygning, hvor jeg tilbragte fornøjelige Timer.

Paa Operaen fik jeg forholdsvis hurtigt Fodfæste, sang det ene store Parti efter det andet; mine Kolleger var alle dygtige i deres Fag, det samme gjaldt Kapelmestrene, ogsaa det sceniske Apparat bar Præg af Kunstbyen, ikke mindst Dekorationer og Kostymer. Her lærte jeg den unge Sangerinde *Katarina Rösing*, der senere blev min Hustru, at kende. Hendes høje Figur med det lange blonde Haar, der overflødiggjorde Paryk, var som skabt til Fremstilling af nordiske Kvindeskikkelser i *Rich. Wagners* Dramaer som "*Sieglinde*" i "*Valkyrien*". Det samme gjaldt Roller som "*Elsa*" i "*Lohengrin*" og "*Elisabeth*" i "*Tannhäuser*", og i den sanglige Gengivelse var det unægtelig velgørende at høre Partiernes høje Toner uden de ofte obligate Skrig. — Det første Møde forløb ret fornøjeligt, saa jeg ikke betænker mig paa at gengive det omtrent ordret. Det gik for sig paa en Prøve paa Operaen "*Tannhäuser*". Da jeg havde sunget et af de større Afsnit af *Landgrevens* Parti, kom hun hen til mig og sagde: "Hør, ved De af, at De kan synge?" Jo, det mente jeg da, at jeg kunde lidt af. "Hvor har De lært det?" Ja, det meste havde jeg da lært af *Arlberg* i *Stockholm*. "Aa hvad, det er jo *Louise Röss' System!*"*). "Hvor har hun det da fra?" spurgte jeg, og Svaret var: "Det skal være fra et Par ungarske Damer." "Naa ja," riposterede jeg, "saa kan jeg oplyse, at *Arlbergs* Lærer var en Ungarer."

Dette første Møde blev Indledningen til et Kunstner-Kammeratskab, der holdt gennem Aarene, og ikke alene blev værdifuldt for vort Arbejde i Sangkunstens Tjeneste, men mange Aar derefter for en stor Folkesags Fremme, som vi den Gang ingen Anelse havde om, at Skæbnen vilde udse os til at virke for.

— — *Karnevallet*, der hvert Aar spillede saa stor en Rolle i disse rhinske Egne, var en højst fornøjelig Oplevelse. Midtpunktet herfor var det saakaldte "*Rosenmontag-Tog*", — i det Ydre noget i Lighed med det københavnske Børnehjælps Tog, — som med *Prins Karneval* i Spidsen fremførte aktuelle lokale, indenlandske, ja ogsaa udenlandske Personer i Karikaturer, der alle

*) Se Side 87.

under Forbikørslen blev modtaget med Tilraab fra Befolkningen af sympatisk Art eller det modsatte.

Karnevalstiden varede flere Dage, og der festedes i alle Hoteller og Restauranter, ogsaa paa Teatrene, hvor navnlig Operetterne i de Dage havde Overtaget. Men det karakteristiske for Rhinlænderne var, at trods alt løssluppet Humør, der udfoldedes i Karnevalstiden, skulde den, som deraf drog forkerte Slutninger og gjorde Forsøg paa at gaa over Stregen, hurtigt faa at føle, at han var kommen til en Egn, hvor han ikke hørte hjemme, og saafremt han ikke forstod at vurdere den fornøjelige men gode Tone, der herskede her, gjorde han rigtigst i at forsvinde til andre Egne.

Foruden min Virksomhed paa Operaen blev jeg nu ogsaa draget til Medvirken ved Koncerter og Fester i de sangglade rhinske Byer, og det gik saare glat for mig altsammen; det var saaledes, at man fandt alt, hvad jeg præsterede, udmærket.

En skønne Dag kom da Tanken op i mig, om jeg ikke var paa Vej til at blive overvurderet, og jeg tog da et kraftigt Tag i mig selv, thi al formegen Medgang er ej heller sund for en Sanger, der mener det alvorligt for sin Kunst. Jeg arbejdede igjen meget intenst paa min Udvikling, drog til andre Steder og Lande for at lære.

Det var den store Tid med de mange fremragende Dirigenter: *Karl Muck, von Schuch, Felix Mottl, Gustav Mahler, Herman Levi, Josef Sucher, Arthur Nikisch, Felix von Weingartner, Fritz Steinbach, Hans Richter*; deres ofte geniale Fremførelser af Verdenslitteraturens Mesterværker blev af største Betydning for min musikalske Horisont og skulde komme mig tilgode senere i Livet paa forskjellig Maade.

Jeg kunde ikke undgaa at blive klar paa, at min Stjerne atter var opadgaaende, da Tilbudene fra store Scener indløb. Jeg valgte blandt disse at søge Stillingen som 1ste Bassist ved *den kgl. Hofopera i Stuttgart*; det var en instinktiv Følelse, der sagde mig, at jeg der skulde finde, hvad jeg søgte: en Virkekreds baseret paa en fin, gammel Kultur.

Efter mine heldigt overstaaede Gæstespil, med hvilke Hof-teaterintendanten havde ytret sin Tilfredshed, drog jeg til Danmark for at holde Ferie.

Da jeg imidlertid ikke hørte noget fra *Stuttgart* i Løbet af en 3 Ugers Tid, blev jeg noget betænkelig; paa min telegrafiske Anmodning fik jeg skriftligt Svar: "*at Hans Majestæt Kongen ved Dekret havde bekræftet Engagementet*". Jeg har opbevaret dette Dokument til Bevis for, at Kongen altsaa af sin Civilliste selv subventionerede det württembergske Hoftheater, thi det var ikke blot af personlig Interesse for mig at vide dette, — ikke ret lang Tid derefter skulde det nemlig vise sig, hvilken stor Betydning dette Forhold fik for hele det talrige Personale i en meget alvorlig Situation — hvorom i næste Kapitel.

*

Da jeg efter min Moders og mine Brøders Død ikke mere havde noget egentlig Hjem i Danmark, formede det sig ret naturligt saaledes, at jeg hver Sommer tilbragte en Del af mine Ferier hos min Svoger og Søster paa *Løvenborg* ved *Holbæk*, og at jeg der fandt mit andet danske Hjem.

I Aarenes Løb er der bortsolgt betydelige Arealer af dette Gods, men den Gang var det af imponerende Omfang. Foruden Hovedgaarden *Løvenborg*, som var forpagtet af den bekendte Landmand *Barner*, hørte der desuden til Godset endnu 3 større Forpagtergaarde: *Vognstrup*, *Severinsminde* og *Mineslyst*, foruden 8 *Skovarealer*. Den store Besiddelse var under Administration, men det daglige Driftsarbejde bestred min Svoger, Godsforvalter, Cand. jur. *Jacob Holm*.

Det kunde ikke være lagt i bedre Hænder; hans ubestridelige Dygtighed paa alle Omraader, der her kom i Betragtning, forskaffede ham da ogsaa den største Anseelse ikke alene i denne store Bedrift, men paa hele *Holbæk*-Egnen.

Det var en lykkelig Tid, hvor alt aandede Fred og Harmoni, og var der Sygdom eller andre Genvordigheder, gik min Søster rundt i Egnen og gav sin Støtte med Raad og Daad, navnlig til Smaakaarsfolkene, af et varmt og forstaaende Hjerte.

Og hvilke smukke og fornøjelige Sommerfester oplevede man ikke i de Tider, naar Gæsterne fra de omliggende Godser og Gaarde og fra *Holbæk* i de flotte Hestekøretøjer ankom til disse Fester i den muntreste Stemning.

Ved disse Fester sang jeg ofte, først alene og senere, da jeg var bleven gift, sammen med min Hustru, Enkeltsange og Duetter; den eneste Betingelser, vi stillede var, at vi vilde synge *før* Soupeen. Denne var staaende, hvilket var nødvendigt af Hensyn til de mange Gæster, og vel var den af god Kvalitet og smagfuldt anrettet, men afgjort ikke overdaadig, thi Glæden blandt de Ældre og de Unge var Hovedsagen; bagefter dansede Ungdommen til Spillemandsmusik paa et af Lofterne, der var pyntet med Flag og Grønt.

Stuttgart første Tid

Mine Forventninger om, at jeg i Stuttgart skulde finde et Virkefelt, baseret paa en fin gammel Kultur, blev ikke skuffede. Allerede saa langt tilbage som i Slutningen af det 15. Aarhundrede finder vi her den første Begyndelse til et virkeligt Hofkapel, som i det 16. Aarhundrede udvidedes under *Hertug Ulrichs* Regering. Under *Hertug Karl Eugens* Regering (1737—1793) grundlagdes Stuttgarter Hofoperaen.

Til denne engageredes den fremragende Teatermaler *Innozenz Colomba*, og i 1754 som "Overkapelmester" *Niccolo Iommelli*, Datidens berømteste Komponist og Dirigent. At man den Gang var fortrolig med, hvad en første Rangs Leder var værd, fremgaar deraf, at han foruden Friboliger (møblerede) i Stuttgart og Ludwigsburg i Aaret 1767 oppebar et aarligt Honorar af — i vore nuværende Penge — 73,000 Kr.

Orkestret under *Iommelli's* Ledelse var anerkendt som det bedste ikke alene i Tyskland, men i Europa, og bestod paa alle Første-Pladserne af Virtuoser. I Aaret 1760 grundlagdes Balletten som selvstændig Kunststart med *Jean Georges Noverre* som Leder, ham, *August Bournonville* omtaler som Balletkunstens Reformator, og Aaret 1779 kan opvise en blandet Spilleplan: Opera, Skuespil og Ballet.

Efter at *Württemberg* 1793 var bleven et Kongerige, førtes det *kgl. Hoftheater* under Kongerne *Friedrich* (1793—1816), *Wilhelm I* (1817—1846) og *Karl* (1846—1891) under Medvirkning af mange fremragende Kunstnere til en Udvikling for

alle tre Kunstarters Vedkommende, der havde flere Ligheds- punkter med vort kgl. Teater paa dette Tidspunkt.

Repertoiret havde dog været af langt mere omfattende Na- tur, saavel for Operaens som for Skuespillets Vedkommende, men i Hovedsagen bestaaende af den ældre Literatur, omend langtfra eensidig af tysk Oprindelse; vi finder saaledes, at *Hol- berg* er repræsenteret med "*Don Ranudo de Colibrados*" og "*Den politiske Kandestøber*", *Oehlschläger* med "*Axel og Valborg*", *Henrik Hertz* med "*Kong René's Datter*".

Da *Wilhelm II* den 6. October 1891 blev *Konge af Würt- temberg*, opstod der en ny Æra for det kgl. Hoftheater, idet en mere moderne Aand blev fremherskende. Til øverste Chef valg- te Kongen den unge *Baron zu Putlitz*, Søn af Lystspildigteren *Baron Gustav zu Putlitz*, tidligere Leder af Hoftheatret i *Karlsruhe*.

Den unge *Baron Joachim zu Putlitz* var saaledes fra Barns- ben bevandret i Teaterverdenen, og da han ikke ønskede at blive en "Topfigur" som Chef, men virkelig Fagmand, gen- nemgik han en stræng og tillige fortræffelig Skole i "Deutsches Theater" i Berlin under selve *Adolf L'Arronges* kyndige Le- delse, hvorved han erhvervede sig den nødvendige Indsigt i hele Teatervirksomheden, saavel paa det kunstneriske som paa det tekniske Omraade. Efter et Prøveaar udnævnte Kongen ham til Hoftheater-Intendant.

Da jeg i 1901 tiltraadte min Stilling, var den nye Aand i fuldt Sving. Dog ikke saaledes at forstaa, at Verdensliteraturen derfor forsømtes, nej tvertimod! — Repertoiret omfattede for *Operaens* Vedkommende:

Samtlige Værker af alle de store tyske Mestre: *Beethoven, Gluck, Mozart, Weber, Wagner, Marschner, Lortzing, Nicolai, Goetz, Rich. Strauss*, — endvidere de mest betydende Værker af franske og italienske Mestre, jeg nævner i Flæng: *Auber, Boieldieu, Berlioz, Mehul, Meyerbeer, Halévy, Gounod, Bizet, Saint-Saëns, Bellini, Rossini, Donizetti, Verdi* og selvfølgelig ogsaa af den senere Generation *Mascagni, Leoncavallo* og *Puccini*.

I *Stuttgart* fandt den tyske Uropførelse af *Verdi's* Opera "*Falstaff*" Sted, og ligeledes af *Mascagni's* Operaer "*Zanetto*", "*Silvana*" og "*William Ratcliff*"; Komponisten dirigerede selv flere af sine Værker. Uropførelsen af *de la Nux'* "*Zaira*" bragte *Stuttgarter-Operaens* Ry til Paris. Overhovedet blev der i denne Epoke opført ikke mindre end *50 nye Operaer*.

For *Skuespillets* Vedkommende: Først og fremmest *alle* Værker af *Goethe*, *Schiller*, *Lessing* og andre tyske Dramatikere, og desuden Hovedværkerne af franske, italienske og engelske Mestres, navnlig *Molière* og *Shakespeare*.

Medens saaledes de store Traditioner fra Fortiden blev opretholdt, som det er ethvert betydende Statsteaters Pligt, muliggjorde derhos Kongens frisindede Sindelag, at Ledelsen tillige blev i Stand til at efterkomme alle Krav, som *Nutiden* stillede. Man afventede ikke, om dette eller hint dramatiske Arbejde havde "gjort sig" andetsteds, eller tog Hensyn til Fordomme eller tidligere Censur-Overgreb, men der gaves næppe et socialt Problem, der ikke turde blive fremført, naar det blot var *kunstnerisk værdifuldt*, og ikke, hvad Form og Indhold angik, stred mod den Rettesnor, som ene var afgørende: *den gode Anstand og Smag*.

Over Scenen gik saaledes en *Cyclus* af *Henrik Ibsen's* dramatiske Arbejder, og ikke mindre Opmærksomhed blev der vist *Bjørnstjerne Bjørnsons* Værker; det kan saaledes nævnes, at det var i *Stuttgart*, at anden Del af det sociale Drama "*Over Evne*" saa Lyset, medens det af Censuren var nægtet Opførelse paa de øvrige tyske Scener. At ogsaa det tyske moderne Drama og Lystspil fandt velvillig Pleje, siger sig selv.

Det var af stor Betydning for mig at se og høre alle disse Skuespil, thi om jeg end kendte, navnlig de store Mestres Værker fra Læsning, saa er det dog en Berigelse at se dem levende-gjort fra Scenen.

Operarepertoiret omfattede gennemsnitlig *60 forskellige Operaer* i hver Sæson, saa her var — om jeg saa maa sige — "noget at rive i". Den kunstneriske Kvalitet stod i Forhold til Kvantiteten: et Orkester baseret paa Aarhundreders Traditioner, et

udmærket Kor og et fortræffeligt Kunstnerensemble i sammen-
spillet Form.

Den musikalske Overledelse var — selv efter *Hermann Zumpé's* Afgang — i gode Hænder hos Dr. *Aloys Obrist* og navnlig *Karl Pohlig*. Og hertil kom, at den vigtige Operainstruktør-Post beklædtes af en virkelig Kapacitet: Hofraad *August Harlacher*. Han havde selv været en udmærket Sanger, medbragte altsaa til Stillingen en Forstaaelse, der vejer tungt i Vægtskaalen for at opnaa Resultater med en Sangerskare; men det havde selvfølgelig ikke været nok, om han ikke havde ejet de øvrige, nødvendige Betingelser for en Sceneinstruktør: Indsigt, Kyndighed og Erfaring i dette Fag, jeg vil straks sige, at han blev mig en værdifuld Raadgiver i Aarene, der kom.

Jeg havde aldrig stræbt efter at opleve Sensationer, min Attraa gik i Retning af gedigent, kunstnerisk Arbejde, og jeg var ikke længe om at opdage, at dette Kunstinstituts Intentioner paa det nøjeste faldt sammen med mine.

Intet Under derfor, at det var med Tillid, jeg gik i Gang med mit Arbejde i Fortrøstning om, at jeg her skulde finde det tilfredsstillende Arbejdsfelt for mine Manddomsjaar, og jeg blev da ej heller gennem en længere Aarrække skuffet heri.

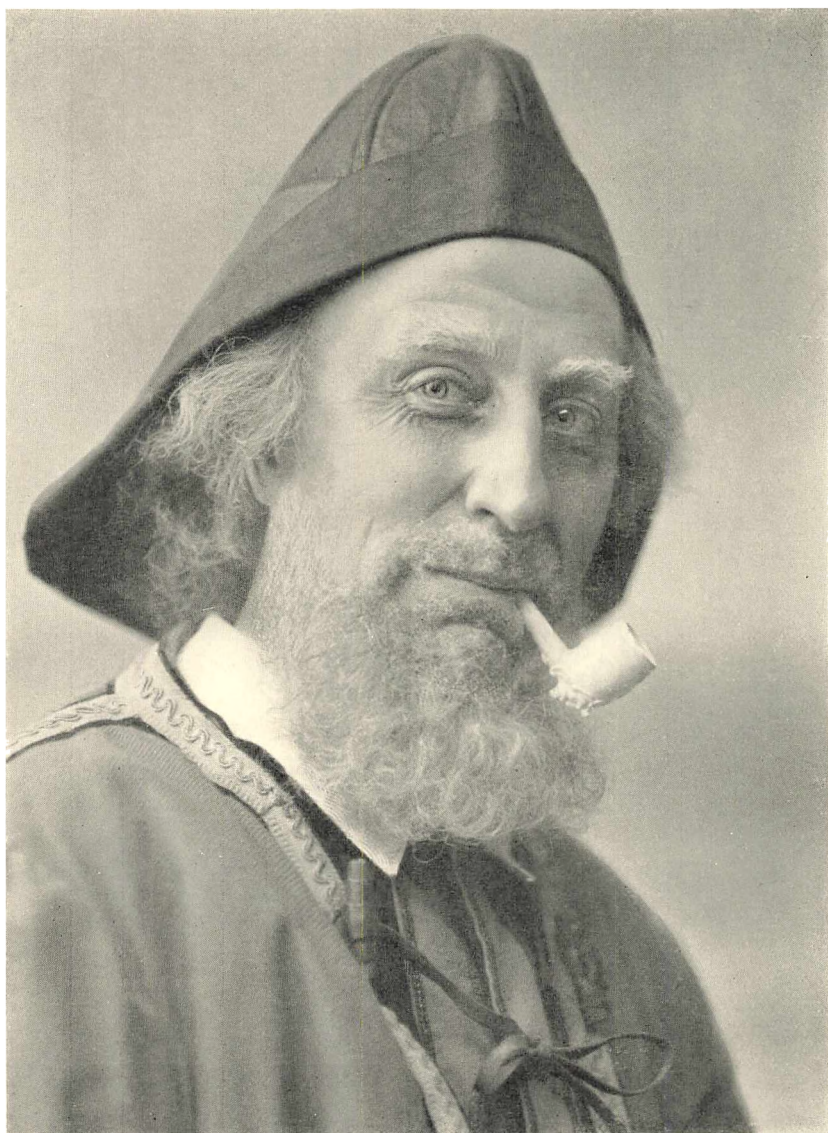
Under mine tidligere Engagementer havde jeg erhvervet mig et ret stort Repertoire, og i Løbet af min udenlandske Løbebane voksede det til at omfatte et Antal af ikke mindre end mellem 90 og 100 Roller.

Det er ikke min Hensigt at optælle alle disse, ligesom det ogsaa ligger mig fjernt at komme ind paa en nærmere Omtale af min Udførelse af dem. Naar jeg nu bringer en Del Kostymbilleder fra de kendteste Operaer, sker det nærmest for synligt at illustrere en forholdsvis ringe Del af den omfattende Virksomhed, en Sanger i første Plan ved en stor udenlandsk Scene skal bestride, saafremt hans Stilling da skal blive af vedvarende Art.

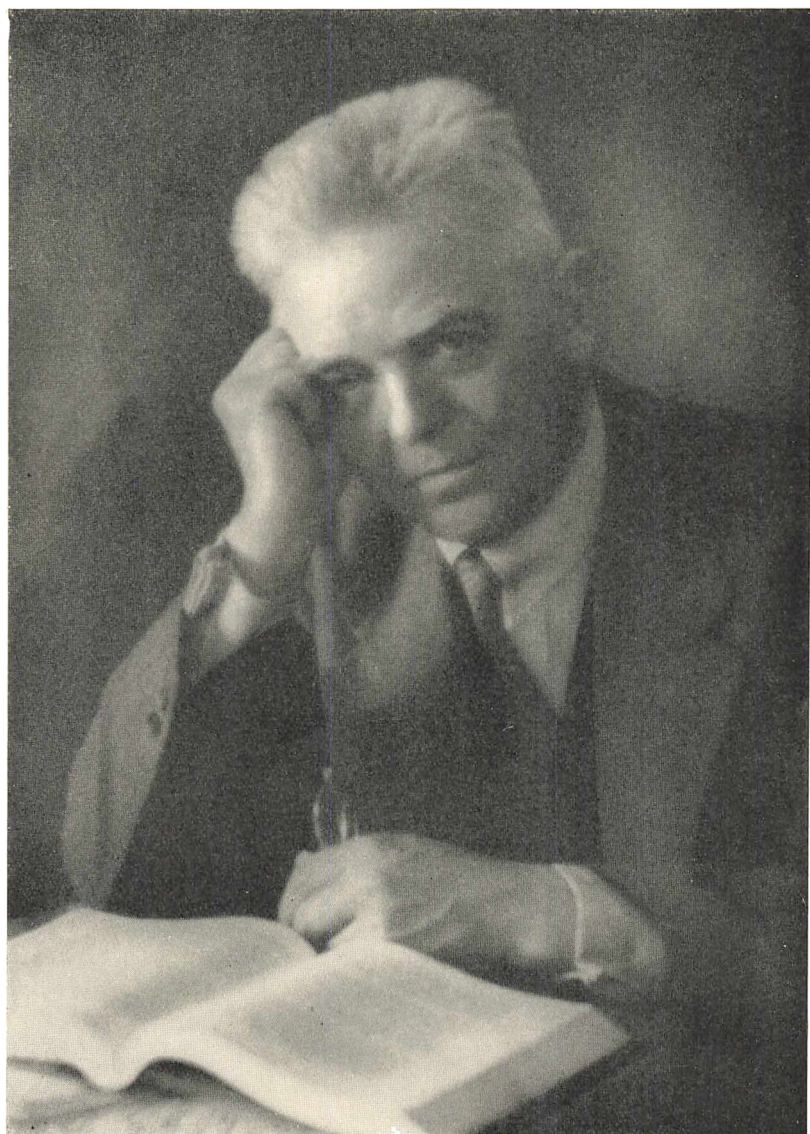
I *Stuttgarter-Operaens* kunstneriske Atmosfære fik jeg Lejlighed til stadig at indstudere nye Roller, men ogsaa til at give

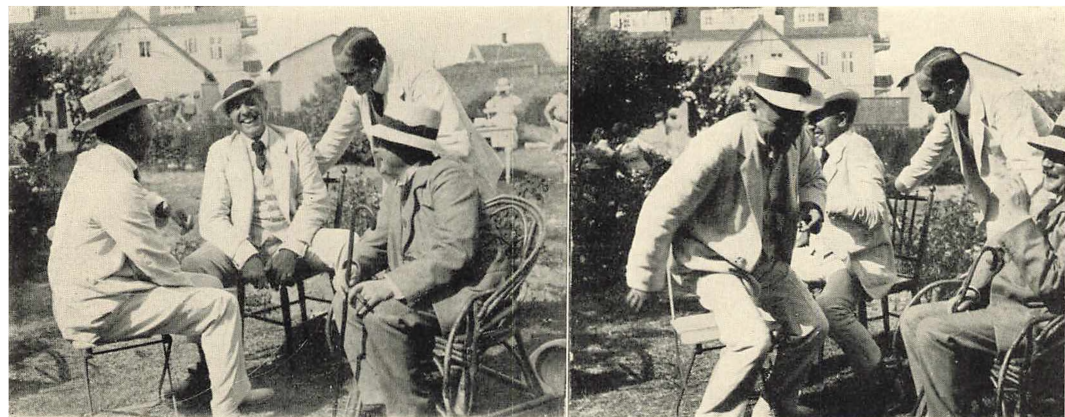
Gessler. »Wilhelm Tell«.

Daland. »Den flyvende Hollønder«.

Fra
Carl Nielsen.
til
Emil Holm med Tak og Bæundring
for Dens store Arbejde i vor Kunstverden

Gl. Skagen. E. H. fortæller muntre Historier.

Grosserer Hertz, Ellen Rousing, Anton Melbye, Professor Rousing, E. H., Katarina Holm, Birthe, Fru Rousing, Fru Hertz, Fru Melbye. Terrassen, Søndervig Badehotel.

mit sungne Repertoire en stadig mere dybtgaaende Udarbejdelse efter Principet, at Stilstand er Tilbagegang.

Dette gik nu sin støtte Gang uden nævneværdige Tildragelser, indtil der pludselig indtraf en Begivenhed, som fik den allerstørste Betydning ikke alene for min Ringhed, men for et meget stort Antal Mennesker, nemlig *Det kgl. Hoftheaters Brand* Natten mellem den 19. og 20. Januar 1902. Aarsagen blev aldrig opklaret.

Ilden opstod under Taget og forplantede sig med en Hastighed uden Lige, saaledes at Scenerummet i Løbet af 5 Minutter var et fraadende Flammehav, og i Løbet af faa Timer var, trods Brandvæsnets energiske Arbeide, dette ærværdige Kunstens Tempel forvandlet til en Ruin. *Ringteatrets Brand i Wien* og de Rædselsscener, der fandt Sted ved denne forfærdelige Ulykke, var ikke glemt; intet Under derfor, at da vi samledes paa Brandstedet tillige med store Dele af Byens Befolkning med Kongen i Spidsen, var den første Tanke, der besjælede os alle, Taknemlighed over, at Ulykken ikke skete nogle Timer før, altsaa under Forestillingen. Thi det var "Mestersangerne i Nürnberg", der var blevet opført hin Aften, og i sidste Akt var der foruden det store 100 Mands Orkester med det store Antal Statister henved et Par Hundrede Mennesker paa Scenen, og Tilskuerpladsen, som rummede 1900 Personer, var fuldt besat. Tanken om, hvad der under disse Forhold kunde være sket, formaaede jeg næppe at tænke til Ende.

Først senere blev den alvorlige Situation klar for hele den store Stab, der var knyttet til Hoftheatret, hvad dens økonomiske og kunstneriske Eksistens angik; thi ved en Katastrofe af den Art ophæves automatisk alle kontraktlige Forpligtelser.

Men den for mange Familiefædre trykkede Stemning fik meget hurtigt sin gode Udløsning ved Kongens Kundgørelse om, at alle kontraktlige Forhold uanset Konsekvenserne for den kgl. Civilliste blev opretholdt*).

Uvilkaarlig maatte man beundre den Hurtighed, hvormed

*) Se Side 113.

der blev handlet. "*Wilhelma Theater*", der var Krongods, men ellers kun blev forpagtet bort til Sommertheater, blev nu indrettet til Opførelser saavel for Skuespil som Opera. Og i Juni Maaned drog Skuespillet og Operaen paa Fart gennem Tyskland og gav Gæstespil paa de fleste større Teatre for at ende i *Berlin*. Overalt opnaaede Stuttgarter-Scenen Ry ved sine stilfulde Forestillinger.

I Mellemtiden blev "*Interimtheatret*" bygget og aabnet den 12. October samme Aar med "*Tannhäuser*". Det maa sikkert uden Overdrivelse betegnes som en Rekord.

For at blive ved Teatrene: som allerede i Navnet angivet var "*Interimtheatret*"s Bestemmelse kun at tjene et provisorisk Formaal, og man begyndte derfor snart at drøfte, hvorledes det nye Teater skulde formes, og efter mange Overvejelser enedes alle de bestemmende Faktorer om, at den fremtidige Stuttgarter-Scene ikke skulde bygges som *et* Teater, men som *Dobbeltscene*: *det store Hus* for det store Skuespil og den store Opera, *det lille Hus* for det mindre Skuespil og den mindre Opera med en Forbindelsesbygning til Administrationen og til Dekorations- og Kostymevæsenet.

Altsaa den samme Plan, som havde været drøftet i saa mange Aar hjemme hos os — desværre, som bekendt uden positivt Resultat*).

*) Se Side 107.

*Ferier ved Vesterhavet — Arbeidet for dansk
Kunst i det Fremmede: Operaen »Drot og
Marsk« — Danske Skuespil — Carl Nielsen
— N. P. Mols — Hedeboedstilling*

Af Hensyn til det store Arbeide, som mine Engagementer ved udenlandske Scener, saavel i aandelig som fysisk Henseende krævede af mig, gjaldt det om at opnaa det størst mulige Udbytte af Ferierne for udhvilet og med friske Kræfter at kunne møde den nye Sæsons Krav.

Efter forskjellige Forsøg var jeg bleven overbevist om, at ihvertfald for min Natur, indebar *Vesterhavet* de bedste Betingelser for et effectivt Resultat i den Retning. Den fuldkommen støvfri Luft, det salte og friske Hav blev for mig en Renselses- og Foryngelsens Fest for alle Stemmeorganets forskjellige Dele, og derfor blev Ophold ved Vesterhavet gennem alle disse Aar obligatorisk for mig, først alene og senere sammen med min Hustru, som ingen Vanskeligheder gjorde herimod — hun var selv født paa en Vesterhavs Ø.

For Afvekslingens Skyld skiftede vi adskillige Gange Opholdssted — Havet fulgte os jo, hvor vi end kom hen — jeg kender derfor Vesterhavet saa at sige fra Skagen til Nordfrankrig:

i *Danmark*: Skagen, Kandestederne, Lønstrup, Blokhus, Hirtshals, Bovbjerg, Søndervig, Fanø og Romø, i *Tyskland*: Sylt og Wangerooge, *Holland*: Scheveningen, *Belgien*: La Panne og Ostende, *Frankrig*: Malo-les-Bains.

Men det Sted, vi oftest vendte tilbage til, var dog *Søndervig*, ikke mindst fordi vi der fandt en Kreds af Mennesker, som vi kunde slutte os til i en gensidig Interesse og et Venskab, som holdt gennem Aarene, der svandt.

Det gjaldt navnlig Professor *Asmund Rousing* og Familie. Fruen var meget musikalsk og akkompagnerede os ofte til smaa improviserede Soireer; bagefter fik man sig saa en Svingom. Det var jo ikke Nutidsdansen, men jeg tør nok sige, at man morede sig fortræffeligt, og den gode, hjemlige Tone, der herskede blandt Badegæsterne, virkede overordentlig behageligt og fornøjeligt.

Af Professor *Rovsings* 2 Døtre var den yngste *Ellen* allerede som ganske ung stærkt interesseret for Skuespilkunsten, og hun blev da ogsaa en dygtig Skuespillerinde i en af Dagmarteatrets Perioder; men ingen af os kunde jo ane, at hun en Gang skulde blive landskendt som *Fru Gerda* i *Jens Locher's* dramatiske Situationer "*Familien Hansen*".

Medens de fleste danske Badehoteller paa den Tid, hvad angaar Komfort og alt hvad dertil hører, ikke kunde staa Maal med Badesteder som *Scheveningen* og *Ostende*, var Forplejningen næsten alle Steder fortræffelig, og der var desuden en endog meget stor Forskel i Prisniveauet, saa man intet Øjeblik betænkte sig paa at gøre den længere Rejse til de danske Badesteder.

Naar jeg nu ser tilbage, hvor staar saa ikke disse Frier ved Vesterhavet som lykkelige Tider; mon vi — som har oplevet saa mangt og meget siden da — skønnede rigtig derpaa?

*

Naar jeg allerede paa et forholdsvis tidligt Tidspunkt fattede saa megen Interesse for *Peter Heise's* vokale Kompositioner, tror jeg, det hang sammen med, at jeg havde vanskelig ved at faa særlig Sympati for Vokalmusik, naar den ikke var i virkelig Samklang med Teksten. I mit unge Sind kom *Heise* derfor til at staa som Idealet af en dansk *Tonedigter*, og denne Følelse for hans Kunst bevarede jeg til op i Manddomsalderen trods de mangeartede Indtryk, jeg modtog ved Berøring med de store udenlandske Musikforhold.

Tanken om at gøre et Arbejde for at faa hans "*Drot og Marsk*" opført i det Fremmede havde længe beskæftiget mig,

men jeg var paa det rene med de Vanskeligheder, der var forbundne med Tankens Realisation. Og det skulde ej heller styrke min Tro paa et godt Resultat, at jeg blev bekendt med, hvor mange forgæves Forsøg der allerede var gjort. Direktøren for *Hamborgs Opera*, Hofraad *Pollini*, havde antaget "*Drot og Marsk*", men for at være paa den rigtige Side havde han dog forud sikret sig et *Ridderkors*, og da han havde modtaget det, kom han pludselig i Tanker om, at han qua *Hofraad* (det var Kaisertiden) umuligt kunde indlade sig paa at opføre en Opera, hvori der forekom et *Kongemord*.

Naa, jeg kender ham nu fra hans Omdømme i Teaterverdenen tilstrækkeligt til, at jeg tør sige, at han var en meget dygtig, men hensynsløs Teatergeschäftsmand, og at hans Tilbagetrækning af den antagne Opera var dikteret af Hensynet til, at han ønskede at spare de Udgifter, der er forbundne med Opførelsen af en ny Opera.

Endvidere havde Tekstforfatteren, Digteren *Chr. Richardt*, som havde indflydelsesrige Venner ved Hofoperaen i *München*, gjort sig store Anstrængelser, og endelig havde vor Landsmand *Erik Schmedes* i *Wien* ligeledes forsøgt sig, men alt havde været forgæves. Det var jo ikke meget opmuntrende for mig, men jeg havde nu foresat mig det, og det skulde derfor gennemføres. Først maatte jeg opnaa fuld Enighed med Fru *Ville Heise* angaaende alle Detailler; det gik imidlertid uhyre let, thi *Fru Heise* havde lige siden sin Mands Død levet i pietetsfuldt Virke for hans Kompositioners Opførelser. Jeg havde herom adskillige Konferencer, der fandt Sted paa hendes Ejendom "*Rüdebäck*" i Skaane, og tillige en meget omfattende Korrespondance.*)

Det første store Spørgsmaal, om Oversættelsen, løstes hurtigt, idet Fru Heise billigede mit Forslag, at den eksisterende maatte kasseres, og en ny foretages af Hofraad *Harlacher* med Hjælp af mig. Ved en af vore første Samtaler ytrede *Fru Heise* Ønsket om, at jeg sang Marskens Parti, hvilket jeg

*) Fru Heise's Breve er afgivet til Det kgl. Bibliotek.

dog maatte afslaa af flere Grunde, selv om jeg nok mente, at jeg var i Stand til at forme en god Scenskikkelse af Partiet. Og hvad det sanglige angik, lod det sig nok ogsaa gøre at foretage nogle Punkteringer de Steder, hvor Partiet laa mig for højt.

Det skete nemlig ogsaa i sin Tid for Kongens Parti. Det var oprindeligt skrevet for *Nyrop*, som imidlertid efter at have faaet Værket forespillet skal have sagt, at han ikke vilde lade sig slaa ihjel paa Scenen af saa ungt et Menneske som *Simonson*, og det maatte *Heise* lave om, hvorefter *Heise* i berettiget Harme fratog ham Rollen. Efter *Heise's* Anmodning overtog *Emil Poulsen* Partiet, og da det laa ham for højt, maatte det altsaa punkteres. For Rigtigheden af denne næsten utrolige Motivering fra *Nyrop's* Side kan jeg dog ikke overtage nogen Garanti. —

Men jeg havde nu ingen særlig Estime for et Arbeide for dansk Kunst i det Fremmede, naar det var betinget af egen kunstnerisk Medvirkning, endsige af økonomisk Udbytte. Desuden mente jeg, at min Hjælp ved Oversættelsen, Indstuderingen og Iscenesættelsen af Værket var nok saa vigtig.

Efter nogle Samtaler med Hoftheaterintendanten gav han sit Samtykke til at lade sig Operaen forespille, og jeg formaade en af Operaens dygtige Pianister til at sætte sig grundigt ind i Musikken, hvorefter vi en Dag fremførte Værket paa den Maade for Chefen, at jeg dels antydede de forskjellige Sangpartier, og dels forklarede Scenegangen, idet jeg klargjorde, at der for en tysk Opførelse maatte finde forskjellige Forkortelser Sted, hvortil jeg havde sikret mig *Fru Heise's* Billigelse. For at sige det kort, Chefen gav Tilsagn om, at Operaen skulde blive opført i Stuttgart.

Jeg gik derefter straks i Gang med Arbeidet, saaledes fik jeg sendt en mise-en-scène fra det kgl. Teater i København, hvilken imidlertid var lidet fyldestgørende; men da min Hukommelse om Scenegangen var intakt, var det ingen Hindring af Betydning. Jeg skal ikke trætte Læserne med en udførlig Beretning om det Arbeide, der nu gik for sig og sandelig ikke

var ringe. En enkelt Ting vil jeg dog omtale, idet nogle af de danske Tilhørere, der overværede Premièren, gjorde den Bemærkning, at Orkestret klang fyldigere end i København, og spurgte, om Orkestret her virkelig var saa meget større. Hertil kunde jeg svare, at vel var det faste Orkester større, nemlig 80 Musici, der ved meget store Operaer, som ogsaa til de store Symfonikoncerter, forstærkedes til 100 à 110 Musici, men det var næppe det, der alene gjorde Udslaget, men ogsaa den Omstændighed, at jeg havde formaaet en af de lokale dygtige Instrumentations-Kunstnere til at give Partituret en større Fylde, uden at berøve Værket det allerbitterste af sin Struktur. Orkesterinstrumentationen var jo — ligesom hos en anden fremragende dansk Musikpoet *P. E. Lange-Müller* — ikke *Heise's* stærke Side.

Vi gør nu et langt Spring frem til Premièren. Til denne havde en Skare Danske med Fru Ville Heise indfundet sig, bl. a. Musikforlægger *Alfred Wilhelm Hansen*, Repræsentanter for den danske Presse, deriblandt Redaktør *Svenn Poulsen*, og Musikkritikere fra førende udenbys tyske Blade. Operaen vakte betydelig Interesse og gjorde ubetinget Lykke hos Publikum; der var saaledes meget stort Bifald efter Thingscenen. Medens Omtalen af Forestillingen fra andre store tyske Byer var overordentlig velvillig, var den lokale Presse mindre begejstret. Forklaringen herpaa maa nærmest søges i den Omstændighed, at Tidspunktet for denne romantiske Opera's Opførelse faldt sammen med den Periode, hvor den nytyske Retning i Musiken dominerede.

Fru Heise var meget taknemlig for, at hendes store Ønske gennem mange Aar nu endelig var gaaet i Opfyldelse.

*

For Skuespillets Vedkommende kom jeg ogsaa til at gøre en Indsats, dog af betydelig mindre Format. Det gjaldt navnlig Opførelsen af *Gustav Wied's* og *Palle Rosenkrantz's* dramatiske Arbejder. Jeg stillede, foruden nogen Hjælp af raadgivende Art, fra mit Hjem Porcellæn og Fajance, Malerier m. m.

til Disposition for Iscenesættelsen, hvilket gav denne en dansk Kolorit, som maaske i nogen Grad øgede Interessen hos Publikum.

*

Efter at den udenlandske Opførelse af Operaen "*Drot og Marsk*" lykkelig var overstaaet, opstod Tanken hos mig om ogsaa at gøre en Indsats for *vor Tids danske Musik*, og efter mit Skøn maatte det blive *Carl Nielsen's Musik*, jeg vilde søge at bane Vejen for i selve Musikens Land. Det var nu ikke saa helt let den Gang; det tyske Musikliv stod paa det Tidspunkt overordentlig højt, og kun de allerbedste udenlandske Kompositioner kunde faa Indpas.

Altsaa ganske i Modsætning til den senere Periode i Inflationstiden, hvor Middelmaadigheder fra Alverdens Lande kunde købe store, fremragende tyske Orkestres Medvirkning for en Bagatel!

Det tog mig 4 Aars energisk og vedholdende Arbeide, inden det lykkedes at faa Sagen gennemført; saa mange Vanskeligheder mødte den.

Dette tjener ogsaa til at forklare den ret store Korrespondance*), der fandt Sted mellem *Carl Nielsen* og mig, og som engang vil være af betydelig Interesse for Musikhistorien.

Efter at have udtalt sin Tak til mig giver *Carl Nielsen's* første Brev (29/3 1909) Udtryk for en meget stærk Depression i Anledning af, at hans Kunst i Hjemlandet har mødt en Modstand af et saadant Omfang og Karakter, at han endog af den Grund havde været nødt til at opgive planlagte Koncerter i *Berlin*, hvilket Forhold havde paaført ham et betydeligt økonomisk Tab. Jeg undlader at aftrykke Brevet, det maa blive Musikhistorikernes Sag en Gang med Tiden at tage sig deraf. At denne Meddelelse intet ændrede i min Beslutning, behøver jeg næppe at forsikre. Uden at komme ind paa en Vurdering af *Carl Nielsen's Musik*, hvortil ej heller her er Stedet, ønsker jeg kun at sige, at den Periode var Epigonmusikens Tid, som

*) *Carl Nielsen's* Breve er afgivet til Det kgl. Bibliotek.

jeg ikke var nogen Beundrer af, medens jeg i *Carl Nielsen's* Musik, bortset fra hans teknisk-kompositoriske Mesterskab, saa en helstøbt Personlighed, der gik sine egne Veje og — i Medsom Modgang — forblev trofast imod sin kunstneriske Samvittighed.

Den 23. Januar 1913 opførtes *Carl Nielsen's* "*Sinfonia expansiva*" ved det kgl. Hofkapel's Symfonikoncert i Stuttgart under stor Anerkendelse saavel fra Publikums som fra Pressens Side.

Ved Hjælp af mine Forbindelser i Nordtyskland lykkedes det derefter at faa fremført andre af hans Værker, hvorved der brødes en Lanse for denne danske Komponists videre Indtrængen i Udlandets Musikliv.

*

Under et Ophold ved *Søndervig* Badehotel lærte jeg den udmærkede Kunstmaler *N. P. Mols* at kende; en Dag medbragte han et for denne Del af Vestkysten karakteristisk Billede, hvilket han stillede til Disposition for en Tombola til Fordel for nogle skadelidte Fiskerfamilier. Min Hustru tog en Seddel, idet hun straks forudsagde, at hun vandt Billedet paa den Seddel, hvilket faktisk ogsaa skete. Det kunde jeg ikke uden videre lade passere, og jeg købte saa et andet Billede, og disse 2 Malerier vakte saa stor Opmærksomhed blandt kunstinteresserede Mennesker, der kom i vort Hjem i *Stuttgart*, at det i Løbet af Vinteren lykkedes mig at faa et ret stort Salg i Stand af denne fortrinlige danske Malers Arbejder.*)

*

Til Slut skal jeg omtale den Udstilling af *danske Hedeboarbejder*, som det lykkedes at faa gennemført i *Stuttgart*, hvilket i første Linie skyldtes min Hustru's store Interesse for denne danske Kunstindustri.

Direktionen for *Det kgl. Landesgewerbe-Musæum* stillede en

*) Ogsaa dette Forhold affødte en ret stor Korrespondance, *N. P. Mols'* Breve er afgivet til Det kgl. Bibliotek.

af de smukkeste og mest pompøse Sale "*König Karls Halle*" til Raadighed for Udstillingen.

Foruden at *Kunstindustrimusæet* i *København* beredvilligt havde udlaant værdifulde Arbeider, saaledes at Udstillingen derved blev af saa repræsentativ Karakter som muligt, var der indsendt meget smukke Ting fra *Klara Wæver* og *A. C. Illum* i *København* og ligeledes fra danske Provindsbyer.

Successen blev fastslaet af den württembergske Presse, der udførligt omtalte Udstillingen. — —

Efter at foranstaaende er nedskrevet, er jeg kommet til at tænke paa, at det vistnok — for at undgaa enhver Misforstaaelse — er nødvendigt at slaa fast, at naar det lykkedes mig at udrette dette for dansk Kunst, skyldtes det absolut ikke nogen Art af Protektion, men udelukkende den Position, jeg ved mit kunstneriske Arbeide gennem Aarene havde erhvervet mig.

Og endnu eet, da det jo vides, at Titlen som *kgl. Kammer-sanger* undertiden er opnaaet paa andre Maader, ønsker jeg i Sandhedens Interesse at fastslaa, at ej heller min Titel blev mig tildelt ved nogen Art af Protektion; jeg fik den først som Anerkendelse for, at jeg i Løbet af henved 12 Aar havde baaret et stort Repertoire i første Plan.

At jeg stedse ydede Landsmænd, der kom paa Besøg, min bedste Hjælp og Støtte, behøver ikke nærmere at omtales, det betragtede jeg som en Selvfølge. Naar jeg derfor ser paa de Takskrivelser, vi modtog fra f. Eks. *Georg Brandes* og *Her-man Bang**), melder den Tanke sig, at det snarere var os, der skulde være taknemlige for den Oplevelse, det er at tone Flaget for Landsmænd i det Fremmede.

*) Brevene er afgivet til Det kgl. Bibliotek.

*Artistisk-kunstnerisk Indstilling –
Gæstespil*

Under mine Bestræbelser for at holde mig kunstnerisk vaagen kom jeg som moden Kunstner, nærmest ved et Tilfælde, ind paa i højere Grad end hidtil at anlægge et rent artistisk Synspunkt paa mit kunstneriske Arbejde. Min Hustru, der altid havde været mig en forstaaende og oprigtig Kritiker, havde af og til gjort mig opmærksom paa, at jeg vist burde vie Detaillerne i mine Roller noget mere Interesse.

Jeg var jo imidlertid fra Ungdommen opdraget med det Princip, at det vigtigste, nemlig Helheden, maaske kunde tage Skade derved.

Det var derfor ikke uden Betænkelighed, at jeg tog under Overvejelse, hvorvidt jeg skulde indlade mig paa Forsøget, saa meget mere, som jeg hos nogle Kunstbrødre havde set Resultater, der havde Udvendighed til Følge.

Ved et Wagner-Festspil virkede jeg imidlertid en Gang sammen med Tenoristen *Lieban*, ved hvilken Lejlighed jeg oplevede, at denne lille Mand og store Kunstner som "*Mime*" i "*Siegfried*" gav Rollen en artistisk-kunstnerisk Form af en saa fuldendt Natur, at Helheden intet Øjeblik led derunder.

Dette slog ned i mig, og da jeg kort efter fik overdraget Titelpartiet i *Cornelius'* Opera "*Barberen fra Bagdad*", besluttede jeg at gøre et Forsøg ad samme Vej. Denne Opera er et vidunderligt skønt og værdifuldt Værk, men desværre ikke nogen "Publikums-Opera", hvorfor som Regel kun de Teatre, der føler det som en *kunstnerisk Pligt* at opføre det, paatager sig det ikke ringe Arbejde; thi en Indstudering af dette van-

skelige Værk kræver mange Prøver. Og overalt hed det, at denne Operas eventuelle Succes staa og falder med Titelrollens Udførelse.

Det sidste var nu saa langt fra at skræmme mig, at det tværtimod virkede som en Spore for min kunstneriske Ærgerrighed.

Men unægtelig fik jeg snart at vide, hvor vanskelig Opgaven var: her skulde fremstilles en 90aarig Orientaler med en Snakkesalighed af den anden Verden, bevægende sig med smaa Skridt, nærmest trippende omkring; man skulde synge de mest hasarderede Ordsammenstillinger, vanskelige Koloraturpartier og omtrent *samtidig* en stor, bred Cantilene uden at falde ud af Rollen, og endelig ved et detailleret Spil og med alle de orientalske Remedier foregøgle Tilhørerne en orientalsk uddannet Barber.

Jeg forlangte rigelig Tid til denne Indstudering, men det store Arbeide kronedes med Held, saa Operaen genoptoges med Aars Mellemlum ved hele to Nyindstuderinger. Jeg havde saaledes ingen Grund til at fortryde dette Forsøg med en artistisk-kunstnerisk Indstilling, og jeg gav da ogsaa flere af mine Roller en fornyet Retouche i den Retning, dog ikke alle, thi jeg var stadig paa Vagt ligeoverfor Faren: *Helheden* maatte under ingen Omstændigheder lide derunder, og det var ej heller alle Roller, som man med Fordel kunde anvende dette System paa. Men det lærte mig, hvad *Disciplin* og *Præcision* i Kunsten har at betyde: at *Formen* staa fast, og uafhængig af Tilfældigheder kan afgive Basis for de levende Udtryk: *Følelse*, *Karakter* og *Temperament*.

Og jeg oplevede i fuldt Maal tillige den *Arbejdsglæde*, ja den Lykke, man kan føle under Arbeidet og dets Fremadskriden indtil den aandelige Færdiggørelse. Og dette giver enhver sand Kunstner Erstatning for alle Savn. Derfor har jeg aldrig forstaaet de Beklagelser, man har hørt og læst saa meget om, at Scenens Kunst er forgængelig i Modsætning til Maler- og Billedhuggerkunsten; for mig staa det saaledes, at det at faa Lov til at give sin Kunst til det Slægtled, man tilhører, er saa vidunderlig en Tanke, at man ydmygt maa bøje

sit Hoved i dyb Taknemmelighed for, at man vederfares en saadan Lykke!

*

For Skuespillets Vedkommende fandt der forskellige Gæstespil Sted, navnlig af italienske og franske Ensembler; hvilket var interessant og tillige lærerigt.

Saaledes *Eleonora Duse* og *Ermete Novelli*; han var en fremragende Skuespiller, uden at han dog var i Stand til at for-dunkle Mindet om min store Ungdomsoplevelse: *Ernesto Rossi*. Endvidere *Suzanne Després*, *Gabrielle Réjane* og *Coquelin den ældre*; den sidste beredte mig noget af en Skuffelse som *Tartuffe*, jeg satte ihvertfald større Pris paa *Emil Poulsen's* Udførelse af den berømte Rolle.

Blandt Operaens mange prominente Gæster skal jeg nævne *Enrico Caruso* og *Francesco d'Andrade*, mindre af Hensyn til, at de fik størst Betydning for mig personlig, men fordi jeg mener, de hver paa sin Vis var de interessanteste.

Caruso var forsaavidt et *Stemmephænomen*, som han hørte til de faa Sangere, der fødes i hvert Aarhundrede med en fra Naturens Haand ideal Føring af Tonen. Hans Tone, der i Dybden indtil op i Mellemløjet støttedes, med det rigtige Forhold af Overklangen, paa Brystresonansen, blev ganske naturligt slankere og slankere til den glansfulde, gyldne Højde, saaledes at hele Stemmen virkede som en Tonesøjle paa en bred Fodsokkel. Derved fik ogsaa hans dramatiske Udførelse af Rollerne uvilkaarligt et mere mandigt Præg end hos mange andre udmærkede Tenorister. Kun een Ting kunde jeg ikke forlige mig med, at han f. Eks. i "*La Bohème*" iste Akt negligerede de smaa Repliker for at "spare" sig til den store Arie; det stred saa afgjort imod mine Anskuelser om Respekten for Kunstværkets Helhed.

Francesco d'Andrade havde jeg oftere sunget sammen med ved andre Scener i Ungdomsaarene, bl. a. i Verdi's "*Rigoletto*" og Mozart's "*Don Juan*", først som "Kommandanten", senere som "*Leporello*".

Der er for mig ingensomhelst Tvivl om, at han var alle Tiders mest fremragende "*Don Juan*", han var Idealet saavel i sanglig som dramatisk Henseende. Hans Tone formaaede at give Rollens forskjelligartede Træk fuld Valør, Sødme som Nerve, Prægnans som diabolisk Farve, og endelig *Recitativerne!* ja de var et Kapitel for sig, en Vivacitet uden Lige, uden at Plastiken eller Ordenes Mening gik tabt.

Kun een Gang før har jeg hørt noget lignende, det var, naar *Olaf Poulsen* gengav en af de store *Holberg*-Monologer, som *Phister* havde indstuderet med ham i hans unge Dage; ogsaa her var man lige ved at tabe Vejret over *det Tempo*, uden at en Stavelse, end sige et Ord gik tabt.

At jeg i Leporellos Rolle, navnlig hvad *Recitativerne* angik, slet ikke kunde vinde med, var mig soleklart, selv om jeg fandt nogen Trøst deri, at han havde det lettere med den italienske Tekst, medens jeg derimod havde den tyske Tekst med dens Ophoben af Konsonanter at slaas med.

En skønne Dag fattede jeg den Beslutning at forsøge, om det dog ikke, naar jeg en Gang var bleven en moden Kunstner, skulde kunne lykkes mig at "spurte mig op i Løbet" med ham, saa jeg ikke som hidtil "sakkede formeget agterud". Det førte til, at jeg i mine Ferier tog Klaverudtoget til "*Don Juan*" med mig og begyndte en "Træning", der gik saaledes for sig, at jeg Skridt for Skridt øgede Tempoet; naar det nu hændte, at det "slog Sludder" for mig eller Meningen korrumpereades, da om igjen, tilbage til et langsommere Tempo og atter frem igjen i Hurtighed. Jeg tør nok antyde, at det var en Øvelse i Taalmodighed.

Men Maalet vinkede stadig, og Arbeidet blev ikke forgæves. Da jeg efter en Del Aar atter mødtes med *d'Andrade*, var det faktisk lykkedes mig at overvinde Vanskelighederne. Paa Prøven holdt jeg lidt igjen, men under Forestillingen begyndte "Kapløbet"; først gav det et Ryk i ham, men som den ægte Kunstner, han var, fornøjede det ham i høj Grad, og jeg havde herefter interessante Samtaler med ham.

Af det meget, han fortalte, husker jeg bl. a. følgende, der

kan lyde som en Anekdote, men ikke desto mindre var en sandfærdig Teatertildragelse. Under et af hans Gæstespil skete der dette i sidste Akt af "Don Juan": Efter "Kommandantens" sidste Replik skal Sangeren forsvinde gennem en Lem i Scene-gulvet. Da den stedlige Indehaver af Rollen var sygemeldt, havde man fra en Naboby hentet en Stedfortræder, hvis Korpus var saadan, at han simpelthen kun kom et Stykke ned, saa hans Overkrop blev ved at være synlig. Imidlertid gik Musiken videre, og paa Musik-Stikordet gik Bagtæppet op, og man fik saaledes det muntre Syn af "Kommandanten", der sad fast i Scenelemmen og samtidig hans Statue paa Hesten. Denne Hændelse viser til Evidens, at "det latterlige ligger lige opad det Ophøjede" og tillige, at paa et Teater kan en stor Kunstners Indsats totalt ødelægges ved en Tilfældighed.

Mine egne, ret talrige Gæstespil skal jeg ikke nærmere komme ind paa. Det drejede sig ved disse overvejende om Roller i det løbende Repertoire, og ved de fleste Hofteatre i Tyskland og Østrig var Scenegangen saa nogenlunde ensartet, kun at den i nogen Grad rettede sig efter, paa hvilken Side af Tilskuerpladsen Logen til den regerende Kaiser, Konge eller Hertug befandt sig, idet Tronen f. Eks. i "Lohengrin" eller "Tannhäuser" skulde befinde sig paa den modsatte Side af Scenen. Da disse Gæstespil ofte fandt Sted uden videre Prøver, kunde man derfor om Aftenen undertiden faa Fornemmelsen af, at man var bleven kejthaandet.

Under et længere Gæstespil ved *Wiener Hofoperaen* havde jeg et Par pudsige Oplevelser. Jeg foretog for første Gang nogle Køreture med de saakaldte "Fiaker" (Hestedrosker), og da jeg betalte, sagde Kudsken nok saa fornøjet: "Tak, Herr Baron!" Lidt irriteret sagde jeg: "Aa, hvad for en Snak, jeg er ingen Baron!" "Ak, undskyld, Herr Greve!" Saa opgav jeg at stritte imod denne — som jeg senere fik at vide — specielle Wiener-Kudske-Høflighed. Den anden Tildragelse var, da jeg paa Hotellet fik Besøg af en Herre, der præsenterede sig som Chef for "*Claquen*". Jeg troede først, han vilde have mig til Grin, men da han derpaa sagde, at han skulde give mig saa

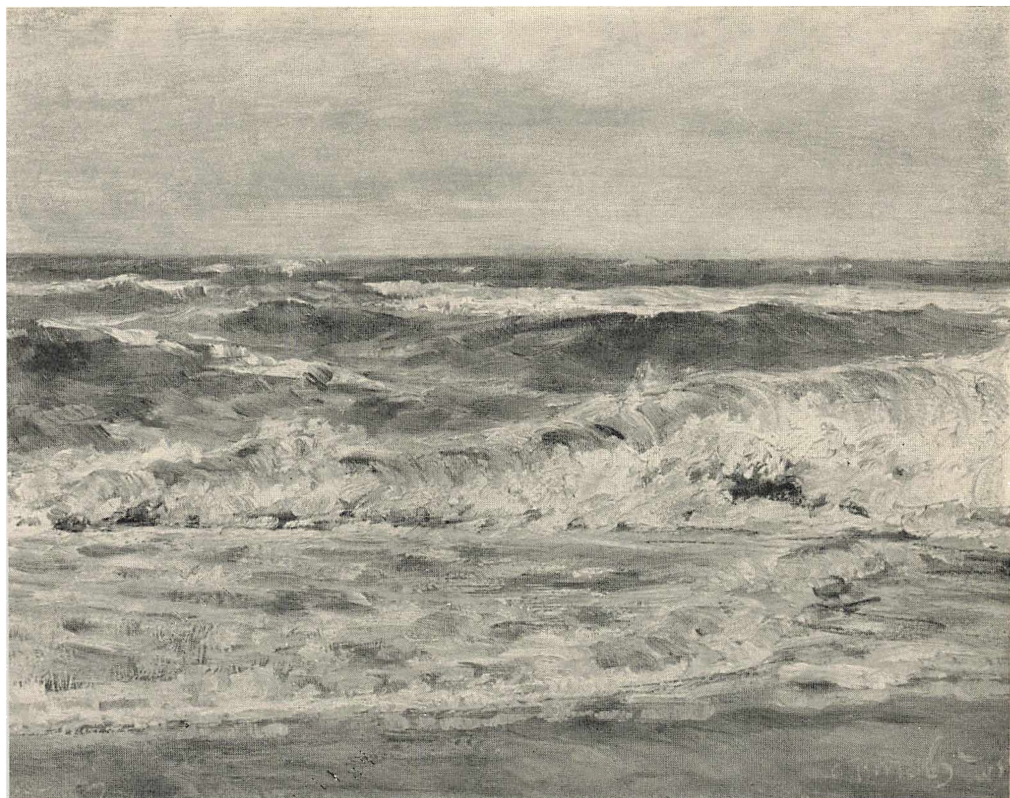
fordelagtige Betingelser som muligt, blev jeg klar over Situationen, hvorpaa han, højlig forundret over mit Afslag paa hans saa venlige Tilbud, hovedrystende trak sig tilbage.

En kunstnerisk Oplevelse havde jeg ved at synge under *Gustav Mahlers* inspirerende Direktion.

Da han fremførte Orkesterindledningen til Arien "*I disse hellige Haller*" i Operaen "Tryllefløjten", følte jeg det formelig, som sloges Portene op til den store Tempelhal.

Ofte medvirkede jeg som Gæst ved Wagner-Festspil, til hvilke Kræfter i første Plan fra Tysklands og Østrigs første Scener blev engagerede, og paa det Tidspunkt var der ingen, der spurgte om, fra hvilket Land man stammede; jeg har saaledes oplevet, at der ved et af disse Festspil var ikke mindre end 5 Nationer repræsenteret.

Altsaa Nationalitets-Hensyn bør saaledes ikke spille nogen Rolle i kunstneriske Spørgsmaal, her gælder det blot: "*Kunsten for Kunstens egen Skyld!*"

Maleri af N. P. Mols 1905. Vesterhavet ved Søndervig.

Komponisten Peter Heise.

N. P. Mols i Søndervig Klitter.

Francisco d'Andrade som »Don Juan«. Efter Maleri af Max Slevogt i Stats-Galleriet, Stuttgart.

Friherren, Trompeter von Säcking.

E. H. som Sopran-Bassistinden Emilia Holmstrøm fra København.

Det württembergske Land og dets Befolkning
— *Arbeidet i Kunstner-Organisationens*
Tjeneste — Stuttgart-Engagementets
sidste Tid

Ganske kortfattet nedskriver jeg her mine Indtryk gennem en Aarrække.

Billedet af Hovedstaden *Stuttgart* er meget smukt og ret sydlandsk, Byen er beliggende i en Dal omgivet af Højder fornemlig med Villabebyggelse, hvorved den faar Lighed med *Florens*.

For en fremmed fra det flade Land kan det derfor — naar Beboerne om Aftenen tænder Lys i deres Huse paa Højderne — gøre Indtryk af, at Byen er illumineret. Slotspladsen er en Art Efterligning af "*Place de la Concorde*" i *Paris* afsluttet af "*Königsbau*", der har haft *Akropolis* til Forbillede, endvidere det middelalderlige "*Altes Schloss*" og det nye "*Residenzschloss*". Til Trods for disse forskjellige Stilarter har alligevel denne for Byen saa karakteristiske Plads, — hvor Befolkningen hver Søndag Aaret rundt kan nyde Friluftskoncerter af et udmærket Militærorkester — faaet et ret harmonisk Præg.

I Byens Befolkning dominerer det gode, solide Borgerskab; det er maaske for fremmede ikke saa let at komme paa nært Hold, men til Gengæld, naar det ved nærmere Bekendtskab har lært at værdsætte og skatte de Fremmede og faaet Forstaaelse af deres Mentalitet, er det saa meget mere trofast og hjælpsomt.

Min Hustru og jeg har endnu den Dag i Dag trods de mange Aars Forløb mange Venner, der ikke har svigtet deres Interesse for os paa noget Punkt. Paa en Dansk gør det næsten et hjemligt Indtryk, naar man første Gang paa Vej gennem Byen ser *Thorvaldsen's* skønne Statue af *Württemberg's* store Digter

Friedrich von Schiller, og uvilkaarlig ledes Tanken hen paa det nærliggende "*Solitude*", hvor *Schiller* under "*Karlskolens*" jernhaarde Vilkaar tilbragte sin Ungdoms Lidelsesaar, og hvor vel netop derfor det verdensberømte Drama "*Røverne*" saa Lyset.

Blandt Württemberg's Provinsbyer lærte jeg navnlig at kende: *Ulm* (bekendt for sin pragtfulde gotiske Domkirke med Verdens højeste Kirketaarn), *Heilbronn* og *Esslingen*, som alle i Middelalderen var frie Rigsbyer, endvidere den gamle Universitetsby *Tübingen*, *Schwäb. Gmünd*, *Reutlingen* og *Ravensburg* ved *Bodensøen*, hvorfra man i klart Vejr har Udsigt til Alpekæden. De fleste af disse Byer har Betydning ved deres Industri, der udgaaet fra det højtudviklede Haandværk danner Grundlaget for det württembergske Lands Velstand.

I de fleste af disse Byer gav Hofteatret Gæstespil eller foranstaltede store Koncerter med Hofkapellet og Teatrets Kunstnere som Solister.

Disse Gæstespil og Koncerter gjorde intetsomhelst Afbræk i Hovedstadsscenen's Arbejde, idet de Værker, der kom til Udførelse i Provinsen, hørte til det store, løbende Repertoire, som ikke krævede nogen Art af Prøver, og dertil kom, at alle Medvirkende var hjemme samme Nat, saa vi allerede den næste Dags Formiddag Kl. 10 kunde give Møde til Prøve i *Stuttgart*.

Der var intetsomhelst Surmuleri iblandt os ved disse Rejser, tvertimod var de en kærkommen Afveksling, og Byernes Befolkning var ikke fri for at fetere os overordentligt.

Derved fik jeg ogsaa Sans for sammen med min Hustru i min Fritid at foretage Udflugter i Landet, hvis romantiske Skønhed jeg lærte at værdsætte; man kan vist med nogenlunde Ret sige, at *Württemberg er een stor Have*; det var en uforglemmelig Oplevelse at foretage Toure i Frugtræernes Blomstringstid, idet jo selve Landevejene var beplantet med Frugtræer, hvortil kom Charmen ved de schwabiske Alper.

Men passionerede, endsige gode Bjergbestigere blev dog ingen af os "strand- og vandfødte"; den Sport skal man vistnok være født med eller ihvertfald have drevet fra Barnsben.

I nyere Tid har Stuttgart taget et kolossalt Opsving takket være dens energiske Befolknings Fremdrift.

München har jo for alle Tider sine verdenskendte Musæer at falde tilbage paa, ligeledes de Skønhedsværdier, der skyldes Kong Ludwigs storsindede Initiativ; paa Erhvervslivets Omraade er den derimod fuldstændig overfløjet af Stuttgart som Syd-Tysklands førende By.

*

Alt i flere Aar havde jeg deltaget i det store Arbeide, som den continentale Kunstner-Organisation "Genossenschaft" gjorde for at forbedre Kaarene for de ved Teatrene ansatte Kunstnere i social, økonomisk og humanitær Henseende.

Forholdet var dette, at der indenfor Organisationen var to Retninger eller Partier, som diskuterede Problemerne.

De valgte Repræsentanter for Hofteatrene nærrede gennemgaaende ret gammeldags Anskuelse om, hvorledes Tingene skulde gribes an, medens Repræsentanterne for Byteatrene var mere moderne anlagte, en Del endog ret aggressive.

Udviklingen lod sig imidlertid her, som paa andre Omraader ikke trænge tilbage, hvorfor Fremskridtspartiet, — hvortil jeg hørte — ogsaa holdt sit Indtog paa en Del af Hofteatrene, og da man ønskede, at jeg skulde udvide mit Arbeidsfelt, blev Resultatet, at man valgte mig til Repræsentant for Teatrene i *Württemberg*.

Derved fik jeg indgaaende Kendskab til en stor Organisations Arbeide, og jeg satte mig grundigt ind i alle Detailler og bidrog, saa meget jeg formaaede, til at forbedre Arbeidsvilkaarene for de mindre godt stillede Kolleger.

Den nye, mere moderne Aand bevirkede, at adskillige forældede Bestemmelser og Uretfærdigheder maatte falde, og til lige at flere og flere af de prominente Kunstnere fra de større Teatre stillede sig til Disposition for Arbeidet, hvilket navnlig paa det humanitære Omraade fik stor Betydning.

Der fandt saaledes hvert Aar en stor Fest Sted, som skaffede Bestyrelsen et stort og brydsomt Arbeide, der her, som iøvrigt

overalt, ikke altid blev tilstrækkelig værdsat og paaskønnet fra Medlemmernes Side; men Hovedsagen var, at disse Fester altid fik stor Tilslutning blandt Publikum og forskaffede de humanitære Fonds store Indtægter. Fra en saadan Velgørenheds-Fest ejer jeg et Billede fra min Medvirkning som Stemmefænomenet *Emilia Holmstrøm*, "*Sopranbassistinde*" fra *København* (4 Octaver).

Som man ser, er det en meget flot udstyret Dame, Kostbarhederne var dog ikke mine egne, de var velvilligt stillet til Disposition for Formaalet af velbeslaaede Stuttgarter-Damer, som ogsaa paa denne Maade ydede en ekstra Gave til Festen.

*

I Rudolf Krausz' Stuttgarter Teaterhistorie hedder det: "Som første Bassist indtraadte *Pockhs* Efterfølger *Emil Holm* i et blivende Forhold til *Stuttgarter Scenen*".

Efter Indholdet af de foregaaende Afsnit om *Stuttgart*, af hvilke det fremgaar, at jeg her havde fundet ikke alene en stor og smuk, kunstnerisk Virkekreds, men ogsaa paa alle andre Omraader Betingelser for en harmonisk Tilværelse, maatte det nævnte Citat ganske naturligt falde sammen med mine egne Tanker, og det var mig derfor den Gang en Sorg, da Skæbnen tog anden Bestemmelse, men "der er nu en Gang sørget for, at Træerne ikke vokser ind i Himlen."

Det Hele kom egentlig ret pludseligt og overraskende.

Kapelmester *Karl Pohlig* fik et meget smigrende Tilbud om at overtage Direktionen for et af de store Symfoniorkestre i Nordamerika, og da de økonomiske Betingelser i Løbet af faa Aar vilde sikre ham en ret stor Formue, mente han, at han, navnlig af Hensyn til sin Familie ikke turde afslaa Tilbudet. Hertil kom, at Opera-Instruktøren Hofraad *August Harlacher* havde taget sin Afsked paa Grund af Alder, og selv om hans Efterfølger, *Dr. Hans Löwenfeld*, søgte at føre Traditionen videre, var det alligevel ikke det samme. Men nu skulde endnu en ny og mere skæbnesvanger Ændring ogsaa paa dette Omraade indtræffe.

Paa det Tidspunkt var der ingen af de store eller betydelige Dirigenter ledig paa Torvet, og Hoftheaterintendanten befandt sig vel derfor i en Art Tvangssituation, som maaske forklarer det Valg, der nu fandt Sted. Man valgte at ansætte Komponisten *Max Schillings* til 1ste Dirigent, for senere at udnævne ham til Generalmusikdirektør, hvilket saavidt jeg ved, var hans Betingelse for Engagementet.

Jeg skal ikke komme nærmere ind paa hans Betydning som Komponist, Meningerne herom var og er vel navnlig nu stærkt delte; jeg havde sunget i hans Opera "Ingwelde", der for mig stod som et udpræget wagnerisk Epigonarbejde, men, som sagt, dette skal jeg lade ligge. Som Dirigent var han derimod et ubeskrevet Blad, nogen Virksomhed eller Erfaring havde han afgjort ikke paa dette Punkt, og nogen Dirigent af Format blev han da heller ikke selv i en senere Fremtid, hvilket jeg havde Lejlighed til at constatere, da jeg mange Aar derefter hørte ham dirigere "Mestersangerne" i Berlin.

Til al Uheld havde han forlangt som scenisk Medarbejder Kammersanger *Gerhäuser*, hvis dramatiske Habitus var kendt for at være af udpræget poserende og udvendig Art, og som nu var ledig paa Grund af hans Stemmes Forlis. Som Operascenesætter og Instruktør valgte denne nye Mand ikke at føre de gode Traditioner videre, men mødte tvertimod med et helt nyt System, der havde stærkt Lighed med *Dressur*, og da jeg som *Arlberg's* Elev var "dresseret i Frihed," er det vel forstaaeligt, at denne Tilstand maatte gaa mig paa Nerverne. Thi selv om ogsaa jeg hælder til den Anskuelse, at de enkelte Kunstnere maa have den Pligt at underordne sig Helheden, saa følger dog absolut ikke deraf, at det skal ske paa Bekostning af Kunstnerens værdifuldeste Eje: hans kunstneriske Individualitet.

Jeg maatte atter sande, hvilken altoverskyggende Betydning i god som daarlig Retning det har for Resultatet, efter hvilke kunstneriske Principer et Institut ledes, der i Hovedsagen har Aandsarbejdere til Medvirkende.

Jeg skal imidlertid ikke trætte Læserne med en detailleret

Udredning af disse Forhold. Hovedsagen var, at da det ikke var mig givet at gaa paa Akkord, var det afgjort forbi med min Arbeidsglæde, og en Afslutning derfor uomgængelig. — — Min Hustru og jeg gav forinden min Bortgang en Koncert, ved hvilken *Stuttgarts* Publikum beredte os en straalende Afsked.

Nogen stor Tilhænger af Laurbærkranse og Blomsterarrangementer har jeg aldrig været, men paa den anden Side havde jeg ikke Lov til at være utaknemlig overfor en saa skøn Tilkendegivelse af Sympathi og Velvilje, som derved blev vist os. Og jeg maatte tillige være dybt taknemlig for, at det havde været mig forundt at have en saa smuk kunstnerisk Virksomhed i mine bedste Aar.

Jeg skal ej heller herom aftrykke de lokale Kritiker, men kun nævne en enkelt Sætning: "Den, der tager og modtager en saadan Afsked, maa og skal i det mindste komme igjen som Gæst."

Dette Ønske gik desværre ikke i Opfyldelse, det varede nemlig flere Aar, før en ny Æra atter satte Tingene paa Plads — og da var det forsent for mig.

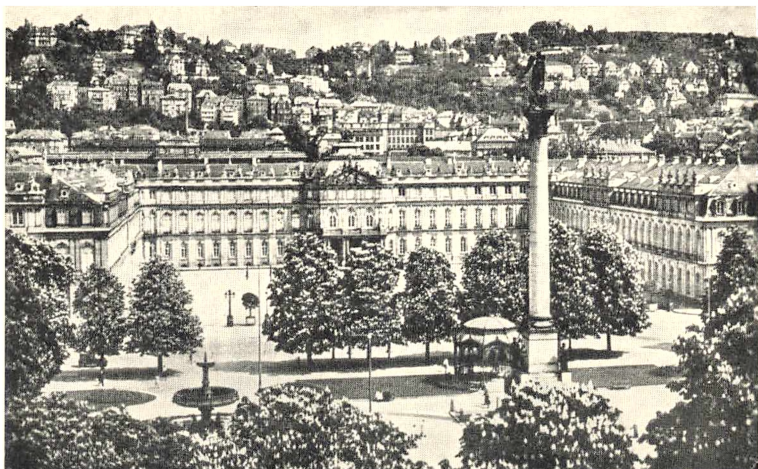
Jeg bestemte mig, naar denne min sidste Sæson var til Ende, til sammen med min Hustru at foretage Gæstespils- og Koncertrejser, og sang ogsaa nogle Gange i Danmark. Jeg var dog ikke den Gang helt paa Højde med min sanglige Kunnen, selv om jeg ikke var klar over, at jeg egentlig var syg. Det opklaredes først senere, da jeg maatte lade foretage en Operation med efterfølgende længere Sanatorieophold i Norge.

Under den derpaa følgende Reconvalescenstid begyndte jeg at lægge Planer for Fremtiden. Det gik ud paa at fortsætte de afbrudte Gæstespilsrejser, dels tænkte jeg ogsaa paa maaske at søge en Intendant-Stilling i Udlandet, hvortil jeg vel nok havde de fornødne Kvalificationer; Tanken laa ogsaa forsaavidt ret nær, som to af mine Elever indtager Teaterdirektør-Stillinger henholdsvis i Tyskland og Schweiz, og dér fører mine Intentioner videre.

Men saa kom *Verdenskrigen*, der ødelagde saa meget, og

som ogsaa slog Bom for Realisationen af mine Planer, og jeg besluttede mig derfor til at beskæftige mig med pædagogisk Virksomhed i Hjemlandet, ihvertfald indtil videre, idet "de Lærde" alle spaaede, at denne Krig ikke vilde blive af lang Varighed.

Og ved denne Beslutning blev jeg staaende, lidet anende, at Krigen trods alle Profetier skulde komme til at vare saa længe, og at Skæbnen atter skulde gribe ind og tage Bestemmelse om, at jeg i mit Fædreland skulde komme til at udføre flere forskjellige Slags Arbejder, deriblandt ét, der kom til at angaa hele Nationen, — dog herom skal vi høre i disse Memoirs 2den Del.

Stuttgart. Slotspladsen.

Stuttgart.

Det Indre af det gamle Slot.

Solitude.

Stuttgart. Thorvaldsen's Statue of Friedrich von Schiller.

NAVNE-REGISTER

(Billedsiderne ikke medtaget)

- Aagaard, Skuespiller, 46.
Abrahams, Severin, Skuespiller, Direktør, 47.
Adler, Agnes, Pianistinde, 86.
Agerholm, Edvard, kgl. Operasanger, Bibliotekar, 74, 108.
d'Andrade, Francesco, portugisisk-italiensk Operasanger, 135, 136, 137.
Antonsen, Grete, kgl. Skuespillerinde, 45.
Arlberg, Fritz, kgl. svensk Operasanger, Sanglærer, 75, 76, 77, 78, 83, 84, 85, 87, 111, 147.
Arnoldson, kgl. svensk Operasanger, 87.
L'Arronges, Adolf, Teaterdirektør, 116.
- Bang, Herman, Forfatter, 132.
Barner, Forpagter, 113.
Beck, Hans, kgl. Balletmester, 69.
Bielefeldt, Viggo, Koncertsanger, Sanglærer, 63, 66, 74.
Bjørnson, Bjørnstjerne, 117.
Blad, Augusta, kgl. Skuespillerinde, 70.
Bloch, Anna, kgl. Skuespillerinde, 45.
Bloch, William, Professor, Sceneinstruktør, 45, 70.
Bournonville, August, Balletmester, 115.
Borchsenius, Betty, Skuespillerinde, 47.
Brandes, Georg, 132.
Brodersen, Henriette, født Holm, Sygeplejerske, 25, 26, 32.
Bruhn, Maximilian, Skolebestyrer, 30.
Brun, Frederik, kgl. Operasanger, 65.
— Nordahl, kgl. Operasanger, 65.
- Carstensen, C. V. E., Kontreadmiral, 56.
Caruso, Enrico, italiensk Operasanger, 135.
Christensen, Elisabeth, f. Jørgensen, Skuespillerinde, 50.
Christiansen, C. M. Matros, 16.
Christoffersen, kgl. Operasanger, 65.
— Gerda Skuespillerinde, Direktør, 70.
Colomba, Innogenz, Teatermaler, 115.
Cornelius, Peter, kgl. Kammersanger, 105.
Coquelin, aîné, fransk Skuespiller, 135.
- Danneskjold-Samsøe, Greve, Teaterchef, 97, 104.
Després, Suzanne, fransk Skuespillerinde, 135.
Didrichsen, Beatrice, Koncertsangerinde, 63.
Dons, Elisabeth, kgl. Operasangerinde, 70, 105.
Dorph-Petersen, Skuespiller, Direktør, 47.
Drachmann, Holger, 105.
Duse, Eleonora, italiensk Skuespillerinde, 135.
- Eckardt, Josephine, kgl. Skuespillerinde, 45.
Elmblad, svensk Operasanger, 84.
Erdmann, tysk Operasanger, 65.
Erhardt-Hansen, Fru, kgl. Operasangerinde, 64.
Eugen, Karl, Hertug af Württemberg, 115.
- Fallesen, Morten, Kammerherre, Teaterchef, 65, 68, 69, 85.
Fjellstrup, Peter, Skuespiller, 105.
Fog, B. J., Biskop, 34.
Frederik, den 6te, Konge af Danmark, 13, 14.
Frederiksen, Tenna, kgl. Kammersangerinde, 31.
— Adjunkt, 37.
Friedrich, Konge af Württemberg, 115.
Friis-Hjorth, Kirstine, Skuespillerinde, 106.
- Gade, Ludvig, Balletmester, 69.
— Niels W., 75, 86.
Gamél, Augustin, Etatsraad, 50.
Gerhäuser, Kammersanger, Operainstruktør, 147.
Gerner, William, Skuespiller, 106.
Grandjean, Anna, født Holm, 27.
— Axel, Komponist, Syngemester, 27.
— Harald, Oberstlieutenant, 11, 27.
— Tove, Skuespillerinde, 17.
- Hagmann, svensk Operettesanger, 51.
Hansen, Alfred Wilhelm, Musikforlægger, 129.
— Julie Lange, Skuespillerinde, 46, 47.
— P. Professor, 97, 104.
— Robert, Violoncellist, 86.
— Ulf, Højesteretsadvokat, 52.
Harlacher, August, Hofraad, Sceneinstruktør, 118, 127, 146.
Hartfelt, Edvard, Grosserer, 57.
Hartmann, Franz, kgl. Operasanger, 64.
Hegermann-Lindencrone, Kammerherre, 83.
Heise, Peter, Komponist, 126, 128, 129.
— Ville, Fru, 127, 128, 129.
Hellemann, Hallander, Skuespiller, 47.
Hellmers, Missa, Recitatrice, 17.
Helsingreen, »Gamle Green«, Skuespiller, 46.
Hennings, Betty, kgl. Skuespillerinde, 45.
Henriques, Axel, Revyforfatter, 106.
— Fini, Komponist, 105.
Herold, Vilh., kgl. Kammersanger, 103, 104.
Hertz, Henrik, 116.
Hirschsprung, Fabrikant, 31.
Holberg, Ludvig, 116.

- Holm, Bine, Frk. 14.
 — Camilla, Frk. 25.
 — Christian, Etatsraad, 17.
 — Christian, Grosserer, 17.
 — Dagmar, Pianistinde, 17.
 — Emil, Etatsraad, Godsejer, 33.
 — I. E. Georg, Grosserer, 11.
 — Ferdinand, Varemægler, 49.
 — Gustav, svensk Operasanger, 74.
 — H. P. I. Koffardikaptajn, Skibsreder, Grosserer, 15, 16, 18, 23, 24, 25.
 — Henriette, født Hansen, 15, 24, 25, 26.
 — Henry, Kontorist, 31, 58.
 — Jacob, cand. jur., 14.
 — Jacob, Grosserer, Skibsreder, 12, 13, 14, 15, 33.
 — Jacob & Søner, Firma, 14.
 — Jacob, Godsforvalter, 27, 33, 113.
 — Jens, Severin, Bogbinder, 25.
 — Johanne, født Holm, 27, 33, 113.
 — Johannes, Kontorist, 23, 31.
 — Katarina, født Rösing, 111, 114, 125, 126, 131, 133, 144, 148.
 — Knud Pedersen, Skoleholder, 11.
 — Ludvig, Grosserer, 14.
 — Peter, Forpagter, 33.
 — Peter, Sejl-, Flag- og Kompasmager, 12.
- Holst, Louise, Skuespillerinde, 47.
 Horneman, C. F. E., Professor, Komponist, 66, 68.
 Hvidt, L. N., Skibsreder, 13.
 Høffding, Kaptajn, 16.
- Ibsen, Henrik, 51, 117.
 Illum, A. C. Handelshus, 132.
 Iomelli, Niccolo, Komponist, Dirigent, 115.
- Janssen, Borge, Forfatter, 32.
 Jastrau, kgl. Operasanger, 64.
 Jensen, Frederik, Skuespiller, 106.
 Jerndorff, Peter, kgl. Skuespiller, 45, 69, 71.
 Jespersen, Olfert, Komponist, 106.
 Jørgensen, Kaptajn, 16.
- Karl, Konge af Württemberg, 115.
 Keller, Fru, kgl. Operasangerinde, 64.
 Klemming, Anna, kgl. svensk Operasangerinde, 65.
 Knudsen, Lars, Skuespiller, 70.
 Kolling, Harald, Skuespiller, 46.
 Krohn, Pietro, Maler, Sceneinstruktør, 70, 71.
 Kunstindustrimusæet, København, 132.
- Landesgewerbe-Museum, Stuttgart, 131.
 Lange, Algot, kgl. Operasanger, 65, 85, 97, 103.
 Lange, Fritz, Overlæge, 17.
 Lange-Müller, P. E., Komponist, 129.
 Larsen, Anna, Skuespillerinde, 105.
 Lehmann, Julius, Sceneinstruktør, 105.
 Levi, Herman, tysk Dirigent, 12.
 Lieban, Hofoperasanger, 133.
 Lindstrøm, Viggo, Skuespiller, 51.
 Locher, Jens, Forfatter, 126.
 Lundqvist, kgl. svensk Operasanger, 65, 77.
 Lütken, Augusta, kgl. Operasangerinde, 64.
 Löwenfeld, Hans, Dr. Sceneinstruktør, 146.
- Madsen, Axel, kgl. Skuespiller, 45, 50.
 Mahler, Gustav, Komponist, tysk Dirigent, 112, 138.
- Melbye, Anton, Forfatter, 106.
 Melchior, Moses, Grosserer, 14.
 Mendelssohn-Bartholdy, Felix, 86.
 Mols, N. P., Kunstmaler, 131.
 Moran-Olden, tysk Operasangerinde, 92, 93.
 Mottl, Felix, tysk Dirigent, 106, 112.
 Muck, Karl, tysk Dirigent, 112.
 Müller-Brunow, tysk Sangpædagog, 86, 87.
 Müller, I. P., 54.
 — Maria, Skuespillerinde, 47.
 Møller, A. T. & Co., Firma, 36.
 — Andreas, Thomas, Grosserer, 36.
 — Harald, Grosserer, 36.
 — Richard, Grosserer, 36, 37, 38.
 Mønck & Søn, Bankfirma, Hamborg, 13.
- Nansen, Betty, Skuespillerinde, Direktør, 47, 106.
 Neiiendam, Jonna, kgl. Skuespillerinde, 70.
 — Nicolai, kgl. Skuespiller, Sceneinstruktør, 105.
 — Sigrid, kgl. Skuespillerinde, 70.
 Neumann, Sophus, Skuespiller, 46.
 Neruda, Franz, Professor Violoncellist, Dirigent, 17.
 Nielsen, Carl, Komponist, 130, 131.
 — Bentine, kgl. Skuespillerinde, 72.
 — Emma, kgl. Skuespillerinde, 45.
 — Johannes, Skuespiller, Direktør, 70.
 — Martinus, Skuespiller, Direktør, 46.
 — Oda, kgl. Skuespillerinde, 46, 49.
 Nikisch, Arthur, ungarsk-tysk Dirigent, 112.
 Noverre, Jean Georges, Balletmester, 115.
 Novelli, Ermete, italiensk Skuespiller, 135.
 Nygren, kgl. svensk Operasanger, 84.
 Nyrop, Agnes, kgl. Skuespillerinde, 45.
 — kgl. Operasanger, 90, 128.
- Obrist, Aloys, Dr., tysk Dirigent, 118.
- Pedersen, Peder Fyen, Husgeraadskar, 11.
 Petterson, Anna, svensk Operettesangerinde, 51.
 Phister, Louise, kgl. Skuespillerinde, 45, 72.
 — kgl. Skuespiller, 73.
 Pio, William, Skuespiller, 46.
 Pohlig, Karl, tysk Dirigent, 118, 146.
 Pollini, Hofraad, Teaterdirektør, 127.
 Polna, Olga, Hofoperasangerinde, 95, 96.
 Pössart, Ernst von, Skuespiller, Generalintendant, 94.
 Poulsen, Emil, kgl. Skuespiller, 27, 45, 69, 71, 105, 128, 135.
 — Karen Margrethe, Frk. 27.
 — Olaf, kgl. Skuespiller, 17, 45, 72, 105.
 — Svvnn, Redaktør, 27, 129.
 Price, Valdemar, kgl. Solodanser, 69.
 Putlitz, Gustav, Baron zu, Lystspildigter, 116.
 — Joachim, Baron zu, Hofteaterintendant, 116.
- Raahauge, Student, 50.
 Rasmussen, Aage, Direktør, 44.
 Röss, Louise, tysk Sanglærerinde, 87, 111.
 Réjane, Gabrielle, fransk Skuespillerinde, 135.
 Reumert, Elith, Skuespiller, Forfatter, 47, 108.
 Richardt, Chr., 127.
 Richter, Hans, tysk Dirigent, 112.
 Riese, tysk Operasanger, 89, 90.
 Ring, Johannes, Skuespiller, 47.

- Rosenkilde, Adolph, kgl. Skuespiller, 46.
 Rosenkrantz, Palle, Baron, Forfatter, 129.
 Rossi, Ernesto, italiensk Skuespiller, 52, 135.
 Rovsing, Asmund, Professor, 126.
 — Ellen, Skuespillerinde, 126.
 Rung, Frederik, Komponist, kgl. Kapelmester, 105.
 Ryder, Vilh., Læge, 105.
- Secher, Julie, Skuespillerinde, 47.
 Selligren, kgl. svensk Operasanger, 84.
 Schiller, Friedrich von, 144.
 Schillings, Max von, Komponist, Dirigent, 147.
 Schmedes, Erik, kgl. Kammersanger, 127.
 Schmidt, Albrecht, Skuespiller, 70.
 Schott, Anton, tysk Operasanger, 65.
 Schram, Peter, kgl. Kammersanger, 45, 64, 72, 73, 76, 85, 97, 103.
 Schuch, von, tysk Dirigent, 89, 112.
 Schwarz, Tora, Skuespillerinde, 46.
 Schyberg, Robert, kgl. Skuespiller, 70.
 Simmelhag & Holm, Firma, 48.
 Simonsen, Niels Juel, kgl. Kammersanger, 64, 106.
 Sinding, Elga, kgl. Skuespillerinde, 45.
 Skytt, Clara, kgl. Operasangerinde, 64.
 Smith, Salomon, svensk Bassanger, 63.
 Steinbach, Fritz, tysk Dirigent, 112.
 Sthyr, Biskop, 107.
 Stigaard, Skuespiller, 46.
 Stockhausen, Julius, Koncertsanger, Sanglærer, 78.
- Strandgaard, Kaptajn, 16.
 Strömberg, kgl. svensk Operasanger, 84.
 Sucher, Josef, tysk Dirigent, 112.
 Svendsen, Johan, Komponist, Dirigent, 65, 68, 88.
 Südermann, kgl. svensk Operasanger, 84.
- Thorvaldsen, Bertel, 143.
 Thrane, Grosserer, Direktør, 95.
 Tørsleff, Operasanger, Sangpædagog, 86, 87.
- Ulrich, Hertug af Württemberg, 115.
- Weingartner, Felix von, Komponist, Dirigent, 112.
 Weintraub, tysk Dirigent, 109.
 Wied, Gustav, 129.
 Wieser, ungarsk Sanglærer, 87.
 Wilhelm 1., Konge af Württemberg, 115.
 Wilhelm 2., Konge af Württemberg, 113, 116, 117, 123.
 Wulff, Jacob August, Oberst, Grosserer, 36, 28.
 Wulff, Carl, Skuespiller, 47.
 Wæver, Clara, Broderiforretning, 132.
- Zangenberg, Christian, kgl. Skuespiller, 46, 49.
 Zinck, Otto, Skuespiller, 46.
 Zumpe, Hermann, tysk Dirigent, 93, 118.
- Oehlschläger, Adam, 116.
 Ödmann, Arvid, kgl. svensk Operasanger, 65.

INDHOLD

	Side
1. Slægten	11
2. Barndomshjemmet	18
3. Skolegang og sidste Barndomsaar	27
4. Første Ungdoms- og Købmandstid — Teaterinteressen	35
5. Forvalter-Stillingen — Nye Teaterinteresser — Revyerne — Sporten	48
6. Værnepligten — Musikinteressen — Sidste Købmandstid — Sangerstudierne	55
7. Sangstudiet — Den kgl. Opera's Kor — Det kgl. Teaters Elev- skole — 3 Debuter	68
8. Sangstudiet hos Fritz Arlberg, Stockholm	76
9. Leipzig — Dresden	86
10. Nürnberg — København.....	92
11. Engagementet ved Det kgl. Teater i København. Sæsonerne 1896—98	98
12. Breslau — Düsseldorf — Ferier paa Lövenborg	109
13. Stuttgart første Tid	115
14. Ferier ved Vesterhavet — Arbeidet for dansk Kunst i det Frem- mede: Operaen "Drot og Marsk" — Danske Skuespil — Carl Nielsen — N. P. Mols — Hede'boudstilling	125
15. Artistisk-kunstnerisk Indstilling — Gæstespil	133
16. Det württembergske Land og dets Befolkning — Arbeidet i Kunst- ner-Organisationens Tjeneste — Stuttgart-Engagementets sidste Tid	143
Navneregister	153